

ERFPUNT
ONROEREND ERFGOED WAASLAND

BELEIDSPLAN 2016

Colofon

verantwoordelijke uitgever

ERFPUNT

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

03 778 20 50

mail admin@erfpunt.be
 beheer&ontsluiting@erfpuntbe
 onderzoek@erfpuntbe
 consolidatie&restauratie@erfpunt.be

website www.erfpunt.be

auteurs

Inge Baetens (IB)

Jeroen Van Vaerenbergh (JVV)

eindredactie

Inge Baetens (IB)

Annebeth Plyson (AP)

Jeroen Van Vaerenbergh (JVV)

lay-out

Lieve Delestinne

INLEIDING	5
DEEL I: OVER ERFPUNT	7
1. MISSIE EN VISIE	7
MISSIE	7
VISIE	7
2. HISTORISCHE ACHTERGROND ORGANISATIE – VAN HET VERLEDEN NAAR HET HEDEN	8
3. RECHTSVORM EN WERKINGSGBIED	11
4. BESTUUR	12
4.1 SAMENSTELLING	12
4.2 WERKING EN BEVOEGDHEDEN	13
5. STRUCTUUR EN WERKDOMEINEN	17
6. LOGISTIEK EN INFRASTRUCTUUR	18
7. FINANCIËN	19
7.1 PUBLIEKE MIDDELEN	19
7.2 DIENSTVERLENING	19
DEEL II: BELEIDSPLAN	21
1. SWOT-ANALYSE	21
STERKTES	21
ZWAKTES	23
KANSEN	24
BEDREIGINGEN	25
2. STRATEGISCHE EN OPERATIONELE DOELSTELLINGEN MET ACTIEPUNTEN	27
1. EXPERTISE	27
2. SAMENWERKEN	29
3. CREATIVITEIT EN INNOVATIE	31

4. HET AANSPREEKPUNT 32

5. ORGANISATIE EN FINANCIERING 33

BIJLAGEN 35

1. STATUTEN ERFPUNT 37

2. HET WAAS ONROEREND ERFGOED 43

INLEIDING 43

3. DE STAKEHOLDERS 85

4. DE WETGEVENDE CONTEXT EN SECTORALE PLANNEN 87

4.1. LOKAAL NIVEAU 87

4.2 PROVINCIAAL NIVEAU 125

4.3 FEDERAAL EN VLAAMS NIVEAU 126

4.4 RAAD VAN EUROPA 128

INLEIDING

Begin 2016 startte onze organisatie aan een nieuw hoofdstuk in zijn geschiedenis. Als actieve regionale speler binnen het onroerenderfgoedwerkveld verlaten we - na bijna 30 jaar exclusief in te zetten op archeologische erfgoedzorg - onze vertrouwde paden en breiden we onze werking binnen de onroerenderfgoedzorg naar bouwkundig en landschappelijk erfgoed uit.

Deze ingeslagen weg bewandelen we tevens onder een nieuwe vlag: Erfpunt, een tijdloze naam voor een organisatie die wil uitgroeien tot een regionaal aanspreekpunt en expertisecentrum rond onroerend erfgoed.

Aan deze weloverwogen keuze ging een maandenlang intensieve voorbereiding vooraf dat startte op 16.05.2014 toen de Vlaamse regering haar definitieve goedkeuring toekende aan het onroerenderfgoedbesluit dat meer concrete invulling geeft aan het onroerenderfgoeddecreet. Een nieuwe integrale en geïntegreerde aanpak binnen de onroerenderfgoedzorg met de introductie van nieuwe concepten voor een actief regionaal onroerend erfgoedveld - zoals het onroerenderfgoeddepot en de intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst - geeft Erfpunt een uitgelezen kans om uit de schaduwzijde van het onroerenderfgoedveld te treden en zo een meer relevante en zichtbare plaats in dit werkveld te verwerven.

In de periode 2014-2016 werden twee dossiers uitgewerkt in functie van het bekomen van een erkenning als onroerenderfgoeddepot en intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst, en met resultaat. Op 10.07.2015 werd het onroerenderfgoeddepot Waasland door de Vlaamse overheid erkend als regionaal onroerend erfgoeddepot. En dit jaar, op 16.03. jl., ontving onze organisatie zijn erkenning als intergemeentelijk onroerenderfgoeddienst.

Parallel aan dit traject stippelde Erfpunt een ambitieus beleidsplan rond onroerenderfgoedzorg uit, dat hier in dit document wordt toegelicht. Expertise, samenwerken, creativiteit en innovatie zullen de komende jaren de gehele werking van onze organisatie als open en vooruitstrevend expertisecentrum kleuren.

Tevens gunt dit document de lezer ook een blik op het divers en uniek aanbod aan archeologische, bouwkundige en landschappelijke relictten die de bewogen geschiedenis van het Waasland verluchten, en het aanwezige erfgoedwerkveld met zijn actoren, capaciteiten, kansen en noden.

Veel leesplezier!

Johan Smet,
voorzitter raad van bestuur

Inge Baetens,
directeur Erfpunt

OVER ERFPUNT

1. MISSIE EN VISIE

Het Waasland beschikt over een rijk en gevarieerd onroerend erfgoed (archeologisch, bouwkundig en landschappelijk) waar ook toekomstige generaties recht op hebben.

MISSIE

Als open en vooruitstrevend expertisecentrum is de intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst het aanspreekpunt voor onroerenderfgoedzorg. De intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst wil op een innovatieve en creatieve manier samenwerken met de verschillende stakeholders binnen het onroerenderfgoedwerkveld.

VISIE

Onroerenderfgoedzorg behelst niet alleen het beheer van archeologische relictten, monumenten en landschappen uit het verleden maar ook het creëren van groeikansen voor het onroerend erfgoed van morgen. Daarom wil de intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst actief participeren binnen dit regionaal onroerenderfgoedveld door ondersteuning te bieden bij het uitwerken en uitvoeren van een hedendaags beleid rond onroerend erfgoed en ruimtelijke ordening.

Om het onroerend erfgoed tot een onmisbaar en kleurrijk gegeven in onze samenleving te laten evolueren, wil de intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst samen met de lokale erfgoedactoren de band tussen het onroerend erfgoed en het brede publiek mee verder intensifiëren door bestaande publieksgerichte initiatieven te ondersteunen of creatief na te denken over nieuwe formules of evenementen inzake ontsluiting.

2. HISTORISCHE ACHTERGROND ORGANISATIE – VAN HET VERLEDEN NAAR HET HEDEN

Erfpunt ontstond uit de Archeologische Dienst Waasland, een organisatie die bijna 30 jaar lang exclusief instond voor de archeologische erfgoedzorg in het Waasland.

De Archeologische Dienst Waasland of kortweg ADW is in 1987 opgericht met als doel in te staan voor de zorg voor het archeologisch erfgoed en hierbij vooral aandacht te besteden aan het onderzoek en de bewaring *ex situ* van bedreigde archeologische ensembles. De oprichting van de dienst was een direct gevolg van de grootschalige aantasting van archeologische vindplaatsen in het Waasland. Deze bedreiging van het Waas archeologisch erfgoed vond (en vindt nog steeds) zijn oorzaak in een reeks intensieve en diverse ruimtelijke ontwikkelingen (havenuitbreiding, wegenbouw, woningbouw, ontwikkeling bedrijventerreinen, klei-exploitaties e.d.).

De oprichting van een intergemeentelijke dienst voor archeologische erfgoedzorg was toen in velerlei opzichten een **unicum** en **dit tot ver buiten de landsgrenzen**.

Ondanks het feit dat jaarlijks tientallen vindplaatsen verloren gingen, was de oprichting van dergelijk orgaan niet zo evident. Het Waasland is wel zeer rijk aan archeologische sites maar deze zijn meestal niet visueel spectaculair (o.m. door het overwegend gebruik van vergankelijke bouwmaterialen tot in de late middeleeuwen). Bovendien bestond er nauwelijks of geen wettelijke omkadering zodat het archeologisch erfgoed allesbehalve de aandacht kreeg van de overheid, een situatie die inmiddels ingrijpend gewijzigd is.

De ADW had oorspronkelijk het statuut van (intergemeentelijke) vzw. Na een aanvankelijke start met vier gemeenten – Beveren, Sint-Niklaas, Stekene en Waasmunster – werd tegen 1990 de dienst uitgebreid met nog drie gemeenten: Temse, Kruibeke en Sint-Gillis-Waas. In de periode 1998-2002 was de stad Lokeren eveneens aangesloten en in 2000 trad ook de provincie Oost-Vlaanderen toe tot de dienst.

Het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium wijzigt in 1993 fundamenteel de spelregels rond archeologisch erfgoed

DEEL I OVER ERFPUNT

en legt de basis voor de structurele integratie van de archeologische erfgoedzorg in de ruimtelijke ordening. Het markeert tevens het begin van een echt beheer van archeologisch erfgoed op intergemeentelijk niveau in het Waasland. Ook noodonderzoek blijft aan de orde met steeds grootschaliger projecten (o.m. Sint-Gillis-Kluizenmolen II, Verrebroekdok en Deurganckdok), waarbij langzaam meer publieke middelen ter beschikking worden gesteld om de opgravingen mogelijk te maken. Via publicaties, lezingen, terreinbezoeken en tentoonstellingen wordt verder gewerkt aan de draagvlakverruiming.

Ingevolge *het decreet op de intergemeentelijke samenwerking* wordt de ADW eind 2002 hervormd tot projectvereniging. De stad Lokeren beslist om niet in de nieuwe rechtsvorm mee in te stappen.

In 2004 wordt de ADW erkend en gesubsidieerd als intergemeentelijke archeologische dienst (IAD) met tal van beheerstaken voor het archeologisch erfgoed binnen het werkingsgebied. Door het verder uitwerken van de Vlaamse regelgeving verschuift stilaan de klemtoon van noodonderzoek naar preventief onderzoek. Het aantal onderzoeksprojecten groeit exponentieel. Het verplicht opleggen van (voor)onderzoek op kosten van de projectontwikkelaar doet een markt ontstaan voor private archeologische bedrijven, waardoor de ADW niet langer de enige speler is binnen het werkingsgebied. Aan de publiekswerking worden nieuwe elementen toegevoegd, zoals in 2008 de archeologische verhaallijn in het stedelijk museum te Sint-Niklaas (SteM), met diverse workshops en publieksactiviteiten, en in 2010 de eigen website van de dienst.

Het gewijzigde archeologisch werkveld leidt in 2012 tot een herstructurering binnen onze organisatie. Voortaan bestaat de ADW uit de samenwerking van drie autonome cellen: Beheer & ontsluiting, Onderzoek en Consolidatie & restauratie. Enkel de cel Beheer & ontsluiting wordt nog met publieke middelen gefinancierd. Beide andere cellen moeten zichzelf financieren door het aanbieden van dienstverlening.

In 2013 vaardigt de Vlaamse Regering een nieuw decreet uit over het onroerend erfgoed. Hierin ligt de nadruk op de integratie van de beleidsdomeinen archeologisch, bouwhistorisch en landschappelijk erfgoed. Op 16.05.2014 verleent de Vlaamse regering haar definitieve goedkeuring aan het onroerenderfgoedbesluit dat meer concreet invulling geeft aan het onroerenderfgoeddecreet.

Het nieuw onroerendergoeddecreet bevat heel wat opportuniteiten voor een actief regionaal onroerendergoedbeleid, o.m. door de nieuwe concepten: het onroerendergoeddepot), de intergemeentelijke onroerendergoeddienst en de onroerendergoedgemeente.

In de periode 2014-2016 stelt de ADW twee erkenningdossiers samen in functie van het bekomen van een erkenning als onroerendergoeddepot en intergemeentelijke onroerendergoeddienst. Op 10.07.2015 wordt het onroerendergoeddepot van de ADW door de Vlaamse overheid erkend als regionaal onroerend erfgoeddepot. Een jaar later, op 16.03.2016 ontvangt de ADW zijn erkenning als intergemeentelijk onroerendergoeddienst.

Nu de organisatie ook het beheer van bouwkundig en landschappelijk erfgoed onder zijn vleugels neemt, dringt een naamswijziging op. Er wordt gekozen voor 'Erfpunt', een tijdloze naam voor een organisatie die zich de komende jaren wil profileren als een regionaal aanspreekpunt en expertisecentrum rond onroerend erfgoed. Tevens wordt een beperkte reorganisatie doorgevoerd. De cel Beheer en ontsluiting wordt in twee cellen opgesplitst: beheer en collectiebeheer.

3. RECHTSVORM EN WERKINGSGBIED

Erfpunt is een publiekrechtelijk rechtspersoon met de rechtsvorm van projectvereniging, een van de vier bestaande vormen van intergemeentelijke samenwerking in Vlaanderen. Een intergemeentelijk samenwerkingsverband betreft een vrijwillige samenwerking tussen gemeenten met het oog op het bereiken van een gemeenschappelijke doelstelling (zie statuten in bijlage) en kadert zijn werking conform het *decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking*.

In de onroerenderfgoedorganisatie zijn momenteel zeven Wase gemeenten – m.n. Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster – en de provincie Oost-Vlaanderen vertegenwoordigd.

Erfpunt staat echter open voor de mogelijkheid om andere Wase gemeenten tot de organisatie te laten toetreden.

4. BESTUUR

4.1 SAMENSTELLING

Als projectvereniging beschikt Erfpunt uitsluitend over een raad van bestuur.

De raad van bestuur wordt samengesteld uit **twee bestuurders per deelnemende gemeente** en **twee bestuurders van de provincie Oost-Vlaanderen** (participatie van de provincie wordt normaliter stopgezet eind 2017). Daarnaast maken ook **afgevaardigden** of leden met raadgevende stem (1 afgevaardigde/gemeente) deel uit van de raad van bestuur.

De ledengemeentebesturen benoemen rechtstreeks de leden van de raad van bestuur. Uitsluitend gemeenteraadsleden, burgemeesters of schepenen kunnen deel uitmaken van deze raad. De bestuurders maken steeds deel uit van de coalitie van de betrokken gemeenten. De afgevaardigden zijn steeds raadsleden in de betrokken gemeenten, verkozen op een lijst waarvan geen enkele verkozene deel uitmaakt van het college van burgemeester en schepenen of aangesteld is als voorzitter van het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn.

Het voorzitterschap wordt toevertrouwd aan een door een gemeente aangewezen bestuurder. De raad van bestuur kiest onder de bestuurders de voorzitter en één of meerdere ondervoorzitters.

De leden van de raad van bestuur worden benoemd voor een termijn die samenvalt met de duur van hun openbaar mandaat.

Bij algehele vernieuwing van de gemeenteraden en provincieraden blijven de aftredende leden van de raad van bestuur hun functie uitoefenen tot 31 januari van het jaar volgend op het jaar van de verkiezingen.

Artikel 48 van het *Decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking* vermeldt de volgende onverenigbaarheden tussen het mandaat van bestuurder en de volgende ambten, functies of mandaten:

- lid van een regering, zowel op federaal niveau als op niveau van de gewesten en gemeenschappen;
- lid van een wetgevende vergadering, zowel op federaal niveau als op niveau van de gewesten en gemeenschappen;

DEEL I

OVER ERFPUNT

- lid van het Europees Parlement en van de Europese Commissie;
- provinciegouverneur of adjunct van de gouverneur van Vlaams-Brabant;
- arrondissementscommissaris of adjunct-arrondissementscommissaris;
- provinciegriffier;
- lid van een bestuurs- of controleorgaan in of werknemer van een privaatrechtelijke rechtspersoon die activiteiten uitoefent in dezelfde beleidsdomeinen als de projectvereniging;
- werknemer van een aangesloten openbaar bestuur, of van een administratie die is belast met hetzij de uitoefening van het gewoon toezicht op de lokale besturen, hetzij de uitoefening van een specifiek toezicht op grond van de doelstellingen van de projectvereniging.

Een gemeente kan geen kandidaat voordragen of benoemen die werknemer is van een niet-gemeentelijke deelnemer of er een mandaat waarneemt. Een niet-gemeentelijk deelnemer kan geen kandidaat voordragen of benoemen die lid is van een gemeenteraad.

Het mandaat van bestuurder/afgevaardigde neemt vervroegd een einde door overlijden, ontslag, afzetting van het lid, opzegging van het vertrouwen door het afvaardigende bestuur of bij verlies van het openbaar mandaat.

In voorkomende gevallen wijst de desbetreffende gemeenteraad of de provincieraad van Oost-Vlaanderen zo spoedig mogelijk een bestuurder/afgevaardigde aan die het mandaat van het ontbrekende lid zal voltooien.

4.2 WERKING EN BEVOEGDHEDEN

De vergaderingen van de raad van bestuur zijn niet openbaar. De gedetailleerde notulen, met bijgevoegd het stemgedrag van de individuele leden en alle documenten waar in de notulen naar wordt verwezen, worden ter inzage gelegd van de gemeenteraadsleden op het secretariaat van de aangesloten gemeenten en ten behoeve van de provincieraadsleden van Oost-Vlaanderen op de griffie van het provinciehuis, onverminderd de decretale bepalingen inzake de openbaarheid van bestuur.

Elke bestuurder beschikt over één stem. De afgevaardigden beschikken niet over stemrecht.

Elke bestuurder kan per vergadering schriftelijk volmacht geven aan een andere bestuurder om hem te vertegenwoordigen, waarbij deze over niet meer dan één volmacht mag beschikken.

Om geldig te beraadslagen en te beslissen is een aanwezigheidsquorum vastgesteld op de gewone meerderheid van het aantal bestuurders, zowel in het geheel als in de groep van de door de gemeenten benoemde bestuurders. Voor het bepalen van het aanwezigheidsquorum worden de leden met raadgevende stem niet meegerekend.

Wordt het aanwezigheidsquorum niet bereikt, dan kan een tweede vergadering bijeengeroepen worden. Deze kan geldig beraadslagen en beslissen, welke het aantal aanwezige leden ook zij, voor zover het gaat om punten die voor de tweede maal op de agenda voorkomen. Deze bepaling geldt niet voor de voorstellen tot statutenwijziging en aanvaarding van toetredingen.

De voor de beslissingen vereiste meerderheid is steeds de gewone meerderheid die bereikt moet worden zowel in het geheel als in de groep van de door de gemeenten benoemde bestuurders. Onthoudingen worden niet meegerekend. Bij staking van stemmen is de stem van de voorzitter doorslaggevend.

De werkingsmodaliteiten van de raad van bestuur worden vastgesteld in het huishoudelijk reglement dat gewijzigd kan worden bij eenvoudige beslissing van de raad van bestuur.

De raad van bestuur vertegenwoordigt en verbindt de vereniging in alle gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen, met inbegrip van de daden van beschikking.

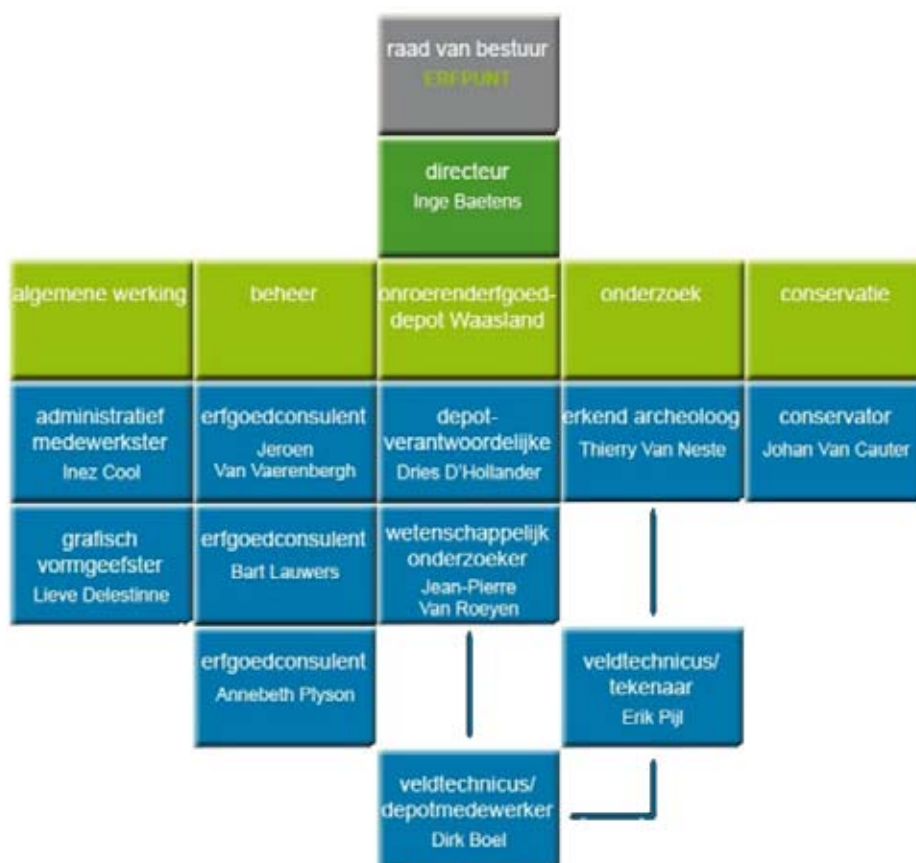
Naast de decretaal en statutair bepaalde bevoegdheden, waartoe tevens het personeelsbeleid behoort, heeft de raad van bestuur de bevoegdheid tot het nemen van beslissingen die hun expliciet door de deelnemers zijn opgedragen.

DEEL I OVER ERFPUNT

De raad van bestuur duidt één bestuurder aan, wiens handtekening de vereniging rechtsgeldig verbindt ten opzichte van derden. Het desbetreffende besluit bepaalt de omvang van zijn bevoegdheden.

De bestuurders zijn niet persoonlijk gebonden door de verbintenissen van de vereniging. Zij zijn overeenkomstig het gemeen recht verantwoordelijk voor de vervulling van de hun opgedragen taak en aansprakelijk zonder hoofdelijkheid voor de tekortkomingen in de normale uitoefening van hun bestuur.

De raad van bestuur bestuurt de vereniging overeenkomstig het decreet van 12.07.2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 04.04.2014 en met inachtneming van de wetgeving op de overheidsopdrachten.

5. STRUCTUUR EN WERKDOMEINEN

Binnen Erfpunt zijn vier cellen actief op verschillende werkdomeinen binnen onroerenderfgoedzorg:

- de **cel Beheer** biedt het regionaal onroerenderfgoedwerkveld ondersteuning bij het uitwerken en uitvoeren van een hedendaags beleid rond onroerend erfgoed en ruimtelijke ordening.
- de **cel Collectiebeheer** of het Onroerenderfgoeddepot Waasland staat in voor het optimaal bewaren en ontsluiten van archeologische ensembles (vondstenmateriaal en archief) uit het Waasland.
- de **cel Onderzoek** verzorgt voor zowel overheid als private ruimtelijke ontwikkelaars het archeologisch traject bij ontwikkelingsprojecten, van het opmaken van een archeologienota tot het uitvoeren van prospecties met of zonder ingreep in de bodem en vlakdekkende opgravingen.
- de **cel Conservatie** conserveert kwetsbare archeologische vondsten uit glas, metaal, aardewerk en organisch materiaal. Daarnaast biedt deze cel ondersteuning aan archeologische veldteams bij het lichten van complex archeologisch vondstenmateriaal en geeft het advies aan depots met betrekking tot een duurzaam beheer en behoud van hun archeologische collecties.

Een vijfde **cel algemene werking** binnen de organisatie biedt de overige cellen administratieve en publieksgerichte ondersteuning.

De werking van Erfpunt wordt gecoördineerd door een **directeur** die de medewerkers van de organisatie ondersteunt en stuurt in hun dagdagelijkse werking om zo een effectieve en efficiënte (samen)werking van de organisatie te verzekeren en de financiële budgetten van de organisatie beheert.

6. LOGISTIEK EN INFRASTRUCTUUR

Inzake logistieke ondersteuning kan Erfpunt rekenen op zijn 'ouderparticipanten' Beveren en Sint-Niklaas. Voor de boekhouding en algemene administratie stelt de gemeente Beveren een deeltijds administratief kracht ter beschikking. De loonadministratie van de organisatie wordt door de personeelsdienst van de stad Sint-Niklaas verzorgd.

Erfpunt is gehuisvest in de kunst- en erfgoedsite Zwijgershoek van de stad Sint-Niklaas. De stad Sint-Niklaas stelt vergader-, bureel-, archief-, atelier- en depotruimten ter beschikking aan de organisatie. Erfpunt staat zelf financieel in voor de uitrusting van deze ruimten. De stad Sint-Niklaas staat in voor het onderhoud van deze ruimten.

Als partner binnen het SteM of Stedelijke musea van Sint-Niklaas beschikt Erfpunt ook over een locatie voor het permanent tentoonstellen van een selectie archeologische objecten uit het onroerenderfgoeddepot Waasland.

Verder wordt ook beroep gedaan op de infrastructuur van de andere leden-gemeenten voor wat betreft de vergaderfaciliteiten en locaties voor publieksgerichte activiteiten.

7. FINANCIËN

Erfpunt genereert zijn inkomsten via verschillende kanalen.

7.1 PUBLIEKE MIDDELEN

- statutaire bijdrage van de leden-gemeenten (0,4 EUR/inwoner, wordt jaarlijks geïndexeerd)
- extra bijdragen ouderparticipanten Sint-Niklaas en Beveren voor de financiering van de loonkosten diverse medewerkers van de organisatie
- een jaarlijkse toelage van de provincie Oost-Vlaanderen (t.b.v. 26.000 EUR).
- subsidies van de Vlaamse overheid:
 - als erkend onroerenderfgoeddepot (85.000 EUR/jaar via een samenwerkingsovereenkomst met het agentschap Onroerend Erfgoed voor de periode van 2016-2021)
 - als erkend intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst (85.000 EUR/jaar + variabel bedrag via een samenwerkingsovereenkomst met het agentschap Onroerend Erfgoed voor de periode van 2017-2020)

7.2 DIENSTVERLENING

- consultancy bij grote ontwikkelingsprojecten of depotbeheer
- het opmaken van beheersplannen
- het uitvoeren (van delen) van het archeologisch traject bij ontwikkelingsprojecten
- het uitwerken van publieksgerichte projecten
- het uitvoeren van conservatieopdrachten voor kwetsbare archeologica...

Enkel de cellen Algemene werking, Beheer en Collectiebeheer worden met publieke middelen gefinancierd. De erfgoedconsulenten binnen de cel Beheer voeren in beperkte mate betalende opdrachten uit (in het kader consultancy en de opmaak van beheersplannen).

De cellen Onderzoek en Conservatie dienen zich volledig via dienstverlening te financieren.

BELEIDSPLAN

1. SWOT-ANALYSE

Deze analyse is opgemaakt na de bevraging van de diverse stakeholders binnen het Wase onroerenderfgoedwerkveld. Ook zelfreflecties van de cellen binnen de organisatie liggen mee aan de basis van dit rapport. Het betreft geen lijst van opmerkingen en antwoorden die tijdens de bevragingen en reflecties aan bod kwamen. Het bevat wel de resultaten van de SWOT-analyse, waarbij de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen gedistilleerd werden uit de verzamelde informatie.

Het geeft aan hoe onze organisatie in de voorgaande periode gepercipieerd werd door de stakeholders, zowel extern als intern. Deze SWOT-analyse vormt bovendien de basis voor de opmaak van het strategisch plan, waarin de koers voor de volgende beleidsperiode wordt uitgezet.

STERKTES

STERKE LOKALE VERANKERING MET 30 JAAR TRADITIE BINNEN ARCHEOLOGISCHE ERFGOEDZORG.

Alle stakeholders zijn het er over eens dat de sterke lokale verankering met jarenlange traditie binnen de archeologische erfgoedzorg een groot pluspunt is voor Erfpunt. De langdurige vertrouwensband tussen de Wase gemeenten en de Archeologische Dienst Waasland – de voorganger van Erfpunt - zorgt voor een stabiele basis voor de werking van de nieuwe onroerenderfgoedorganisatie. Het feit dat de gemeenten jarenlang geïnvesteerd hebben in een intergemeentelijke archeologische dienst, maakt dat men de band niet zomaar kan/wil verbreken.

VEEL EXPERTISE

Door de jarenlange traditie heeft de organisatie heel wat expertise opgebouwd binnen het werkveld van het kwalitatief archeologisch onderzoek. Gezien de aard van het archeologisch onderzoek werd met de tijd ook kennis vergaard over het bouwkundig en landschappelijk erfgoed. Hierdoor wordt Erfpunt door vele van de stakeholders beschouwd als het expertisecentrum met betrekking tot de (vroeger materiële) geschiedenis van het Waasland.

ADVISERENDE TUSSENSCHAKEL MET KOSTENBESPAREND EFFECT

Als vrijblijvend adviesorgaan met jarenlange ervaring en zorgvuldig opgebouwde contacten fungeert de organisatie als een tussenschakel tussen de diverse betrokkenen. Vooral de directe link met het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid en de lokale gemeentebesturen maakt van Erfpunt een unieke bevoorrechte partner op het vlak van onroerend erfgoedzorg in het Waasland. Uit diverse projecten is duidelijk gebleken dat een goede onderlinge afstemming kan resulteren in een kostenbesparend effect. Op basis van het vrijblijvende advies van Erfpunt in de planfase van een project kan de kostprijs van onroerenderfgoedzorg (preventief of actief) vaak ingeperkt worden, zonder te moeten inboeten aan wetenschappelijke kwaliteit. Diverse stakeholders die reeds beroep hebben gedaan op deze tussenschakelfunctie kunnen dit beamen.

Hoewel deze functie nog te weinig benut wordt door verschillende van de stakeholders, is het voor velen toch duidelijk dat de rol van tussenschakel één van de grote troeven is van Erfpunt.

OPENHEID VOOR CREATIVITEIT EN INNOVATIE

In het kader van de steeds wijzigende factoren die een impact kunnen hebben op de werking van de dienst ziet Erfpunt zeer sterk de meerwaarde in van het toelaten en aanwakkeren van creativiteit en innovatie. Niet alleen op het vlak van digitale en technische toepassingen, maar zeker ook op het vlak van het onroerenderfgoedbeheer in de regio, beleid en ondernemerschap.

Openheid voor creativiteit en innovatie creëert een progressieve sfeer, die afstraalt naar de stakeholders en zuurstof geeft aan de interne werking.

ZELFSTANDIGHEID

Ongeacht de ontegensprekelijke link met de participerende gemeenten, de provincie en het Agentschap Onroerend Erfgoed wist onze organisatie steeds een zelfstandige koers te varen. Deze gedeeltelijke autonomie resulteert in een onafhankelijke positie met meer ruimte voor een objectieve visie.

VEELZIJDIGE WERKING

Sinds zijn ontstaan heeft onze organisatie een uitbreiding van het takenpakket gekend, enerzijds ingegeven door eigen keuzes en anderzijds uitgaande van de geldende regelgeving. Hoewel de veelzijdige werking en het uitgebreide takenpakket een grote blijvende inzet

vragen, wordt de wisselwerking tussen de cellen Beheer, Onderzoek, Collectiebeheer en Conservatie als verrijkend ervaren. Erfpunt blijft zo op de hoogte van een zo ruim mogelijk spectrum binnen de Vlaamse onroerenderfgoedzorg.

ZWAKTES

HOGE LOONKOST

Het leeuwendeel van de stakeholders geeft aan dat de hoge kostprijs een negatieve perceptie van de onroerenderfgoedzorg in de hand werkt. Vooral de stakeholders die in de afgelopen periode geconfronteerd werden met archeologisch onderzoek geven dit aan. Het is voornamelijk de loonkost die hierin een rol speelt. Naast de werking van de cel Onderzoek wordt door sommigen ook de dienstverlening van de cel Beheer als duur bestempeld. Ook hier wordt de hoge loonkost aangehaald.

RUIME COLLECTIE MAAR TE WEINIG BESTUDEERD EN ONTSLOTEN

Hoewel de ruime archeologische collectie in het onroerenderfgoeddepot Waasland een belangrijke troef is van Erfpunt, met groot potentieel op wetenschappelijk en publieksgericht vlak, hebben de bevragingronden en zelfreflectie duidelijk laten blijken dat momenteel te weinig tijd geïnvesteerd wordt in de studie en de ontsluiting ervan. Er wordt aangedrongen om de collectie “niet opnieuw te begraven” in het depot.

BESTUURLIJKE DISCONTINUÏTEIT

Na elke nieuwe gemeenteraadsverkiezing ziet Erfpunt, als intergemeentelijke projectvereniging, de samenstelling van de raad van bestuur (grondig) wijzigen. Bovendien dienen de participerende gemeenten om de zes jaar hun engagement te hernieuwen binnen de projectvereniging. Daarnaast kan het politiek dienstbetoon bepaalde beslissingen compliceren. Dit alles kan leiden tot discontinuïteit in de werking van Erfpunt.

HIATEN IN DE EXPERTISE

Ondanks de algemeen opgebouwde kennis van het regionale onroerend erfgoed, kan Erfpunt niet ontkennen dat er nog duidelijke hiaten zijn met betrekking tot specifieke onderwerpen. De beheersdomeinen bouwkundig en landschappelijk erfgoed zijn nieuwe focuspunten, waarbij voornamelijk de recentere geschiedenis (18de-20ste eeuw) bijkomende studie zal vergen.

KANSEN

NIEUW ONROENDERFGOEDDECREET

Het nieuw onroenderfgoedbesluit bevat een heel aantal kansen (tools en financieel) die aan de basis zullen liggen van een verdere evolutie van Erfpunt tot een volwaardige regionale onroenderfgoeddienst. Daarnaast schept het decreet ook kansen voor de uitbouw van een regionaal on-roerenderfgoeddepot en krijgen de aangesloten partnergemeenten de kans om erkend te worden als onroenderfgoedgemeente.

VRAAG NAAR COMMUNICATIE EN INFORMATIE

Er is een duidelijke vraag naar meer gestructureerde contacten tussen de stakeholders en Erfpunt, op een proactieve basis. Ook is er vanuit diverse hoek (ambtelijk + publiek) vraag naar een regionaal informatiepunt met betrekking tot onroerend erfgoed. De vraag tot communicatie wordt door Erfpunt als een uitgestrekte hand aanzien. In het feit dat alle betrokkenen benieuwd zijn naar de werking van de organisatie en de publieke interesse voor lokale verhalen over het dagelijkse leven van weleer (PRISMA-onderzoek) worden kansen herkend om via een verbeterde communicatie het maatschappelijk draagvlak te vergroten en de negatieve perceptie te doorbreken.

VRAAG NAAR SAMENWERKING

Ook de vraag tot samenwerking wordt door Erfpunt als een uitgestrekte hand aanzien. Volgens verschillende stakeholders kan een vergrote samenwerking tussen Erfpunt en diverse partners leiden tot een vergroting van het maatschappelijk draagvlak en een betere spreiding van de werklast.

VEELZIJDIG ONROENDERFGOED

Met de uitbreiding van het takenpakket naar archeologisch, bouwkundig en landschappelijk erfgoed, wordt door alle stakeholders duidelijk aangegeven dat de maatschappelijke relevantie voor de werking van de organisatie aanzienlijk toeneemt. Dit biedt talloze kansen voor het consolideren van het voortbestaan van Erfpunt.

ONROENDERFGOEDGEMEENTEN

Erfpunt is zich bewust dat het statuut van onroenderfgoedgemeente voor de participerende gemeenten kansen biedt voor een meer onderbouwde visie op lokale onroenderfgoedzorg op maat van elke

gemeente. Erfpunt kan hierbij zijn maatschappelijke relevantie, als regionaal overkoepelend beheersorgaan, nog verder ontplooiën.

GROEIPOOL WAASLAND

Het werkingsgebied van Erfpunt is gelegen in de Vlaamse Ruit in het sociaaleconomische expansiegebied van Antwerpen, met de uitbreiding van de Antwerpse haven op de Linkerscheldeoever als primaire trigger. Deze socio-economische druk heeft gevolgen op het vlak van mobiliteit, infrastructuurwerken, ontwikkeling van bedrijfsterreinen en woonegelegenheden. Alle elementen die er voor zorgen dat ook het onroerend erfgoed onder druk staat. Er is nood aan een regionaal georganiseerde onroerenderfgoeddienst die de zorg voor het onroerend erfgoed in goede banen kan leiden.

BEDREIGINGEN

FINANCIËLE ONZEKERHEDEN

Door de tijdelijke financieringsmechanismen in het nieuwe onroerenderfgoedbesluit blijft er financiële onzekerheid bestaan. Hetzelfde geldt voor de onzekerheid omtrent de financiële ondersteuning door de provincie Oost-Vlaanderen. Erfpunt alsook de participerende gemeenten maken zich hier zorgen over.

Door het vermarkten van de cel Onderzoek heeft deze deelcel te maken met zeer specifieke onzekerheden. De onderzoeks cel is sinds haar verzelfstandiging volledig financieel afhankelijk van projecten die zich aandienen binnen een sterk concurrentiële markt. Dit leidt tot acute financiële onzekerheid. Hoewel dit momenteel nog niet merkbaar is, is dit een problematiek die ook de cel Conservatie parten kan spelen.

De globale financiële crisis heeft ook haar invloed op de werking van Erfpunt. Gelden die voorheen geïnvesteerd werden in de zorg voor het archeologisch erfgoed, blijken momenteel moeilijker hun weg te vinden. Het uitstellen of afgelasten van bouwprojecten heeft bovendien negatieve gevolgen voor de vermarkte deelcellen.

HOGЕ EN ONDUIDELIJKE WERKLAST

Uit de bevraging van het personeel is duidelijk gebleken dat de werklast sterk is toegenomen. Belangrijkste aanleidingen hiervan zijn het steeds groeiende takenpakket en de hervorming van de werking. Aangezien de nieuwe werking een aantal taken met zich meebrengt waar de organisatie tot nu toe nooit mee geconfronteerd werd, bestaat er veel onduidelijkheid over de impact op de taaklast. Zeker in het licht van de

omvorming tot een onroerenderfgoeddienst wordt aandacht gevraagd voor deze evolutie.

STUGGE REGELGEVING

Alle stakeholders geven aan zich ernstige zorgen te maken over de stugge regelgeving en/of de stugheid waarmee de regelgeving gehanteerd wordt. Terwijl in vele gevallen zij net handelen vanuit de bezorgdheid om het onroerend erfgoed te bewaren voor het nageslacht. Zij pleiten voor een meer open gesprek.

HOGE KOSTPRIJS

Het leeuwendeel van de stakeholders geeft aan dat de hoge kostprijs een negatieve perceptie van onroerenderfgoedzorg in de hand werkt.

2. STRATEGISCHE EN OPERATIONELE DOELSTELLINGEN MET ACTIEPUNTEN

Ter info:

De strategische doelstellingen (S) gelden voor de totale werking, inclusief de cellen Beheer, Collectiebeheer, Onderzoek en Conservatie.

De operationele doelstellingen (O) en de actiepunten (A) die hieronder zijn uitgewerkt zijn in functie van de specifieke werking van een of meerdere cellen of voor de ganse organisatie.

1. EXPERTISE

S.1 Erfpunt stelt als een open en vooruitstrevend kenniscentrum - m.b.t. onroerend erfgoed in het algemeen en het Waas onroerend erfgoed in het bijzonder - zijn expertise ter beschikking aan de diverse erfgoedactoren.

CEL BEHEER

O.1 de huidige cel Beheer breidt begin 2016 uit met extra erfgoedconsulent(en) bouwkundig en landschappelijk erfgoed.

A.1.1 binnen de cel Beheer wordt de werking zodanig afgestemd dat alle drie de deeldomeinen evenwaardig aan bod komen.

O.2 cel Beheer verkrijgt een goed inzicht in de zwakten en sterkten binnen het aanwezige onroerenderfgoedpatrimonium in het Waasland.

A.2.1 actualiseren van vastgestelde inventarissen van archeologisch, bouwkundig en landschappelijk erfgoed van de ledengemeentebesturen (opmaak plan van aanpak, gebruik speciale software en inzetten vrijwilligers), op vraag en ter ondersteuning van de provinciale afdeling van het Agentschap Onroerend Erfgoed en/of de gemeentelijke participanten.

O.3. cel Beheer bouwt zijn opgestart consultatienetwerk inzake onroerenderfgoedzorg verder uit.

A.3.1 inventariseren hiaten binnen de eigen expertise.

A.3.2 extra individuen, bedrijven en instellingen die met hun expertise een meerwaarde voor het Waas regionaal onroerend erfgoed kunnen hebben aan het consultatienetwerk toevoegen.

CEL COLLECTIEBEHEER OF ONROERENDERFGOEDDEPOT WAASLAND

0.4 In functie van een optimaal beheer en behoud van de aanwezige archeologische ensembles, archeologische artefacten en onderdelen van beschermd onroerend erfgoed professionaliseert het onroerenderfgoeddepot Waasland zijn depotwerking en deelt het zijn verworven expertise met derden

A.4.1 de depotverantwoordelijk volgt de nodige vorming inzake depotbeheer, en behoud en beheer depotcollectie

A.4.2 het depot deelt zijn expertise met leden van het Vlaams en provinciaal depotnetwerk en andere depots

A.4.3 het depot zet zijn verworven kennis inzake depotwerking in voor het optimaliseren van de depotruimten (periode 2016-2021) en het inventariseren van de aanwezige collectie en bijhorende documentatie

CEL ONDERZOEK

0.5 de cel Onderzoek stelt zijn expertise inzake het archeologietraject binnen de onroerenderfgoedzorg ter beschikking aan de steden en gemeenten binnen het werkingsgebied van Erfpunt, alsook aan diverse projectontwikkelaars binnen en buiten het Waasland.

CEL CONSERVATIE

0.6 het eigen conservatielabo breidt zijn expertise inzake het behoud en beheer van kwetsbare archeologisch vondstenmateriaal verder uit en deelt deze met diverse actoren binnen de depotsector

A.6.1 via zelfstudie of het volgen van vorming (meer) expertise opbouwen inzake conditiebepaling collecties, interventies n.a.v. calamiteiten

A.6.2 delen expertise met het onroerenderfgoeddepot Waasland en andere depots

2. SAMENWERKEN

S.2 Om het beheer en de zorg rond onroerend erfgoed op een kwaliteitsvolle wijze te kunnen realiseren, is crossdisciplinair samenwerken via overleg of netwerken een must.

Daarom bouwt Erfpunt tegen 2021 diverse netwerken uit inzake onroerenderfgoedzorg en publiekswerking en profileert het zich als een bruggenbouwer tussen het onroerend erfgoed en vakdomeinen zoals cultureel erfgoed, onderwijs, ruimtelijke ordening, milieu, landbouw...

CEL BEHEER

0.1 uitwerken van en/of participatie in diverse overlegplatformen en netwerken op regionaal en gemeentelijk niveau i.f.v. de zorg, beheer en ontsluiting van het lokaal onroerend erfgoed

A.1.1 uitwerken regionale platform i.f.v. het organiseren van gezamenlijke publieksgerichte evenementen rond archeologisch, bouwkundig en landschappelijk erfgoed (bv. OMD)

A.1.2 creëren van een vrijwilligersplatform rond onroerend-erfgoedzorg per participerende gemeente

A.1.3 organiseren van overlegplatform i.f.v. het delen van expertise rond onroerend erfgoed

A.1.4 organiseren van (inter)gemeentelijke overlegplatformen met belanghebbende domeinen zoals ruimtelijke ordening, milieu (en groendienst), cultuur (en onderwijs)...

0.2 cel Beheer vervult een coördinerende en/of bemiddelende rol bij gemeentelijke projecten rond onroerend erfgoed

A.2.1 uitwerken draaiboek opmaak beheersplannen

A.2.2 ontmijnen van vastgelopen onroerenderfgoed dossiers door zijn unieke positie in het onroerenderfgoedwerkveld (tussen gemeentelijk en Vlaams niveau)

0.3 cel Beheer ondersteunt (kandidaat) onroerenderfgoedgemeenten binnen het werkingsgebied van de organisatie

A.3.1 ondersteunen ledengemeentebesturen bij de opmaak van hun beleidsvisie inzake onroerenderfgoedzorg

A.3.2 ondersteunen ledengemeentebesturen bij hun aanvraag tot erkenning als onroerenderfgoedgemeente

A.3.3 uitwerken draaiboek aanvraag erkenning onroerenderfgoedgemeente

A.3.4 ondersteunen erkende onroerenderfgoedgemeenten bij het uitvoeren van hun onroerenderfgoedbeleid

CEL COLLECTIEBEHEER OF ONROENDERFGOEDDEPOT WAASLAND

0.4 het onroerendergoeddepot Waasland sluit zich aan en participeert actief binnen netwerken inzake depotwerking

A.4.1 het depot werkt actief mee aan de uitbouw van het Vlaams depotnetwerk

A.4.2 het depot maakt actief deel uit van provinciaal depotnetwerk en calamiteitennetwerk. Deze netwerken nemen een coachende rol op ten aanzien van erkende en niet-erkende onroerendergoeddepots

A.4.3. het onroerendergoeddepot Waasland neemt actief deel aan de denkgroep Archeologische collecties of DAC

A.4.4 op vraag van het onroerendergoeddepot Waasland neemt de cel Conservatie actief deel aan overlegmomenten van de diverse depotnetwerken

0.5 het onroerend erfgoeddepot Waasland zet de eerste stappen in het uitwerken van een vrijwilligersnetwerk

A.5.1 het depot lanceert een oproep voor vrijwilligers via de website van Erfpunt en de sociale media

A.5.2 het depot screent de vrijwilligers en werkt voor hen opdrachten op maat uit.

CEL ONDERZOEK

0.6. De cel onderzoek werkt een netwerk uit van vaste contacten binnen het archeologische en natuurwetenschappelijke werkveld.

A.6.1 Binnen het archeologische werkveld bouwt de cel Onderzoek vaste contacten op zodat de expertise van externen snel kan worden ingeroepen.

A.6.2 de cel Onderzoek werkt overeenkomsten uit met uitvoerders van natuurwetenschappelijk onderzoek.

CEL CONSERVATIE

0.7 de cel Conservatie versterkt zijn eigen netwerk met experts inzake beheer en behoud archeologisch vondstenmateriaal.

A.7.1 de cel Conservatie gaat actief op zoek naar externe experts inzake organisch vondstenmateriaal en een duurzaam beheer van archeologisch vondstenmateriaal

3. CREATIVITEIT EN INNOVATIE

S.3 Creativiteit en innovatie zijn onmisbare sleutelwoorden binnen de Wase onroerendergoedzorg.

Door creatief en innovatief aan de slag te gaan worden ongeziene kansen gecreëerd voor onroerend erfgoed. Hierdoor krijgt onroerendergoedzorg een bijzondere dynamiek.

0.1 intern voldoende mogelijkheden creëren die creativiteit en innovatie op het vlak van technologische toepassingen, creatief ondernemerschap.... bevorderen

A.1.1 investeren in creativiteits sessies intern voor alle deelwerkingen binnen de organisatie en de organisatie in zijn geheel

A.1.2 investeren in vorming rond creativiteit en bijwonen van evenementen/studiedagen rond innovatie

A.1.3. actief uitkijken naar technieken en technologieën met potentieel.

A.1.4 investeren in nieuwe technologieën voor de cellen Onderzoek en Conservatie die de (onroerend)erfgoedzorg in het algemeen en de archeologische praktijk in het bijzonder ten goede kunnen komen en kunnen vereenvoudigen.

0.2 inzetten op ontdekken en beleven bij de uitbouw van (onroerend) erfgoededucatie om zo een (emotionele) band tussen het aanwezige onroerend erfgoed en de inwoners van eenzelfde regio te creëren of te versterken

A.2.1 op gemeentelijk en regionaal niveau creatief en innovatief werken rond archeologisch, bouwkundig en landschappelijk erfgoed stimuleren

A.2.2. inzetten op een actief onderzoeksbeleid binnen het onroerendergoeddepot

A.2.3 ontwikkelen belevingspakketten voor alle deeldomeinen

A.3.4 ontwikkelen educatieve pakketten rond depotwerking

A.3.5 organiseren van publieksgerichte projecten waarin resultaten wetenschappelijk onderzoek naar het grote publiek worden vertaald, en dit in samenwerking met gemeenten en vrijwilligersverenigingen

4. HET AANSPREEKPUNT

S.4 Tegen 2021 is Erfpunt uitgegroeid tot HET aanspreekpunt rond onroerenderfgoedzorg binnen het Waasland.

Efficiënt communiceren – zowel intern als extern – is een must voor elke organisatie. Een effectieve externe communicatie positioneert de organisatie binnen zijn werkveld en (ver)bindt zijn stakeholders tot realisatie van zijn eigen missie. Een goede interne communicatie staat dan weer garant voor betrokkenheid van alle deelwerkingen/ medewerkers, en creativiteit en innovatie binnen de organisatie.

0.1 bepalen en uitwerken van een efficiënte communicatiestrategie met bijhorende communicatieplannen

A.1.1 vastleggen van de doelgroepen en doelstellingen, vertrekkend vanuit de missie en visie van de eigen organisatie

A.1.2 uitwerken communicatieplannen voor de gekozen doelgroepen conform de doelstellingen

A.1.3 nieuwe naam en huisstijl die de waarden van de organisatie duidelijk weergeeft

5. ORGANISATIE EN FINANCIERING

S. 5 Tegen eind 2017 wordt een gedegen personeelsformatie en -beleid uitgewerkt voor de nieuwe organisatie, vergezeld van een realistisch business- en financieringsplan.

De goede werking van een organisatie hangt in grote mate af van de manier waarop het menselijk kapitaal wordt aangewend. Vooruitstrevende organisaties besteden dus voldoende aandacht aan een goed personeelsbeleid.

Binnen het eigen personeelsbeleid dient bijzondere aandacht te gaan naar het creëren van jobzekerheid, een goede balans tussen werk en privé en de mogelijkheid om initiatief te nemen.

0.1 investeren in een degelijk personeelsbeleid met als doel betrokken/geëngageerde medewerkers te krijgen.

A.1.1 opstellen van een eigen rechtspositieregeling, arbeidsreglement en huishoudelijk reglement

A.1.2 indien nodig de huidige bedrijfscultuur aanpassen (wat goed is behouden of versterken, waar nodig verbeteren)

A.1.3 positioneren van de juiste persoon op de juiste plaats binnen de organisatie m.b.v. competentie management

A.1.4 aanbieden van de nodige vorming aan het personeel in het kader van loopbaanontwikkeling

0.2 uitwerken van een financieringsplan voor 10 jaar in functie van werkzekerheid

A.2.1 verlaten platgetreden paden van financiering en prospecteren naar nieuwe financierings-/dienstverleningsmogelijkheden

BIJLAGEN

1. STATUTEN ERFPUNT

2. HET WAAS ONROEREND ERFGOED

3. DE STAKEHOLDERS

**4. DE WETGEVENDE CONTEXT EN SECTORALE
PLANNEN**

1. STATUTEN ERFPUNT

Luik B

In de bijlagen bij het Belgisch Staatsblad bekend te maken kopie na neerlegging ter griffie van de akte

Mod Word 11.1

16089953

MONITEUR BELGE

22-06-2016

BELGISCH STAATSBLAD

Griffie

Bijlagen bij het Belgisch Staatsblad - 29/06/2016 - Annexes du Moniteur belge

Ondernemingsnr: 0860274885

Benaming

(voluit): **Erfpunt**

(verkort): /

Rechtsvorm: projectvereniging

Zetel: Regentiestraat 63 9100 Sint-Niklaas

(volledig adres)

Onderwerp akte: statutenwijziging

Ondernemingsnummer: 0860.274.885

Benaming: Erfpunt

Rechtsvorm: projectvereniging

Zetel: Regentiestraat 63, 9100 Sint-Niklaas

TITEL I. - Benaming, rechtsvorm, zetel en doel

Art. 1. De projectvereniging draagt de naam Erfpunt. Zij wordt beheerd door de bepalingen van het Decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking, hierna genoemd 'het decreet', en door deze statuten.

Art. 2. Zij neemt de rechtsvorm aan van een projectvereniging, zoals voorzien is in het decreet.

De projectvereniging wordt in deze statuten aangeduid onder de benaming 'de vereniging'. Overeenkomstig artikel 11 van het decreet is de vereniging een intergemeentelijk samenwerkingsverband met rechtspersoonlijkheid.

De verbintenissen van de vereniging hebben overeenkomstig artikel 11 van het decreet geen handelskarakter.

Art. 3. De maatschappelijke zetel van de vereniging is gevestigd te Sint-Niklaas, Regentiestraat 63.

Hij kan door een beslissing van de raad van bestuur worden verplaatst naar een ander adres, mits publicatie in de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad.

Art. 4. De vereniging heeft tot doel te zorgen voor het behoud, beheer, onderzoek en ontsluiting van het onroerend erfgoed en het roerend archeologisch patrimonium op het grondgebied van de deelnemende gemeenten, evenals daarbuiten, en dit in de meest ruime betekenis.

De vereniging kan alle activiteiten ontplooiën die bijdragen tot de verwezenlijking van haar statutaire doelstelling, met inbegrip van winstgevendende activiteiten binnen de grenzen van wat wettelijk is toegelaten en waarvan de opbrengsten volledig zullen worden bestemd voor de verwezenlijking van haar statutaire doelstelling.

Voor activiteiten buiten het grondgebied van de deelnemende gemeenten wordt de procedure gevolgd hiertoe vastgesteld in het huishoudelijk reglement van de vereniging.

TITEL II. - Deelnemers

Art. 5. De volgende gemeenten participeren binnen Erfpunt: Beveren, Kruikeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse (administratief arrondissement Sint-Niklaas) en Waasmunster (administratief arrondissement Dendermonde).

Overeenkomstig artikel 10 van het decreet kunnen naast gemeenten en provincies aan de vereniging uitsluitend deelnemen: autonome gemeentebedrijven, openbare centra voor maatschappelijk welzijn en hun verenigingen, in zoverre die uitsluitend uit openbare rechtspersonen bestaan, en andere samenwerkingsverbanden, opgericht volgens de bepalingen van het decreet.

Op de laatste blz. van Luik B vermelden: **Reste**: Naam en hoedanigheid van de instrumenterende notaris, hetzij van de perso(o)n(en) bevoegd de rechtspersoon ten aanzien van derden te vertegenwoordigen

Verso: Naam en handtekening.

Art. 6. De raad van bestuur beslist over de toetreding van nieuwe deelnemers. Kandidaat-deelnemers richten hier toe door middel van een aangetekend schrijven een verzoek tot toetreding aan de raad van bestuur. Deze beslist voorwaardelijk over het verzoek overeenkomstig de bepalingen in artikel 22 van deze statuten. De raad van bestuur legt zijn gemotiveerde beslissing ter goedkeuring voor aan de gemeenteraden van de deelnemers. Zij antwoorden hierop binnen een tijdsbestek van twee maanden, waarna al dan niet tot de formele toetreding kan worden overgegaan. Het overschrijden van de antwoordtermijn van twee maanden zal als instemming worden beschouwd.

TITEL III. – Duur en verlenging

Art. 7. De vereniging wordt opgericht voor een periode van zes jaar, te rekenen van de datum van oprichting.

Tijdens de bij de oprichting of verlenging vastgestelde duur, is geen uitreding van leden mogelijk.

Art. 8. De vereniging kan opeenvolgende keren worden verlengd voor een termijn die telkens niet langer mag zijn dan zes jaar. Hiertoe dienen de gemeenteraden van de deelnemende gemeenten een beslissing te nemen ten gunste van de verlenging, voor het verstrijken van de duur bij de oprichting voorzien.

In de loop van het zesde jaar zal de raad van bestuur een verlengingsaanvraag voor opnieuw een periode van zes jaar richten aan alle deelnemende gemeenten. Zij zullen de aanvraag voorleggen aan hun respectieve gemeenteraden en binnen een tijdsbestek van twee maanden antwoorden op de aanvraag.

Bij een instemmend antwoord van alle betrokkenen wordt de vereniging verlengd voor een periode van zes jaar. Deze beslissing tot verlenging zal worden gepubliceerd in de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad.

Vervolgens zal aan de provincieraad worden gevraagd de deelneming van de provincie aan de projectvereniging eveneens voor zes jaar te verlengen.

Wanneer één of meerdere van de deelnemende gemeenten niet instemmen met de verlenging of nalaten een beslissing te nemen, wordt de vereniging ontbonden en kan een nieuwe projectvereniging, met dezelfde naam en hetzelfde maatschappelijk doel, worden opgericht.

TITEL IV. – Ontbinding en vereffening

Art. 9. De vereniging wordt ontbonden bij gebrek aan instemming tot verlenging van de betrokken gemeenten of wanneer nagelaten wordt dienaangaande een beslissing te nemen.

Art. 10. Bij een vereffening wijst de raad van bestuur één of meerdere vereffenaars aan en bepaalt hun bevoegdheden en de wijze van vereffening. Inzake de bevoegdheden van de vereffenaars zijn de bepalingen van het Wetboek van vennootschappen van toepassing.

Art. 11. Bij definitieve ontbinding van het samenwerkingsverband zal gestreefd worden om de collectie van het onroerendgoeddepot Waasland over te dragen aan een publiekrechtelijke organisatie met een gelijkaardige doelstelling als Erpunt en met de nodige expertise in huis voor het beheer en het behoud van deze collectie. De opdracht en verantwoordelijkheden van de vereffenaar voor de collectie van het onroerendgoeddepot Waasland staan beschreven in het stopzettingsscenario dat bij deze statuten wordt toegevoegd.

TITEL V. – Bijdragen en boekhouding

Art. 12. De projectvereniging gaat niet over tot de vorming van een maatschappelijk kapitaal. Eventueel geboekte winst is niet uitkeerbaar en blijft binnen de projectvereniging.

Art. 13. De deelnemende gemeenten en de provincie Oost-Vlaanderen betalen jaarlijks een bijdrage. Voor de deelnemende gemeenten wordt de bijdrage bepaald als een vastgesteld bedrag per inwoner. Het bevolkingscijfer wordt vastgesteld aan de hand van de jongste door het Nationaal Instituut voor de Statistiek gepubliceerde gegevens. Bij de oprichting van de projectvereniging bedraagt deze bijdrage 0,40 EUR per inwoner. De jaarlijkse bijdrage van de provincie Oost-Vlaanderen wordt forfaitair bepaald en bedraagt bij de oprichting van de projectvereniging 19.831,48 EUR.

Bijdrageverhogingen worden voorafgaandelijk aan de deelnemende gemeentebesturen en aan het provinciebestuur ter goedkeuring voorgelegd.

Naast de statutair bepaalde bijdrage kunnen de deelnemers ook een vrijwillige bijdrage leveren aan de vereniging. Zij beslissen hierover autonoom.

Art. 14. De boekhouding wordt gevoerd overeenkomstig de wetgeving op de boekhouding van de ondernemingen en met naleving van de richtlijnen die de overheid uitvaardigt met betrekking tot de boekhoudkundige verrichtingen.

Art. 15. Het boekjaar stamt overeen met het burgerlijk jaar. Het eerste boekjaar begint evenwel op de datum van oprichting van de vereniging en eindigt op 31 december van hetzelfde jaar.

Op 31 december van elk jaar sluit de raad van bestuur de jaarrekening af. De jaarrekening wordt samen met een activiteitenverslag en het verslag van de accountant ter goedkeuring aan de raad van bestuur voorgelegd, en dit ten laatste in de loop van de vijfde maand volgend op de afsluiting van het boekjaar. De goedgekeurde jaarrekening en bijhorende documenten worden vervolgens ter inzage aan de deelnemende gemeenten en provincie bezorgd.

Overeenkomstig de wettelijke bepalingen terzake zal de jaarrekening binnen de maand volgend op de goedkeuring van de raad van bestuur openbaar worden gemaakt door neerlegging bij de Nationale Bank van België.

Art. 16. De raad van bestuur stelt een accountant aan, door middel van de onderhandelingsprocedure, die belast wordt met de controle op de financiële toestand van de projectvereniging.

TITEL VI. – Raad van bestuur

Art. 17. De vereniging beschikt uitsluitend over een raad van bestuur.

Art. 18. De deelnemers benoemen rechtstreeks de leden van de raad van bestuur. Voor de gemeenten kunnen uitsluitend gemeenteraadsleden, burgemeesters of schepenen deel uitmaken van deze raad.

Art. 19. Het voorzitterschap wordt toevertrouwd aan een door een gemeente aangewezen bestuurder. De raad van bestuur kiest onder de bestuurders de voorzitter en één of meerdere ondervoorzitters.

Art. 20. De raad van bestuur wordt samengesteld uit twee bestuurders per deelnemende gemeente en twee bestuurders van de provincie Oost-Vlaanderen.

Aan de vergaderingen van de raad van bestuur wordt deelgenomen door een door iedere aangesloten gemeente aangeduide afgevaardigde, als lid met raadgevende stem. Deze afgevaardigden zijn steeds raadsleden in de betrokken gemeenten, verkozen op een lijst waarvan geen enkele verkozenen deel uitmaakt van het college van burgemeester en schepenen of aangesteld is als voorzitter van het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn.

De leden van de raad van bestuur worden benoemd voor een termijn die samenvalt met de duur van hun openbaar mandaat.

Bij algehele vernieuwing van de gemeenteraden en provincieraden blijven de aftredende leden van de raad van bestuur hun functie uitoefenen tot 31 januari van het jaar volgend op het jaar van de verkiezingen.

Art. 21. Overeenkomstig artikel 48 van het decreet bestaat er een onverenigbaarheid tussen het mandaat van bestuurder en de volgende ambten, functies of mandaten:

- lid van een regering, zowel op federaal niveau als op niveau van de gewesten en gemeenschappen;
- lid van een wetgevende vergadering, zowel op federaal niveau als op niveau van de gewesten en gemeenschappen;
- lid van het Europees Parlement en van de Europese Commissie;
- provinciegouverneur of adjunct van de gouverneur van Vlaams-Brabant;
- arrondissementscommissaris of adjunct-arrondissementscommissaris;
- provinciegriffier;
- lid van een bestuurs- of controleorgaan in of werknemer van een privaatrechtelijke rechts-persoon die activiteiten uitoefent in dezelfde beleidsdomeinen als de projectvereniging;
- werknemer van een aangesloten openbaar bestuur, of van een administratie die is belast met hetzij de uitoefening van het gewoon toezicht op de lokale besturen, hetzij de uitoefening van een specifiek toezicht op grond van de doelstellingen van de projectvereniging.

Een gemeente kan geen kandidaat voordragen of benoemen die werknemer is van een niet-gemeentelijke deelnemer of er een mandaat waarneemt. Een niet-gemeentelijk deelnemer kan geen kandidaat voordragen of benoemen die lid is van een gemeenteraad.

Krachtens art. 51 van het decreet zijn ook volgende onverenigbaarheden bepaakt:

Een bestuurder mag niet:

- aanwezig zijn bij een beraadslaging of besluit over zaken waarbij hij een rechtstreeks belang heeft, of waarbij zijn bloed- of aanverwanten tot en met de vierde graad een persoonlijk en rechtstreeks belang hebben. Dit verbod strekt niet verder dan de bloed- en aanverwanten tot de tweede graad als het gaat om de voordracht van kandidaten, benoemingen, afzettingen en schorsingen;

- rechtstreeks of onrechtstreeks deelnemen aan overeenkomsten die met de projectvereniging zijn gesloten;
- als advocaat, notaris of zaakwaarnemer optreden in rechtsgedingen tegen de projectvereniging. Het is hem verboden, in dezelfde hoedanigheid ten behoeve van de projectvereniging te pleiten, raad te geven of op te treden in enige betwisting, tenzij dit kosteloos gebeurt;
- optreden als raadsman van een personeelslid in tuchtzaken.

Het mandaat van bestuurder/afgevaardigde neemt vervroegd een einde door overlijden, ontslag, afzetting van het lid, opzegging van het vertrouwen door het afvaardigende bestuur of bij verlies van het openbaar mandaat.

In voorkomende gevallen wijst de desbetreffende gemeenteraad of de provincieraad van Oost-Vlaanderen zo spoedig mogelijk een bestuurder/afgevaardigde aan die het mandaat van het ontbrekende lid zal voltooien.

Art. 22. Elke bestuurder beschikt over één stem. De afgevaardigden, bedoeld in artikel 20, tweede lid, beschikken niet over stemrecht.

Elke bestuurder kan per vergadering schriftelijk volmacht geven aan een andere bestuurder om hem te vertegenwoordigen, waarbij deze over niet meer dan één volmacht mag beschikken.

Om geldig te beraadslagen en te beslissen is een aanwezigheidsquorum vastgesteld op de gewone meerderheid van het aantal bestuurders, zowel in het geheel als in de groep van de gemeenten benoemde bestuurders. Voor het bepalen van het aanwezigheidsquorum worden de leden met raad-gevende stem niet meegerekend.

Wordt het aanwezigheidsquorum niet bereikt, dan kan een tweede vergadering bijeengeroepen worden. Deze kan geldig beraadslagen en beslissen, welke het aantal aanwezige leden ook zij, voor zover het gaat om punten die voor de tweede maal op de agenda voorkomen. Deze bepaling geldt niet voor de voorstellen tot statutenwijziging en aanvaarding van toetredingen.

De voor de beslissingen vereiste meerderheid is steeds de gewone meerderheid die bereikt moet worden zowel in het geheel als in de groep van de gemeenten benoemde bestuurders. Onthoudingen worden niet meegerekend. Bij staking van stemmen is de stem van de voorzitter doorslaggevend.

Art. 23. De werkingsmodaliteiten van de raad van bestuur worden vastgesteld in een bij deze statuten gevoegd huishoudelijk reglement dat gewijzigd kan worden bij eenvoudige beslissing van de raad van bestuur. Het huishoudelijk reglement en eventuele wijzigingen worden ter kennis gebracht van de deelnemers.

Art. 24. De vergaderingen van de raad van bestuur zijn niet openbaar. De gedetailleerde notulen, met bijgevoegd het stemgedrag van de individuele leden en alle documenten waar in de notulen naar wordt verwezen, dienen ter inzage te liggen van de gemeenteraadsleden op het secretariaat van de aangesloten gemeenten en ten behoeve van de provincieraadsleden van Oost-Vlaanderen op de griffie van het provinciehuis, onverminderd de decretale bepalingen inzake de openbaarheid van bestuur.

Art. 25. De raad van bestuur vertegenwoordigt en verbindt de vereniging in alle gerechtelijke en buiten-gerechtelijke handelingen, met inbegrip van de daden van beschikking.

Naast de decretaal en statutair bepaalde bevoegdheden, waartoe tevens het personeelsbeleid behoort, heeft de raad van bestuur de bevoegdheid tot het nemen van beslissingen die hun expliciet door de deelnemers zijn opgedragen.

De raad van bestuur duidt één bestuurder aan, wiens handtekening de vereniging rechtsgeldig verbindt ten opzichte van derden. Het desbetreffende besluit bepaalt de omvang van zijn bevoegdheden.

De bestuurders zijn niet persoonlijk gebonden door de verbintenissen van de vereniging. Zij zijn overeenkomstig het gemeen recht verantwoordelijk voor de vervulling van de hun opgedragen taak en aansprakelijk zonder hoofdelijkheid voor de tekortkomingen in de normale uitoefening van hun bestuur.

Art. 26. De raad van bestuur bestuurt de vereniging overeenkomstig het decreet van 12.07.2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 04.04.2014 en met inachtneming van de wetgeving op de overheidsopdrachten.

Art. 27. De leden van de raad van bestuur ontvangen per bijgewoonde vergadering een presentiegeld dat 50,00 EUR bedraagt.

Art. 28. Bij een voorgenomen statutenwijziging beslist de raad van bestuur voorwaardelijk. De raad van bestuur legt zijn gemotiveerde beslissing ter goedkeuring voor aan de gemeenteraden van de deelnemers. Zij antwoorden hierop binnen een tijdsbestek van twee maanden, waarna tot de formele statutenwijziging kan worden overgegaan. Het overschrijden van de antwoordtermijn van twee maanden zal als instemming worden beschouwd.

TITEL VII. slotbepaling

Art. 29. Voor al wat niet uitdrukkelijk geregeld wordt door deze statuten en het decreet, zijn de bepalingen van het Wetboek van vennootschappen, die gelden voor de vennootschapsvorm van de coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, van toepassing.

Aldus voorwaardelijk vastgesteld door de raad van bestuur op 9 september 2015 te Sint-Niklaas,

Namens de raad van bestuur van Erfpunt

Johan Smet,
voorzitter

en

Namens de gemeenteraad van Beveren
Goedgekeurd in zitting van 24 november 2015 en 26 april 2016

De secretaris,
Jan Noppe

de burgemeester,
Marc Van de Vijver

Namens de gemeenteraad van Kruikeke
Goedgekeurd in zitting van 30 november 2015 en 25 april 2016

De secretaris,
Siegfried Moens

de burgemeester,
Jos Stassen

Namens de gemeenteraad van Sint-Gillis-Waas
Goedgekeurd in zitting van 10 december 2015 en 12 mei 2016

De secretaris,
Rudy Van Puyvelde

de burgemeester,
Chris Lippens

Namens de gemeenteraad van Sint-Niklaas
Goedgekeurd in zitting van 27 november 2015 en 29 april 2016

De secretaris, de burgemeester,
Johan Verhulst/Lieven De Handschutter

Namens de gemeenteraad van Stekene
Goedgekeurd in zitting van 15 december 2015 en 26 april 2016

De secretaris,
Dirk De Vetter

de burgemeester,
Stany De Rechter

Namens de gemeenteraad van Temse
Goedgekeurd in zitting van 30 november 2015 en 25 april 2016

Voor-
behouden
aan het
Belgisch
Staatsblad

De secretaris,
Luc Verhulst

de burgemeester,
Luc De Ryck

Namens de gemeenteraad van Waasmunster
Goedgekeurd in zitting van 26 november 2015 en 28 april 2016

De secretaris,
Bram Collier

de burgemeester,
Michel Du Tré

Namens de raad van bestuur,

Johan Smet,
voorzitter

Bijlagen bij het Belgisch Staatsblad - 29/06/2016 - Annexes du Moniteur belge

Op de laatste biz. van Lijk B vermeld: Recto: Naam en hoedanigheid van de instrumenterende notaris, hetzij van de perso(o)n(en) bevoegd de rechtspersoon ten aanzien van derden te vertegenwoordigen
Verso: Naam en handtekening

2. HET WAAS ONROEREND ERFGOED

INLEIDING

Het Waas onroerend erfgoed in cijfers.

Op basis van de bestaande inventarissen kan een algemeen overzicht gegeven worden van de onroerenderfgoeditems die op het grondgebied van de zeven participerende Wase gemeenten te vinden zijn. Het gaat hierbij om wat door de Vlaamse overheid aanzien wordt als waardevol onroerend erfgoed. Sommige van de inventarissen werden recent samengesteld of zijn nog steeds in opbouw. De inventaris bouwkundig erfgoed werd voor het Waasland in het begin van de jaren 80 gepubliceerd en is toe aan een update. Het is duidelijk dat alle inventarissen, om relevant te blijven, continu geactualiseerd zullen moeten worden.

CAI

Op dit moment telt de Centraal Archeologische Inventaris 917 items of 'locaties'. De zogenaamde 'gebeurtenissen' (onderzoeken, controles,... zonder resultaat) werden hierbij niet opgenomen. Statistische analyse kan aantonen waarom bepaalde gemeenten aanzienlijk meer items tellen dan andere. Dit kan toe te wijzen zijn aan verschillende factoren, zoals het aantal ruimtelijke ontwikkelingen, populaire zoekplaatsen voor metaaldetectoristen of de grootte van de gemeente.

In het Waasland zijn momenteel geen historische stadskernen afgebakend. Het historische centrum van Temse en Rupelmonde zouden hiervoor in aanmerking kunnen komen, maar hebben momenteel geen stedelijk statuut (meer). Sint-Niklaas is pas in de 19de eeuw uitgegroeid tot een verstedelijkte kern.

Archeologische zones zijn voorlopig evenmin afgebakend.

	CAI
Beveren	201
Kruikeke	78
Sint-Gillis-Waas	49
Sint-Niklaas	129
Stekene	70
Temse	237
Waasmunster	153
Totaal	917

Bouwkundig erfgoed

De inventaris bouwkundig erfgoed werd in het begin van de jaren 80 van de 20ste eeuw gepubliceerd en is toe aan actualisering. Niettemin geeft de inventaris duidelijk de regionale rijkdom van bouwkundig erfgoed weer. Zeker als rekening gehouden wordt met het feit dat het Waasland geen grootstedelijke kernen telt en als landelijke regio omschreven wordt.

	inventaris	vastgesteld
Beveren	431	293
Kruikeke	226	175
Sint-Gillis-Waas	186	120
Sint-Niklaas	536	439
Stekene	131	90
Temse	267	184
Waasmunster	198	199
Totaal	1975	1500

Landschappelijk erfgoed

De opmaak van een inventaris voor landschappelijk erfgoed kan als een eerder recente ontwikkeling gezien worden. Tot vandaag zijn vele waardevolle cultuurhistorische landschapselementen mee opgenomen in beschermde stads- en dorpsgezichten. Het kleine aantal waardevolle parken en tuinen is hieraan toe te wijzen.

De inventaris voor houtige beplanting met erfgoedwaarde is voor het Waasland zeer recent te noemen. In vele gevallen gaat het om solitaire

bomen (vnl. vredes-/vrijheidsbomen).

De vroegere 'ankerplaatsen' zijn momenteel opgenomen in de landschapsatlas.

	parken en tuinen	houtige beplanting	landschapsatlas
Beveren		2	2
Kruikeke		1	1
Sint-Gillis-Waas		0	2
Sint-Niklaas	1	16	2
Stekene		0	3
Temse		0	2
Waasmunster		2	2
Totaal	1	21	14

Varend erfgoed

De aanwezigheid van varend erfgoed is vooral te linken aan de activiteiten van de vzw Tolerant in Rupelmonde. Tolerant herstelt en restaureert oude houten scheepstypes die voeren op de Scheldedelta.

Alle Wase items zijn te situeren in Rupelmonde (Kruikeke). Het gaat hierbij om vier schepen van de vzw Tolerant en het lichtschip De Westhinder.

¼ Van het Oost-Vlaams varend erfgoed is in Kruikeke te situeren.

	varend erfgoed
Beveren	0
Kruikeke	5
Sint-Gillis-Waas	0
Sint-Niklaas	0
Stekene	0
Temse	0
Waasmunster	0
Totaal	5

Beschermd onroerend erfgoed

Het Waas beschermd onroerend erfgoed behelst op dit moment zowel monumenten, stads- en dorpsgezichten, als landschappen. Het is een kwestie van tijd dat ook archeologische sites in de lijst zullen opgenomen worden.

Opvallend is dat naast de grote centra als Sint-Niklaas en Beveren, ook Kruibeke en Waasmunster verhoudingsgewijs een groot aantal beschermde items op hun grondgebied hebben.

	beschermd
Beveren	61
Kruibeke	39
Sint-Gillis-Waas	24
Sint-Niklaas	81
Stekene	20
Temse	21
Waasmunster	35
Totaal	281

Conclusie

In vergelijking met de andere Vlaamse landelijke regio's zonder grootstedelijke kern kan het Waasland bestempeld worden als een rijke onroerenderfgoedregio, zowel op vlak van geïnventariseerd als beschermd onroerend erfgoed.

Het bijhouden en het verder uitpuren van de statistieken is van belang, maar het is voornamelijk de inhoudelijke waardering van de inventarisitems, het bepalen van de zgn. erfgoedwaarde, die deze statistieken relevant maken. Hieronder een eerste aanzet, gebaseerd op eigen kennis en enkele externe bronnen.

Geraadpleegde literatuur:

- De Keyzer B. 1997: *De ingenieuze neogotiek. Techniek en kunst. 1852-1925*, Leuven.
- Demey A. 1981: *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 7N1&2. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Sint-Niklaas*, Gent.
- Demey A. 1983: *Het land van Waas. Tien eeuwen bouwkunst*, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas. Buitengewone uitgaven 18, Sint-Niklaas.
- Demey A. 1997: *De Verbreytsite in Sint-Niklaas. Opmerkelijke interbellumarchitectuur van Jan-Albert De Bondt (1888-1969)*.
- Demey A. 1998: *Art deco in Sint-Niklaas*.
- Epitaaf vzw, Vereniging voor funeraire archeologie.
- Expo 30 jaar architectuur in Vlaanderen. De wonderjaren in maquettes. 25-10-2015 – 10-01-2016 in Knokke-Heist.
- Openbaar kunstbezit in Vlaanderen. *De architectuur in het interbellum*, 1998-2.
- Termote J. 2004: *Bastions voor Koning en God. Forten en verdedigingswerken in het Krekengebied van Oost-Vlaanderen*, Gent.
- Van Meirvenne R. m.m.v. Devos P. 2002: *De Duitse bunkerlinie van Steendorp-Vrasene 1917. Gent. & Robert Gils, 2000, Fort Steendorp van de Vesting Antwerpen, België onder de wapens 16. s.l.*
- *Waar is de tijd 7. Land van waas. 1000 jaar Waaslanders en hun nijverheid.*
- *Waar is de tijd 10. Land van waas. 1000 jaar Waaslanders en hun woningen.*

HET WASE LANDSCHAP

Globaal gezien zou het Waasland kunnen onderverdeeld worden in een hoogland (grotendeels samenvallend met het cuestagebied) en een lager gelegen alluviale vlakte van Schelde en Durme, die het hoogland in het noorden, oosten en zuiden begrenst. Het hoogland is opgebouwd uit een continu dekzandpakket, dat (overwegend) bestaat uit zandige tot lemig-zandige afzettingen die lemiger worden (zandleem) naar het zuidoosten toe. Het dekzandpakket dateert uit een bepaalde fase van de vorige ijstijd, het Weichsel-glaciaal (70.000-15.000 jaar gelden).

De alluviale vlakten van Schelde en Durme worden gekenmerkt door de voortzetting van hetzelfde dekzandpakket, waarop (en waarin) de Holocene sedimenten zich hebben gevormd. Deze sedimenten bestaan uit veen en alluviale sedimenten (klei en stroomzanden).

Dominerend voor het 'hoogland' is het cuestareliëf – dat bepaald wordt door de helling van het onderliggende Rupeliaan-kleisubstraat (34-28 miljoen jaar oud) – met een zwak hellende noordflank (cuestarug) en een relatief steile zuidflank (cuestafront). Het reliëf loopt geleidelijk op in zuidelijke richting en evolueert van 4-5 m in het noorden (grens Scheldepolders) tot plaatselijk 30 m in het zuiden.

Het noordelijk gedeelte is relatief vlak met ruggen en depressies met een niveauverschil van slechts 1-2 m. In dit gebied wordt het reliëf sterk vertroebeld door de aanwezigheid van (de eigenlijke of klassieke) bolle akkers (zie lager).

Het zuidelijke gedeelte (vanaf de lijn Waasmunster-Burcht) is reliëfrijker en wordt gekenmerkt door zwakke golvingen, die echter in de nabijheid van beekinsnijdingen en op het cuestafront (lijn Waasmunster-Elversele-Tielrode-Temse-Steendorp-Rupelmonde) overgaan tot sterke golvingen. Ook hier is door de mens ingegrepen op de continuïteit van het reliëf door de aanleg van (asymmetrisch) gewelfde akkers.

In het cuestagebied komen tevens diverse stuifzandformaties (in feite dekzanden) voor, waarbij de aanwezigheid van enkele stuifzandruggen opvallend is: Een zuid-noord gerichte rug (lijn Waasmunster-Belsele-Kemzeke) valt nagenoeg samen met de Rupeliaan-kleiformatie, die tevens de oostelijke flank vormt van de Vlaamse vallei. Deze geologische grens is tevens van bodemkundige aard (verschil in podzolen) en wordt als fysische grens van het Waasland beschouwd. Deze rug loopt uit langs de Durme in oostelijke richting (lijn Waasmunster-Elversele-Tielrode). Belangrijk is een zuidwest-noordoost verlopende stuifzandrug (lijn Waasmunster-Haadonk-Beveren-Melsele), die eveneens een bodemkundige grens vormt, namelijk de scheiding tussen fijnzandige dekzanden (westen) en de zandleemafzettingen (oosten).

DE MENS VERSCHIJNT IN HET WASE LANDSCHAP

epipaleolithicum (12.000-9000 v.Chr.)

Europa is ca. 500.000 jaar geleden door de mens gekoloniseerd. Met uitzondering van enkele nog nader te bestuderen artefacten uit het middenpaleolithicum (100.000 tot 30.000 v.Chr.), aangetroffen in Vrasene en Sint-Niklaas, dateren de oudste gekende occupatiesporen in het Waasland pas van na de jongste ijstijd. Dit heeft alles van doen met wijzigingen in het klimaat en de invloed ervan op het landschap.

Tijdens de jongste ijstijd (Weichselglaciaal, ca. 100.000-12.000 v.Chr.) daalt de gemiddelde temperatuur op aarde. Veel water wordt in de vorm van sneeuw en ijs in enorme landijskappen vastgezet. Hierdoor daalt de zeespiegel en komen grote delen van de Noordzee droog te liggen. Van op de droge zeebodem wordt zand en fijne leem opgewaaid en door krachtige winden in onze streken afgezet. Deze dekzanden hebben in grote lijnen het huidige reliëf van het Waasland vorm gegeven. Tijdens deze landschapsvorming, waarbij water, wind en ijs vrij spel hebben, is onze regio niet aantrekkelijk voor menselijke bewoning.

Na de jongste ijstijd volgt een overgangperiode (laatglaciaal, ca. 12.000 tot 9000 v.Chr.) naar de huidige tussenijstijd. Een aantal warmere en koudere perioden volgen elkaar op. In de koudere fases met weinig plantengroei is het landschap niet stabiel. Het oppervlak is onderhevig aan erosie en door het spel van wind en water wordt opnieuw dekzand verzet. In de warmere perioden kan de plantengroei zich beter ontwikkelen en is het landschap minder onderhevig aan erosie. De oudste sporen van menselijke aanwezigheid in het Waasland dateren dan ook uit één van deze warmere perioden na de jongste ijstijd.

We vinden van deze groepjes rondtrekkende jagers, vissers en verzamelaars vrijwel enkel stenen werktuigen en steenbewerkingsafval terug. Werktuigen in vergankelijke materialen (hout, been, gewei, leer, riet, gras, ...) hebben de tand des tijds niet doorstaan. Kampplaatsen van dergelijke epipaleolithische groepen zijn o.m. gekend te Klein-Sinaai (Stekene), Verrebroek en Doel.

HOLOCENE JAGERS, VISSERS EN VERZAMELAARS

mesolithicum (9000-5000 v.Chr.)

Omstreeks 9000 v.Chr. treedt een langdurige klimaatsverbetering op. De jongste ijstijd is voorbij en de huidige tussenijstijd (holoceen) breekt aan. Hogere temperaturen en meer neerslag zorgen voor het afsmelten van de poolkappen, een stijging van de zeespiegel en wijzigingen in de plantengroei en het dierenbestand. Ook het Waasland wordt blijkbaar aantrekkelijker voor de mobiele groepen jagers, vissers en verzamelaars uit de middensteentijd (mesolithicum, ca. 9000-5000 v.Chr.). Van hen zijn vrijwel overal in het Waasland kampplaatsen gekend. Ook hier zijn vooral stenen werktuigen, steenbewerkingsafval en soms wat verbrande voedselresten (hazelnootschelpen, been, visresten) en haardplaatsen bewaard gebleven.

Door de stijging van de zeespiegel en het hogere grondwaterpeil raakt de waterafvoer in de Scheldevallei ontregeld. In de lager gelegen komgebieden van noordelijk Waasland (de huidige Scheldepolders) stagneert het water en ontstaan vanaf ca. 5000 v.Chr. moerasbossen waarvan de plantenresten zich opstapelen tot een soms metersdikke veenlaag. Door deze vernatting wordt het gebied minder toegankelijk. Enkel via de hoger gelegen zandruggen kunnen rondtrekkende groepen nog in het gebied doordringen. Voor archeologen is de vorming van deze veenlaag een voordeel. Het veen heeft immers de onderliggende bewoningsresten verzegeld en er samen met de later gevormde kleilagen voor gezorgd dat ze niet zijn verstoord door jonger bodemgebruik (landbouw). Het huidige poldergebied wordt dan ook beschouwd als de schatkamer van de steentijdbewoning in het Waasland. Vooral te Verrebroek zijn enkele mesolithische kampplaatsen uitvoerig onderzocht. Ook in Bazel vond een intensief onderzoek plaats.

NIEUWE TECHNOLOGIE: LANDBOUW EN AARDEWERK

neolithicum (5000-2000 v.Chr.)

Tegen ca. 5300 v.Chr. arriveren de eerste landbouwersgemeenschappen in de leemstreken van België en Nederland. Op de Vlaamse zandgronden lijken de jagers, vissers en voedselverzamelaars hun levenswijze langer te hebben aangehouden. Door contacten met de landbouwers doet wel een nieuw element zijn intrede in hun materiële cultuur: het aardewerk. Dit nieuwe materiaal kent in de loop der tijd een aanzienlijke evolutie in vorm en techniek en wordt daardoor een belangrijk gidsfossiel in de materiële cultuur van opeenvolgende gemeenschappen. Stapsgewijs hebben de autochtone jagersgemeenschappen ook andere neolithische elementen (veeteelt en landbouw) in hun levenswijze opgenomen. Kampplaatsen van dergelijke laatmesolithische/vroegneolithische groepen met kennis van aardewerk, toegeschreven aan de Swifterbantcultuur, kennen we te Melsele, Doel, Verrebroek en Bazel.

Enkele honderden jaren later lijkt de nieuwe levenswijze op basis van landbouw en veeteelt ook te zijn doorgedrongen tot de Vlaamse zandgronden. Het werktuig bij uitstek dat deze boerengemeenschappen typeert, is de stenen bijl. Hiermee wordt bos gerooid en omgezet in akkerland. De productie van stenen bijlen doet in Midden-België (o.m. Spiennes) een echte vuursteenmijnbouw ontstaan. Vuurstenen bijlen en fragmenten ervan worden vrijwel overal in het Waasland aangetroffen. Aardewerkvondsten uit het midden- en laatneolithicum zijn eerder schaars in onze regio. Toch wijzen vondsten van kenmerkende stenen werktuigen erop dat deze boerengemeenschappen hier goed vertegenwoordigd zijn geweest. Enkel in het veengebied van noordelijk Waasland lijken ze stilaan te verdwijnen als gevolg van aanhoudende vernatting en veenvorming. Vondsten van de middenneolithische Michelsbergcultuur (ca. 4200-3400 v.Chr.) kennen we uit Zwijndrecht (Vlaams Hoofd), Doel en Bazel. Aardewerk van de laatneolithische klokbeercultuur (ca. 2500-2000 v.Chr.) is aangetroffen te Klein-Sinaai (Stekene) en Temse.

GRAFHEUVELS EN URNENVELDEN

bronstijd (2000-800 v.Chr.)

Tegen het einde van het neolithicum verschijnt nog een nieuwe grondstof: metaal. De klokbekeerlieden kennen vanaf ca. 2300 v.Chr. het gebruik van koperen werktuigen (tongdolken). Door vermenging van koper en tin bekomt men een nieuw en harder metaal: brons. Vanaf ca. 1500 v.Chr. wordt dit brons aangewend voor de productie van bijlen, wapens en sieraden. Tegen deze tijd komt het gemengde boerenbedrijf tot ontwikkeling. Runderteelt en akkerbouw worden op elkaar afgestemd. Runderen leveren niet enkel vlees en zuivelproducten, maar ook trekkracht voor de ploeg en mest voor de akkers. De akkerbouw levert granen, maar ook stro voor de runderstallen. Deze ontwikkeling wordt goed geïllustreerd door het verschijnen van woonstalhuizen: grote gebouwen met onder hetzelfde dak een woongedeelte en stalboxen voor de runderen

Nederzettingssporen uit de bronstijd kwamen recent aan het licht in Sint-Gillis. Uit de Schelde is een aantal bronzen voorwerpen opgebaggerd (rituele depots?). De aanwezigheid van de brons-tijdboeren kan echter vooral worden afgeleid uit de grote hoeveelheid grafstructuren die ze hebben nagelaten. Uit de vroege en midden-bronstijd (ca. 2000-1050 v.Chr.) kennen we vooral de grafheuvels met ringgracht. Buiten het onbewoonbare veengebied van noordelijk Waasland komen resten van deze grafmonumenten vrijwel overal in onze streek voor. De ringgrachten worden vaak waargenomen bij luchtfotografische prospectie. Grafheuvels zijn ondermeer onderzocht te Sint-Gillis, Sint-Niklaas, Beveren, Kruibeke en Vrasene. Uit de late bronstijd (ca. 1050-800 v.Chr.) stammen een aantal urnenvelden: grote gemeenschappelijke grafvelden waar de gecremeerde resten van de overledenen in asurnen werden bijgezet. Grafvelden van deze urnenveldencultuur zijn aangetroffen te Temse en Sint-Gillis. In Temse werden ook rituele kuilen aangetroffen. Beperkte nederzettingssporen uit deze periode zijn gekend te Belsele en Sint-Gillis.

ZWERVENDE ERVEN

ijzertijd (800 v.Chr.-50 n.Chr.)

Traditioneel onderscheidt men in de ijzertijd twee fasen: de Hallstattperiode (800-475/450 v.Chr.) en de La Tèneperiode (475/450-57 v.Chr.). De eerste fase is genoemd naar het dorpje Hallstatt in Oostenrijk. Hier bevinden zich belangrijke zoutmijnen die vanaf de 8ste eeuw v.Chr. zijn ontgonnen. Samen met de productie van ijzer leidt dit tot een economische bloei. In de 6de eeuw v.Chr. verschuift het economisch zwaartepunt in Centraal-Europa naar het westen. Hier controleert een lokale krijgselite de handelswegen. Deze aristocratische krijgerscultuur groeit rond de 5de eeuw v.Chr. uit tot de Keltische cultuur (La Tèneperiode, naar een vindplaats in Zwitserland).

Het einde van de ijzertijd (en de hele prehistorie) wordt voor onze gebieden vaak geplaatst omstreeks 57 v.Chr., wanneer de Romeinse veldheer Julius Caesar Gallië binnenvalt. Van deze politieke onderwerping aan Rome is bij ons aanvankelijk weinig te merken in de materiële cultuur. Zeker voor het Waasland duurt het nog ruim een eeuw vooraleer de eerste tekenen van romanisatie zichtbaar worden.

In onze streken heeft de introductie van het ijzer aanvankelijk geen grote breuken veroorzaakt in de autochtone boerengemeenschappen. Een aantal urnengravingen uit de late bronstijd blijft in gebruik tot de 5de eeuw v.Chr. Daarna worden de graven archeologisch minder zichtbaar. De boerenerven met woonstalhuis liggen geïsoleerd of met enkele samen in een buurtschapje. Ze lijken per generatie te zijn verplaatst in een zwerfscyclus binnen een territorium van enkele vierkante kilometers. Tegen het begin van de jaartelling is een tendens tot gehuchtvorming merkbaar. De materiële cultuur ondergaat aanvankelijk invloeden vanuit Centraal-Europa. Vanaf de 5de eeuw v.Chr. is er invloed merkbaar uit de Marnestreek en het midden-Rijngebied. In de 1ste eeuw v.Chr. verschijnen ook armbanden en kralen in glaspasta.

Door de contacten met de elite in Centraal-Europa lijkt ook in onze streken de sociale differentiatie te zijn toegenomen. Een uitdrukking daarvan is ondermeer te zien in de versterkte hoogtenederzetting van de Kemmelberg. In de late ijzertijd ontstaan gestructureerde stamverbanden. Het Waasland heeft deel uitgemaakt van het territorium van de Menapiers.

Naast het verder gebruiken van enkele urnengravingen uit de late bronstijd, kennen we in het Waasland nederzettingssporen uit de vroege ijzertijd (ca. 800-500 v.Chr.) te Sint-Gillis-Waas en Kruibeke. Uit de middenijzertijd (ca. 500-250 v.Chr.) stammen nederzettingssporen te Waasmunster en Elversele. Vooral te Elversele wijst het voorkomen van roodbeschilderd aardewerk op contacten met de regionale aristocratie van de versterkte hoogtenederzetting op de Kemmelberg. Te Kemzeke

BIJLAGEN

is een omgreppeld grafveldje uit de 5de eeuw v.Chr. onderzocht. De grafritus bestaat zoals voorheen uit crematie, maar het gebruik van grafurnen schijnt te zijn verlaten en vervangen door brandrestengraven en beenderpakgraven met schaarse grafgiften (enkele scherven). Uit de late ijzertijd (ca. 250 v.Chr.-50 n.Chr.) dateren enkele (rituele) kuilen te Steendorp en nederzettingssporen te Vrasene, Waasmunster, Melsele, Sint-Niklaas, Sint-Gillis-Waas, Bazel en Belsele. In Belsele is zelfs bewoningscontinuïteit naar de Gallo-Romeinse tijd aangetoond.

AAN DE RAND VAN HET IMPERIUM

Gallo-Romeinse tijd (50-400 n.Chr.)

Met de verovering van Gallië door Julius Caesar tussen 57 en 51 v.Chr. verlaten we de prehistorie en treden we binnen in de historische (door geschreven bronnen gedocumenteerde) periode. De politieke onderwerping aan Rome betekent echter niet onmiddellijk een breuk met de tradities en leefgewoonten uit de late ijzertijd. Tot het begin van de jaartelling is er in Vlaanderen van echte Romeinse overheersing zelfs geen sprake. Het Waasland bevindt zich in de noord-oostelijke uithoek van het gebied van de Menapiërs (de *civitas Menapiorum*) met hoofdplaats te Cassel, in Noord-Frankrijk. De eerste sporen van romanisatie dateren in onze regio pas uit de tweede helft van de 1ste eeuw n.Chr. Eén van de vroegste Gallo-Romeinse nederzettingen is Waasmunster-Pontrave. Later groeit deze kern uit tot een belangrijk regionaal handelscentrum en mogelijk de hoofdplaats van een provinciegewest (*pagus*) binnen de *civitas Menapiorum*.

De basis van het bestaan blijft het boerenbedrijf. Verspreid over het hele Waasland treffen we min of meer geïsoleerde boerenerven aan met een verschillend niveau van romanisatie. Enkele (ondermeer te Belsele en Tielrode) zijn mogelijk uitgroeid tot heuse villae (grote boerenbedrijven met een stenen villa rustica als hoofdgebouw). Daarnaast ontstaan in de 2de eeuw ook ambachtelijke bedrijven, voornamelijk langs Schelde en Durme. Zo is te Temse een productiecentrum voor bouwkeramiek (vnl. dakpannen) aangetroffen. Door de opname in het Romeinse rijk doet ook de geldhandel zijn intrede in het Waasland. Voor het eerst wordt nu met klinkende munt (goud, zilver en brons) betaald.

Ook in de dodenzorg is de romanisatie merkbaar. Typisch voor onze gewesten zijn de brandrestengraven: rechthoekige grafkuilen waarin de resten van de brandstapel zijn gedeponneerd (as, houtskool, verbrand been, verbrande uitrusting van de dode en eventuele offergaven). Dergelijke graven worden overal in het Waasland aangetroffen bij de nederzettingen. Te Waasmunster-Pontrave komen ook urnengraven voor (voorbehouden aan kinderen tot jonge volwassenen) en vinden we resten van stenen grafmonumenten. Te Temse wordt aan de voormalige samenvloeiing van Schelde en Durme een cultusplaats gelokaliseerd, net als op de tegenoverliggende oever te Bornem.

Na een economisch voorspoedige periode in de late 1ste en in de 2de eeuw volgt omstreeks 172-174 een eerste speldenprik. De *Chauci*, Germanen uit het kustgebied van Noord-Duitsland, vallen onze streken binnen. Door de oprichting van een aantal militaire steunpunten (ondermeer Maldegem) wordt de rust hersteld en kennen onze gewesten een nieuwe periode van economische bloei vanaf de late 2de eeuw tot omstreeks het midden van de 3de eeuw. De herhaalde Germaanse strooptochten in onze

streken tussen 260 en 275 ontwrichten de Gallo-Romeinse samenleving. De bevolking vlucht massaal naar veiliger gebied en laat hebben en houden achter. Velen keren nooit terug. Hiervan getuigen de talrijke muntschatten (zoals te Belsele-Steenwerk) die in de grond zijn verstopt en niet meer opnieuw zijn bovengehaald.

Na 275 worden rust en orde hersteld en volgt een reorganisatie van de *civitas Menapiorum*. De hoofdstad wordt verplaatst van Cassel naar Doornik. De naam wijzigt naar *civitas Turnacensium*. De grensverdediging wordt hervormd met een fortengordel langs de Rijn en langs de kusten, en met baanversterkingen langsheen de weg Boulogne-Doornik-Bavai-Tongeren-Keulen. Dit heeft in ons gewest aanleiding gegeven tot een zekere nabloei van de Gallo-Romeinse samenleving. Toch vinden we in onze streek maar schaarse sporen van laat-Romeinse bewoning (o.m. te Temse). Steeds meer Germaanse inwijkelingen hebben zich bij ons gevestigd. Sporen van dergelijke inwijkelingen zijn teruggevonden te Sint-Gillis en Temse. Tegen het einde van de 4de eeuw verdwijnt onder de toenemende druk van de Germanen geleidelijk elke Romeinse invloed uit onze streken.

DE POST-ROMEINSE LEEGTE

vroege middeleeuwen (400-900 n.Chr.)

Door de Germaanse invallen verdwijnt in onze streken vrijwel de hele Gallo-Romeinse maatschappelijke ordening. Dit vacuüm wordt geleidelijk ingevuld door het Merovingisch koninkrijk onder leiding van de Salische Franken. Aan de laat-Romeinse *civitas Turnacensium* herinnert enkel nog Doornik als zetel van het bisdom, waartoe het Waasland behoort.

Het Waasland komt ook nu weer terecht in de noordelijke periferie van een nieuw rijk met Parijs als hoofdstad. Vrijwel alle nederzettingen uit de laat-Romeinse tijd lijken te zijn verlaten. De natuur krijgt vrij spel en bos palmt opnieuw de vroegere akkers en weilanden in. Bewoningssporen uit de Merovingische periode (ca. 450-750) zijn in het Waasland nog niet aangetroffen. We kennen enkel het Merovingisch grafveld van Waasmunster (6de-7de eeuw). In het alluviale gebied van de Schelde bij Bazel en Kruikebeke werden vage sporen van Merovingische en Karolingische activiteit vastgesteld. Vermoedelijk kende de menselijke activiteit in alluviale gebieden, hoe beperkt ook, een gelijklopende evolutie met die op het hoogland van de Wase cuesta.

Ook nadat de Karolingers (ca. 750-900) de scepter van de Merovingers hebben overgenomen, lijkt het Waasland nauwelijks enige bevolking te hebben gekend. Het wordt grotendeels ingenomen door het *Koningsforeest*, een beschermd koninklijk jachtgebied.

Wanneer in 843 het rijk van Karel de Grote wordt verdeeld, komt het Waasland terecht in de noordelijke uithoek van het Franse koninkrijk. Omstreeks het midden van de 9de eeuw ontstaat het graafschap Vlaanderen. De nabijheid van de stad Gent als bestuurscentrum en de invoering van de feodaliteit als maatschappelijke ordening hebben wellicht een impuls gegeven aan de herbevolking van het Waasland.

Uit archiefbronnen kennen we vermeldingen van een aantal kerkelijke domeinen uit de 9de en 10de eeuw aan de zuidrand van het *Koningsforeest*, langs Durme en Schelde, namelijk te Temse, Tielrode en Waasmunster.

HET WAASLAND KRIJGT VORM

volle en late middeleeuwen (900-1500 n.Chr.)

In de 10de eeuw kennen een aantal dorpen en gehuchten rondom de snel groeiende stad Gent reeds een vrij dichte bewoning. Tijdens de eerste helft van de 11de eeuw zocht deze bevolking vooral uitbreiding in oostelijke richting. Mogelijk wordt in deze periode ook het Waasland opnieuw bevolkt. Vanaf ca. 1050 kent Vlaanderen een economische opleving. Dit gaat gepaard met een stijgende bevolkingsdichtheid en een intensieve ontginning van het natuurlandschap. Bos en heide moeten meer en meer plaats maken voor akkers en weiden. In deze periode wordt het Waasland (ca. 1071 tot 1097 en 1120 tot 1166) als heerlijkheid in leen gegeven aan de heren van Aalst. Omstreeks 1120 ontstaat hieruit ook de grote heerlijkheid Beveren.

Tegen het midden van de 12de eeuw krijgen we uit de archiefbronnen een beeld van het Waasland met een reeds behoorlijk ontwikkelde feodale structuur met wereldlijke en kerkelijke grootgrondbezitters/leenhouders. De oudste, kerkelijke domeinen bevinden zich in het zuidelijk deel van het Waasland, aan de zuidrand van het *Koningsforeest* langsheen Durme en Schelde. Ten laatste in de eerste helft van de 12de eeuw komen hier nieuwe heerlijkheden bij (Lokeren, Elversele, Rupelmonde, Kruikebeke, Zwijndrecht, Kallo) en zijn domeinen ontstaan aan de noordrand van het *Koningsforeest* (Kemzeke, Sint-Gillis-Waas, Vrasene, Hulsterlo). Ook meer centraal in het Waasland ontstaan nieuwe domeinen en gehuchten (Belsele, Beveren, Haasdonk, Melsele). Grootschalige turfwinning voor de brandstofvoorziening van de steden en ambachtelijke nijverheden zorgt in de veenvlakte van noordelijk Waasland voor het ontstaan van nieuwe bewoningskernen (Meerdonk, Verrebroek).

Vanaf de 12de eeuw lijkt een aantal Wase dorpskernen embryonaal aanwezig. Er lijkt een relatief grote stabiliteit in de bewoning te zijn opgetreden met een duidelijke continuïteit naar de hedendaagse bewoning. De basis voor deze continuïteit is veelal gelegd door de inplanting van een kapel of kerk in of nabij bestaande bevolkingsvlekken. Deze nieuwe gehuchten worden omgevormd tot zelfstandige parochies. Tussen deze kernen ontwikkelt zich een wegennet (heerwegen en lokale verbindingen) dat nog steeds de basis vormt van ons huidig stratenpatroon.

De noordelijke rand van het *Koningsforeest*, palend aan het desolate veenlandschap met enkele beboste zandige opduikingen, trok in de 11de-12de eeuw verschillende kluizenaars aan. Kleine kloostergemeenschappen strijken neer in Sint-Gillis (*Clusa*), Vrasene (*Salegem*) en Kieldrecht (*Hulsterlo*). In de late 12de eeuw (1197) wordt vanuit de Sint-Pietersabdij te Gent de abdij van Boudelo gesticht te Klein-Sinaai

(Stekene). In 1228 gaat de abdij over tot de orde van de Cisterciënzers. Boudelo heeft een niet onbelangrijke rol gespeeld in de verdere ontginning van de streek.

Omstreeks 1217 wordt in het nog steeds bosrijke hart van het Waasland een nieuwe zelfstandige parochie gesticht, namelijk Sint-Niklaas (*Sanctus Nicolas in Bosco*). Wanneer de Vlaamse gravin in 1241 aan onze streek de Keure van Waas verleent, wordt de jonge parochie ingericht als bestuurlijk centrum van het Waasland (zetel van het college van de hoofdschepenen van Waas).

De geïsoleerde hoeves van de ontginners die als eerste het bosland in cultuur brachten, verdwijnen stilaan uit het landschap. Tegen het midden van de 13de eeuw is hiermee de basisstructuur van de bewoning in het Waasland gevormd.

In de late middeleeuwen (1250-1500 n.Chr.) wordt hieraan nog een nieuw element toegevoegd: de polders. Onder invloed van een toenemende getijdenwerking op de Schelde en als gevolg van de grootschalige turfwinning worden de veengebieden steeds meer geteisterd door overstromingen. Door het bedijken en droogleggen van de overstroomde gebieden ontstaan de eerste polders (ten laatste in de vroege 13de eeuw in Bazel en in de 14de eeuw te Verrebroek en Kieldrecht). Aanvankelijk wordt vooral bedijkt door lokale heren en abdijen. Later wordt deze kapitaalsintensieve onderneming steeds meer doorgeschoven naar groepen rijke stedelijke investeerders. De Scheldepolders van noordelijk Waasland kregen hun hedendaagse vorm pas bij de herindijking na de grootschalige strategische overstromingen uit de late 16de eeuw.

Het Waasland begraaft.

Begravingscontexten behoren tot de meest aangetroffen archeologische sporen in het Waasland. Een graf uit de Klokbekercultuur (laat neolithicum) werd aangetroffen tussen urnengraven uit de late bronstijd te Temse-Velle. Bronstijdgrafcirkels en brandrestengraven uit de Gallo-Romeinse periode worden veelvuldig aangetroffen. Het Merovingisch grafveld van Waasmunster is een zeldzame getuige van het vroegmiddeleeuwse verleden van de regio.

Het is bij het ontstaan van de eerste middeleeuwse kerken dat de begraving van een hele gemeenschap gecentraliseerd werd in en rond de kerk.

Net als in de rest van België hebben de opeenvolgende decreten van Jozef II (1784) en Napoleon (1804) voor een omwenteling van de funeraire traditie gezorgd. Het begraven in kerken werd verboden en kerkhoven werden vervangen door begraafplaatsen buiten de bebouwde kom.

Het uitzicht van de begraafplaatsen wordt vanaf de 19de eeuw sterk bepaald door het door Napoleon ingevoerde begrip “concessie”. Dat maakt het mogelijk om een stuk grond te verwerven voor een bepaalde periode of eeuwig. Dit laat toe om te investeren in een monumentaal grafteken voor toekomstige generaties. Daarnaast ontstond het concept “gewone grond” (gratis, voor minimum 10 jaar, in eigen gemeente).

Toen in 1971 alle eeuwigdurende vergunningen werden omgezet in 50 jaar (met mogelijkheid tot kosteloze verlenging) werden er ondoordacht waardevolle graftekens afgebroken. De overheid bepaalt in het decreet op begraafplaatsen van 2004 (Decreet 16.1.2004 betreffende de begraafplaatsen en lijkbezorging, met wijzigingen (B.S. 10.2.2004, 15.12.2005 en 26.5.2008)) dat elke gemeente een lijst dient op te maken van graven met lokaal historisch belang, die 50 jaar moeten worden bewaard en onderhouden.

In alle Wase gemeenten staat de opmaak van deze lijst op de agenda (vaak gecoördineerd door de dienst burgerzaken), maar is vaak verre van voltooid. De stad Lokeren bekleedt hierin een voortrekkersrol.

Van kerkhof tot parkbegraafplaats.

Slechts enkele Wase kerken beschikken nog over een kerkhof rond de kerk (bijvoorbeeld: Sinaai en Doel). Met uitzondering van enkele monumentale graftekens zijn echter de meeste historische kerkhoven rond de kerk verdwenen (vaak nooit ontkneld). Hoogst uitzonderlijk wordt nog binnen het kerkgebouw begraven. Het gaat dan steeds om familiegraven van adellijke families (bijvoorbeeld: familieklender Vilain

XIII in Bazel). Historische begraafplaatsen op ongewijde grond zijn voorlopig moeilijk te detecteren (bijvoorbeeld: het toponiem Kwaad Kerkhof in Rupelmonde doet dit vermoeden). Sommige religieuze ordes beschikten ook over een eigen begraafplaats (bijvoorbeeld: Beveren - Hof ter Welle).

Na het verbod op begraving in en rond de kerken en het stijgend bevolkingsaantal zijn in haast alle Wase parochies begraafplaatsen buiten de bebouwde kom ontstaan. Deze 19de en vroeg 20ste-eeuwse begraafplaatsen, volgens een rechtlijnige aanleg, beschikken vaak over monumentale graftekens met erfgoedwaarde. De industrialisering en de verstedelijking van sommige woonkernen hebben er voor gezorgd dat er een duidelijk onderscheid ontstaat tussen de begraafplaatsen van het platteland en deze van de verstedelijkte kernen met een groeiende stadselite (Lokeren, Sint-Niklaas en Temse).

Sommige van deze 19de-eeuwse begraafplaatsen werden uitgebreid en worden nog steeds gebruikt (Temse, Steendorp, Kruike, ...), andere werden verlaten maar bleven bewaard (Sint-Niklaas - Tereken) en nog andere werden opgegeven en aan het zicht onttrokken (Bazel-Kerkwegels, Beveren-Gravenplein, ...) (vaak niet ontkneld).

In de 20ste eeuw ontstonden nieuwe begraafplaatsen, vaak volgens een architecturaal doordacht ontwerpplan ingepast in het landschap (bijvoorbeeld: Sint-Niklaas - Parkbegraafplaats Heimolen).

DE MENS VORMT HET WASE LANDSCHAP - HET ONTSTAAN VAN DE BOLLE AKKERS.

Het cultuurlandschap van het kustgebied in het Waasland wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van uitgesproken gewelfde akkers (enerzijds de klassieke bolle akkers en anderzijds gewelfde akkers met asymmetrisch profiel) die een uitgestrekte en bijna continue zone vormen (vormden). Het betreft (overwegend) blokvormige en tevens rechthoekige percelen waarvan de oppervlakte meestal kleiner is dan 1 ha. Oorspronkelijk was elke akker rondom voorzien van bomen (vnl. populieren).

De bolle akkers hebben vanaf de vroege 19de eeuw de aandacht getrokken van plaatselijke en vooral van vreemde landbouwkundigen. (o.m. Schwerz, van Aelbroeck en Radcliff, de Burtin, Southey). F.X. de Burtin beschreef deze akkers in 1809 als *un phénomène d'agriculture*.

Dit gebied valt samen met het voorkomen van het Rupeliaan-kleisubstraat op geringe diepte (2-4 m) en de (westelijke) grens wordt dan ook gevormd door de erosierand van dit kleisubstraat (tevens oostelijke flank van de Vlaamse vallei). In dit gebied is er in mindere of meerdere mate een afname van de welving naar de alluviale vlakte van Schelde en Durme en naar de stuifzandruggen toe, waar vlakke of vlakke tot licht gewelfde (30-60 cm) akkers voorkomen, net zoals in de gesloten depressies.

De klassieke bolle akkerpercelen kenmerken zich door een gedrukt boogvormig profiel dat in lengte- en breedterichting een symmetrische opbouw heeft en waarbij het centrum een uitgesproken niveauverschil vertoont /vertoonde met de akkerrand (oorspronkelijk 120-160 cm). Deze zijn in de 15de-16de eeuw door de mens aangelegd door ophoging en profilering van (leemhoudende) grond die ter plaatse werd gewonnen en als doel had de kwaliteit van de grond evenals de waterhuishouding te verbeteren (stuwwatergronden als gevolg van onderliggend kleisubstraat). Dit gebeurde door progressieve afgraving van het oorspronkelijke (vlakke) terrein naar de akkerrand toe en door recuperatie van (leemhoudende) grond bij de aanleg van terrassen en het graven van grachten langs de akkerranden.

De ophoging en profilering gebeurde met behulp van het molbord (een sleepschop die met paard getrokken werd). Niet het diepspitten en de wijze van ploegen lagen aan de basis van het ontstaan van een bolle akker. Hiermee wordt slechts een beperkt niveauverschil in de hand gewerkt. Dit belet niet dat de techniek van het diepspitten (samen met het opvoeren van de naar de rand afgegleden grond met het molsbord) bijdroeg tot onderhoud van de koepelvorm.

Typerend was de aanwezigheid van populieren (vanaf midden 17de eeuw) die rondom elke akkerrand op de terrassen waren geplant

(oorspronkelijk eiken, beuken, wilgen, platanen). Gelet op de kleine oppervlakte van de percelen gaf dit een speciaal karakter aan het landschap, dat door Robert Southey in 1815 als volgt werd gekarakteriseerd: *De rijkste gedeelten van Engeland hebben geen beboster uitzicht dan het Waasland, al bestaat het bos hier enkel uit een dubbele rij bomen, één aan elke zijde van de grachten die de velden scheiden.*

Naast de klassieke (symmetrische) bolle akkers komen in het Waasland ook uitgesproken gewelfde akkers met asymmetrisch profiel voor. Ze situeren zich in zuid- en zuidoost-Waasland, op het reliëfrijkste gedeelte van de cuesta. Ze vertegenwoordigen ca. 15% van het totaal aan uitgesproken gewelfde akkers (zowel klassiek als niet-klassiek).

De akkervorm is hier aangepast door de mens maar de vorm is grotendeels geconditioneerd door het reliëf. De reden van de aanpassing dient hier in de eerste plaats te worden gezocht in het tegengaan van een sterke erosie door een te snelle afwatering op een steil hellend perceel met slecht doorlaatbare grond. Dit gebeurde door het creëren van zwakke(re) hellingen in de vier richtingen van het perceel, wat ook gepaard is gegaan met heel wat grondverzet binnen eenzelfde perceel (vermoedelijk ook met het molbord tot stand gebracht). De aanpassing diende enkel te gebeuren in de mate van het noodzakelijke, wat ook de asymmetrie van het akkerprofiel verklaart. In functie van een snelle afwatering op deze slecht doorlaatbare gronden zijn de grachten rond deze akkers hier meestal zeer diep maar veel minder breed dan bij de klassieke bolle akker. In tegenstelling met de klassieke bolle akkers ligt een grondverbetering hier niet aan de basis van de ingreep aangezien hier om (kalkrijke) zandleemgronden gaat.

De inspanningen die werden geleverd om de zeer talrijke bolle akkers (nog ca. 35.000 in de jaren 1960) aan te leggen dienen gesitueerd in het kader van een zeer intensieve akkerbouw als gevolg van een verhoogde vraag naar landbouwgewassen (verhoogde voedselbehoefte), waarbij maximaal gebruik moest worden gemaakt van het beschikbare areaal.

De ophoging met kalkhoudende leem had zowel een gunstig effect op de kwaliteit van de grond als op de waterhuishouding (geen hinder meer van stuwwater als gevolg van het ondiepe kleisubstraat) zodat het areaal in principe permanent beschikbaar was voor landbouw. Dit was evenwel enkel mogelijk door introductie van stikstofhoudende gewassen (eerst raap in de 15de eeuw en later klaver) die de vruchtbaarheid van de grond verbeterden en de mogelijkheid gaven tot meer nateelten. Hierdoor kon in het Waasland reeds in de 15de-16de eeuw de braak worden uitgeschakeld, terwijl elders nog het drieslagstelsel in gebruik was.

Het telen van stikstofhoudende voederplanten gaf dan weer de mogelijkheid dat het vee op stal kon worden gehouden en hierdoor de te bebouwen oppervlakte werd verruimd en tevens de mestproductie werd

verhoogd. Dit droeg dan weer bij tot een hogere grondproductiviteit en de mogelijkheid tot het telen van veeleisende handels- en nijverheidsgewassen (o.m. voor het Waasland vlas, kemp en koolzaad).

Naar Europese normen dient het Waasland op agrarisch gebied dan ook tot één van de meest progressieve gewesten te worden gerekend. Deze progressieve bedrijfsvoering situeert zich vanaf de 15de eeuw binnen grote delen van Vlaanderen en Brabant, maar voor het overige bleef de rest van het land vasthouden aan traditionele gebruiken. De introductie van veevoedergewassen was dan ook de belangrijkste innovatie, zoals eenstemmig bevestigd wordt door de eerste agronomen die Vlaanderen bezochten.

De grootste beweging in de aanleg van de bolle akkers kan met zekerheid in de 15de-16de eeuw worden gesitueerd, wat zowel steunt op de archeologische als historisch-geografische bevindingen. Volgens de historisch-geografische benadering zou, net zoals andere landbouwkundige innovaties, het initiatief tot aanleg van deze koepelvormen in de eerste plaats uitgegaan zijn van een agrarisch individualisme (eigenerfde boeren). Het betreft hier dus geen planmatige, van hogerhand geleide inrichting van het landschap. De diversiteit in oriëntatie en de kleine oppervlakte van de percelen zouden getuige zijn van deze individuele (niet-planmatige) en in tijd gespreide aanpak van een sterk versnipperd grondbezit.

Dit belet niet dat de constructie van bolle akkers diende gepaard te gaan met enige organisatie, in die zin dat ze steeds aansluitend moesten aangelegd worden. Vlakke ingesloten percelen zijn allesbehalve nog eenvoudig om te vormen en fungeren als waterbekken. Daarenboven dient opgemerkt dat de kleine oppervlakte van de percelen niet noodzakelijk wijst op een agrarisch individualisme. De aanleg van een uitgesproken koepelvorm door recuperatie van een bepaald volume ter plaatse gewonnen grond impliceert automatisch een kleine oppervlakte aangezien de welving afneemt met de toename van de oppervlakte (grote spreiding van de hoeveelheid grond uit grachten en akkerranden).

Bij de aanleg van de bolle akkers gaat het duidelijk om een herverkaveling van het landschap. Er bestaat namelijk geen enkel verband met de oriëntatie en oppervlakte van de oudere percelen. De vraag stelt zich dan ook naar het gebruik van het landschap op het moment van aanleg van de bolle akkers. Archeologisch en botanisch (d.m.v. pollenanalyse) kan hier onvoldoende antwoord op gegeven worden wegens ontoereikende informatie. Wel is bodemkundig duidelijk dat het bij de oorspronkelijke terreinen (onder de bolle akkers) overwegend om gronden gaat die regelmatig te lijden hadden van wateroverlast wegens het ondiepe kleisubstraat (stuwwatergronden). Dit sluit aan bij het beeld van een aantal Gallo-Romeinse nederzettingen die onder de

bolle akkers werden aangetroffen. Palynologisch geven deze meestal het beeld van een nat grasland.

Feit is alleszins dat het middeleeuwse landschap in het Waasland zeer laat in cultuur is gebracht. Uit historische bronnen is namelijk geweten dat tot in de 12de-13de eeuw het Waasland nog voor meer dan de helft bedekt was met het Koningsforeest (grotendeels gesitueerd in centraal-Waasland). Dit bos was eigendom van de graaf van Vlaanderen en was tevens een beschermd gebied. Het zeer laat voorkomen van een eerder uitgestrekt bosareaal is een uitzonderlijke situatie voor Vlaanderen en vindt mogelijk mede zijn oorzaak in het feit dat het hier om waterzieke gronden gaat. Hoewel volgens de historici het bosareaal in het Waasland grotendeels door de abdij van Boudelo in cultuur zou gebracht zijn in de 13de eeuw, stelt zich toch de vraag naar de mogelijke aanwezigheid van bos of struweel op het moment van de bolle-akkeraanleg.

Het feit dat het om een herverkaveling gaat van het landschap en ook toch enige organisatie noodzakelijk is bij de bolle-akkeraanleg, waarbij de akkers steeds aaneensluitend moesten gerealiseerd worden (zie hoger), laat toch geen al te versnipperd grondbezit veronderstellen. Weliswaar dient in het gebrek aan een planmatige structuur van de percelen evenmin een enkele bezitsstructuur te worden gezien. De vraag stelt zich dan ook of het hier niet in de eerste plaats een initiatief betreft dat in aanvang geleid werd vanuit de lokale heerlijkheden, die hoe dan ook een agrarisch karakter hadden en meestal over een aanzienlijke oppervlakte landbouwareaal beschikten.

Betekenisvol is hier een pachtbrief van 1388 m.b.t. het goed (Hof) te Voorde te Sint-Pauwels. Hierin wordt gesteld dat Jan (pachter) negentien bunder (= ca. 25 ha) land zal overkarren, met een hoeveelheid van 1.400 hopen grond per bunder (1,33 ha), en dit binnen een termijn van één jaar. Hoewel het karren eveneens een grondverbeteringstechniek is (door het opvoeren van lemig materiaal), gaat het hier niet om een bolle-akkeraanleg (die trouwens niet met een kar kan gerealiseerd worden). Het is anderzijds wel duidelijk dat de lokale heren in de late 14de eeuw wel degelijk aandacht besteedden aan de grondverbetering en ophoging van het terrein over een grote oppervlakte.

De klassieke bolle akkers, die ooit zo uniek en typerend waren voor het vooruitstrevende agrarisch Waasland, behoren spijtiggenoeg bijna tot het verleden door een zeer sterke verflakking van het akkerprofiel (uitgesproken welvingen bestaan nog nauwelijks). De ploegtechniek van de voorbije 50 jaar en het feit dat er geen onderhoud meer is van de randstructuren (akkerranden, flanken, terrassen en grachten) maakt dat het hoger gelegen centrale gedeelte van de akker wordt afgetopt en de grond wordt verspreid naar de scheidingszone tussen de akkers, waardoor het geheel wordt genivelleerd. Verder worden percelen

BIJLAGEN

samengevoegd en worden de gelegen scheidingszones tussen de akkers opgevuld met aangevoerde grond. Het systematisch reduceren van de grachten ten voordele van de landwinning maakt ook de populieren hinderlijk, zodat ook deze nagenoeg verdwenen zijn en een open landschap is gecreëerd.

DE MENS VERSTEENT HET WASE LANDSCHAP.

Onzichtbare getuigen.

Van de periode vóór de 11de-12de eeuw is in het Waasland haast geen bouwkundig erfgoed bewaard gebleven. Doorheen de vroege geschiedenis van het Waasland, en ook later, werd het overgrote deel van de gebouwen opgetrokken in hout (vakwerkbouw en/of plankenbeschiëting).

Uitzonderingen hierop zijn de enkele steenbouwrestanten die bij archeologisch onderzoek aan het licht kwamen. Fragmentair bewaarde gebouwen uit de Gallo-Romeinse periode (50 - 250 na Chr.) werden aangetroffen in Waasmunster-Pontrave, Belsele-Steenwerk en Tielrode-Roomacker. Het bouw materiaal bestond uit geïmporteerde Doornikse kalksteen, lokaal ontgonnen ijzeroer (limoniet) en lokaal geproduceerd keramisch bouw materiaal (*tegulae, imbrices en lateres*).

Bij archeologisch onderzoek in de parochiekerken van Temse en Waasmunster werden de restanten aangetroffen van vermoedelijke pre-romaanse voorlopers van de kerken; opgetrokken in gerecupereerd bouw materiaal van de nabijgelegen Gallo-Romeinse sites.

De eerste zichtbare getuigen.

De vroegste getuigen van steenarchitectuur die nog steeds in opstand bewaard zijn, kunnen gesitueerd worden in de 11de-12de eeuw. Het gaat hierbij steeds om gebouwen die (mede) door een hogere instantie gefinancierd werden, met name kerken en de graaflijke burcht van Rupelmonde.

Kerkelijke architectuur

Op basis van archiefonderzoek kan van ca. 20 Wase kerken vermoed worden dat de bouwgeschiedenis opklimt tot de romaanse bouwstijl. Slechts in enkele kerken hiervan zijn tot nu toe materiële getuigen aangetroffen (Belsele, Beveren, Daknam, Elversele, Vrasene en Waasmunster).

Kenmerkend voor de romaanse bouwstijl is het gebruik van Doornikse kalksteen, brokken ijzeroer en gerecupereerd Romeins bouw materiaal. In de laatromaanse periode wordt in het Waasland sporadisch Lediaanse kalkzandsteen gebruikt. Typerend zijn rondboogvensters, lisenen en rondboogfriezen. Hoewel niet alle kerken voorzien waren van een toren, lijken achtkantige vieringtorens de norm te zijn geweest.

Vestingsarchitectuur

De waterburcht van Rupelmonde werd door de Graaf van Vlaanderen gebouwd op een strategische positie bij de monding van de Rupel in de

Schelde. Vandaag blijft enkel een klein fragment in Doornikse kalksteen in opstand bewaard.

Wase baksteen voor de elite.

In 1223 schenkt gravin Johanna van Constantinopel twee bundel land aan de abdij van Boudelo (Klein-Sinaai) om baksteen te vervaardigen. Meteen is dit één van de vroegste vermeldingen van baksteenproductie in Vlaanderen. Stekene is gedurende de late middeleeuwen een zeer belangrijk centrum voor baksteen- en daktegelpductie. Later, ten minste vanaf de vroege 16de eeuw, worden ook Bazel en Rupelmonde baksteenproductiecentra. Gent en Antwerpen zijn belangrijke afzetmarkten.

Kerkelijke architectuur

De eerste gotische stijlkenmerken lijken in het bouwkundig erfgoed van het Waasland zich te manifesteren bij aanvang van de 13de eeuw. De vroeggotische stijl ontwikkelt zich in het Waasland binnen de stroming van de zogenaamde Scheldegotiek. Aangezien de meeste plattelandskerken voortbouwen op een romaanse substructuur kan in het Waasland niet gesproken worden van een zuivere gotische bouwstijl. De 'vroege Wase gotiek' wordt het meest getypeerd door een combinatie van lokaal geproduceerde baksteen en Doornikse kalksteen (enkel voor zuilen en kapitelen). In de nabijheid van de rivieren lijkt de Lediaanse kalkzandsteen steeds meer ingang te vinden. Hogelkapitelen, spitsboogvensters met waterlijsten en houten tongewelven zijn kenmerkende elementen. De driebeukige kerk met achtkantige vieringtoren lijkt het meest voorkomende kerkttype te zijn.

Vanaf de 15de eeuw laat de Brabantse gotiek steeds meer haar invloed gelden. Doornikse kalksteen en zichtbaar muurwerk in baksteen worden meer en meer vervangen door Lediaanse kalkzandsteen. Uitbundigere ornamentiek, zoals de koolbladkapitelen, wordt gangbaar. Nieuwe kerktorens worden aan de westzijde toegevoegd. In de 15de en 16de eeuw worden talrijke koren afgebroken en vervangen door een hooggotisch exemplaar.

De gotische vormtaal blijft in het landelijke Waasland nog doorleven tot in de 17de, en zelfs 18de, eeuw. In die periode worden alle Wase kerken voorzien van een stenen kruisribgewelf.

Burgerlijke architectuur

Onder invloed van de lokale baksteenproductie in de 13de en 14de eeuw lijkt ook de lokale Wase adel in staat te zijn om stenen gebouwen neer te planten. Burgerlijke gebouwen uit deze periode zijn in het Waasland slechts zeer fragmentarisch bewaard. In enkele residenties van lokale heren zijn gebouwonderdelen bewaard die teruggaan tot deze periode.

In het Hof ter Welle te Beveren is nog één zijde van een woontoren met twee bouwlagen bewaard. De bakstenen onderbouw was op de eerste verdieping voorzien van een overkragende bovenbouw in vakwerk. Een gelijkaardige opbouw wordt verondersteld voor de oudste baksteenfase van het kasteel Wissekerke te Bazel.

Wase baksteen voor iedereen.

De traditionele bak- en zandsteenarchitectuur

De traditionele baksteenarchitectuur met speklagen van kalkzandsteen kent in het landelijke Waasland een lange traditie vanaf de 16de tot in de 18de eeuw.

Naast kastelen en patriciërswohnungen kent deze bouwstijl veel navolging in de landelijke architectuur. Dat ook de gewone bevolking toegang kreeg tot baksteen wordt aangetoond door de talrijke Wase hoeves die in deze periode werden gebouwd. Door de nabijheid van de baksteenovens verdween de hout- en vakwerkbouw haast volledig uit de Wase woonarchitectuur.

Een Wase hoeve wordt getypeerd door losse bestanddelen die planmatig gegroepeerd zijn op een omgracht en/of omhaagd erf. Het woonhuis werd meestal volledig in bak- en zandsteenarchitectuur gebouwd. De houten schuren met geriet schild- of wolvedak kennen een geleidelijke verstening, vanaf de plint.

Het Waasland verdedigt

Het Waasland heeft doorheen de geschiedenis vaak een grenspositie bekleed die verdedigd dient te worden. Vanaf de middeleeuwen tot vandaag zijn hiervan nog talrijke landschappelijke, bouwkundige en archeologische restanten bewaard. Ze zijn onder te verdelen in drie categorieën: de Schelde, de noordgrens en Antwerpen. Afhankelijk van de periode kunnen deze militaire ingrepen ook met elkaar gelinkt worden. Een vierde categorie zijn de bouwwerken die bestemd zijn voor de bescherming van de bevolking.

Verdediging van de Schelde.

Toen de eerste bevolkingsgroepen het Waasland bezochten, vormde de Schelde reeds een natuurlijke barrière. Dit vindt, later in de ijzertijd en de Gallo-Romeinse periode, zijn weerslag in de noordoostelijke begrenzing van het Menapische gebied. Hoewel van deze periode geen verdedigingswerken gekend zijn, kan de aanwezigheid ervan toch vermoed worden. Zo moet o.a. de monding van de Rupel in de Schelde (Rupelmonde) ook voor de Romeinen van strategisch belang geweest zijn. Het is wellicht kwestie van tijd dat archeologisch onderzoek ook hier een licht op kan werpen. Het gewijzigde debiet van de waterlopen heeft echter een groot deel van de potentiële oeververdedigingen weggespoeld.

Tot in de late middeleeuwen bleef de Schelde een belangrijke politieke barrière vormen. De noordoostelijke grens van het middeleeuwse Vlaanderen werd versterkt met een aantal versterkingen (mottes) die meestal opgericht werden door de lokale elite in dienst van de graaf van Vlaanderen. Sommige groeiden uit tot imposante bolwerken, zoals de Singelberg in Beveren en de burcht van Temse, andere bleven eerder op lokaal niveau hun invloed uitoefenen, zoals het domein Wissekerke in Bazel.

De waterburcht van Rupelmonde bekleedde als graaflijk bolwerk bij de monding van de Rupel, een strategisch kruispunt van waterwegen die Vlaanderen met Brabant verbindt, een aparte positie binnen de middeleeuwse verdedigingswerken van het Waasland.

Blokhuzen en schansen (vaak enkel nog archeologisch vast te stellen) vormden de strategische tussenschakels van de Scheldeverdediging.

Verdediging van de noordgrens.

Noordgrens van het Waasland vormde in de periode van de Opstand/Tachtigjarige Oorlog (1586-1648) tot en met de Spaanse

Successieoorlog (1702-1713) één van de strijdtonelen voor de heerschappij over de Lage Landen. In een onherbergzaam onder water gezet gebied leverden de Spaanse en Staatse troepen een verbeterd strijd. Beide partijen legden forten en verdedigingswerken aan, gebruik makend van de geulen en dijken in dit verdrongen land.

Het Fort Liefkenshoek in Beveren is hier vandaag nog één van de best bewaarde restanten van. Maar talrijke andere forten, redoutes en linies hebben ook hun sporen nagelaten in het landschap.

Ook in latere periodes waren vele van deze verdedigingswerken nog in gebruik.

Tijdens WO I werd de noordgrens (grens met Nederland) voorzien van een versperring, de zogenaamde dodendraad.

Verdediging van Antwerpen.

Vanaf de 16de eeuw liet de verdediging van (of tegen) Antwerpen heel wat sporen na in het Waasland.

In de aanloop tot de Tachtigjarige Oorlog vormde het Waasland het strijdtoneel tussen de Spaanse en Staatse troepen. De heerschappij van beide partijen wisselde af en leidde tot heel wat militaire infrastructuurwerken, soms tijdelijk, in de nabijheid van Antwerpen. Bestaande verdedigingswerken werden aangepast en nieuwe schansen werden opgetrokken.

Bij het ontstaan van België in 1830 en de internationale erkenning in 1839 werd voor de neutrale staat met een kleine troepenmacht een specifiek verdedigingsconcept bedacht, het *Nationaal Réduit*. Omdat het leger te klein was om de landsgrenzen te verdedigen en er door de neutraliteit geen akkoorden met andere landen konden afgesloten worden, werd Antwerpen in 1859 als *Nationaal Réduit* of verdedigd toevluchtsoord aangeduid.

De Spaanse stadswallen werden gedempt en een nieuwe grote omwalling werd gebouwd (de huidige ring). Grote technische en economische evoluties, de gespannen politieke situatie tussen Frankrijk en Duitsland in 1870 en een ware wapenwedloop met nieuwe artilleriewapens noodzaakten het jonge België om opeenvolgende nieuwe verdedigingsgordels aan te leggen die verder van de stad gelegen waren. Verdedigingsgordels die ook op de linkerscheldeoever, in het Waasland, werden aangelegd.

De baksteenforten van Kruibeke en Zwijndrecht met de Defensieve dijk zijn hier de eerste voorbeelden van. In 1882 komt hier nog het imposante Fort Steendorp bij. Later worden, op het grondgebied

van Steendorp, Bazel en Haasdonk nog enkele schansen in beton toegevoegd.

Bij het uitbreken van WOI werd de vesting Antwerpen verdedigd met een gordel van 33 forten en 29 schansen met bijhorende loopgravenlijn, waarvan een deel zich op Waas grondgebied bevindt. Helaas bleek deze verdediging niet opgewassen tegen de nieuwe oorlogstactieken.

Vanaf 1914 ontstond de stellingoorlog waarbij de verdedigingsgordel werd voorzien van veldversterkingen en prikkeldraadversperringen. Massale artilleriebeschietingen vanaf 1915 doen een drieloopgravenstelsel ontstaan met bunkers (vanaf 1917). Na WOI raakten de verdedigingswerken op de linkerscheldeoever in onbruik.

Bescherming van de bevolking

Tijdens WOII en de daaropvolgende Koude Oorlog werden in het Waasland acties ondernomen om schuilplaatsen te voorzien voor de bevolking. Vaak gaat het om aanpassingswerken van bestaande bouwwerken (bijvoorbeeld: beschutte toegang tot de kelders onder het stadhuis van Sint-Niklaas vanaf het marktplein). Tot nu toe werd hier weinig onderzoek naar gedaan.

WASE FOLIEKES

Barok

Burgerlijke architectuur

Vanaf het tweede kwart van de 17de eeuw verrijken barokke elementen de traditionele woonarchitectuur. In het landelijke Waasland komt dit het meest tot uiting bij de volplastische deuromlijstingen in arduin. Door het benadrukken van de verticaliteit in de gevel wordt stilaan afgestapt van het horizontaliserende effect dat domineerde bij de traditionele bak- en zandsteenarchitectuur.

Kerkelijke architectuur

Hoewel de gotische stijlstroming verder blijft leven, wordt bij de wederopbouw tijdens de Contrareformatie ook in het Waasland overvloedig gebruik gemaakt van de nieuwe barokke vormtaal. Het opvallendst zijn de segmentboogvensters en de ingrijpende interieuraanpassingen. Barokke torens met ingesnoerde peerspits komen in het Waasland veelvuldig voor.

18de-eeuwse Lodewijkstijlen

Burgerlijke architectuur

In de 18de eeuw wordt ook in het Waasland afgestapt van de zogenaamde topgeveltraditie. Lijstgevels met sterke klassieke inslag worden populair. Kenmerkend zijn de driehoekige frontons, de uniforme gevelbeploistering, schil- en mansardedaken en rechthoekige (licht getoogde) vensters.

De zogenaamde classicerende barok van de Lodewijk XIV-stijl en het classicisme van de Lodewijk XVI-stijl hebben weinig ingang gevonden in het Waasland.

De Lodewijk XV-stijl of Rococo, in de tweede helft van de 18de eeuw, vond meer navolging in het Waasland. Asymmetrische rocailleversieringen komen voornamelijk voor in rijk geprofileerde deuromlijstingen van spiegelboogdeuren in arduin. Soms werden volledige gevels in rococo uitgewerkt.

WASE UITERSTEN

In de 19de eeuw schudt de industriële revolutie en allerlei technologische vernieuwingen de bestaande samenleving grondig door elkaar. Terwijl in deze periode een nieuwe maatschappij wordt opgebouwd, lijkt binnen de wereld van de kunsten de tijd stil te staan. Historisme en opkomend nationalisme bij jonge naties (waaronder België) liggen hiervan aan de basis. Binnen de architectuur kennen diverse stijlen uit een al dan niet

ver verleden een revival, zoals Romaanse en gotische stijl, renaissance, barok... Deze hernieuwde interesse in historische stijlen zal tot in de eerste decennia van de 20ste eeuw aanhouden. In het laatste kwart van de 19de eeuw doet ook het eclecticisme zijn intrede, een bouwstijl waarbij men verschillende elementen uit diverse bouwstijlen met elkaar combineerde om een fantasierijke en schilderachtig geheel te verkrijgen.

De opkomst van de industrie en de aanleg van diverse spoorwegverbindingen in het Waasland wijzigen het uitzicht van de meeste Wase gemeenten grondig.

Fabrieken worden midden in het stads- of dorpscentrum opgetrokken. Alhoewel het *in se* om puur functionele gebouwen gaat, kan er bij sommige van deze bedrijfsgebouwen toch enige aandacht voor esthetische vormgeving worden bespeurd (bv. mechanische maalderij van Temse als een met kantelen versterkte burcht).

Rond de stationsomgeving verschijnen nieuwe prestigieuze wijken met brede, rechte straten waar de plaatselijke industriëlen, handelaars, advocaten.... statige herenhuizen of kasteeltjes doen herrijzen. Deze comfortabele en ruime woningen hebben aan de achterzijde uitzicht op een prachtig ingerichte tuin waarvan sommigen parkallures hebben.

De fascinatie voor archeologie en meer bepaald Egyptische archeologie inspireert diverse Wase notabelen - waaronder graaf Vilain XIII, ridder Amedée de Schoutheete de Tervarent (medestichter van de KOKW) en de heer August Sloor - tot het inrichten van salons in neo-Egyptische stijl in hun woning, zoals de Egyptische zaal in het kasteel Wissekerke, het Moe(r)landkasteel te Sint-Niklaas of in het kasteeltje aan de kasteeldreef te Temse.

De industrialisatie zorgt eveneens voor een enorme bevolkingsaan-groei in de Wase nijverheidssteden en -gemeenten. Massa's arbeiders bieden zich aan als werkkraft. Zij hokken samen in beluiken. De arbeidershuisjes in deze arbeiderswijken zijn opgetrokken uit bakstenen en hebben een pannendak met geen of weinig aandacht voor versiering. Aanvankelijk zijn ze ook beperkt in ruimte (enkel een gelijkvloerse verdieping) wat het samenleven allesbehalve gemakkelijk maakt. (Pas tegen het eind van de 19de eeuw worden nieuwe arbeiderswoningen van een tweede bouwlaag voorzien). Door de kleine behuizing, hun gesloten karakter en het gebrek aan voldoende hygiënische voorzieningen zijn deze arbeiderswijken broeihaarden van ziekten en criminaliteit (vb. Beluik Steenhof te Sint-Niklaas -Dalstraat). Pas na WO I zal aandacht besteed worden aan het verbeteren van de leefomstandigheden van deze bevolkingsgroep.

Ook bestuurlijke en kerkelijke instellingen laten zich in deze eeuw niet onbetuigd en werpen zich op als bouwheren. Beveren verliet zijn 'landhuis' (1652) voor een nieuw gebouw in klassiek eclecticisme

(1863), gebouwd door E. Serrure. Het toenmalige stadsbestuur van Sint-Niklaas verving noodgedwongen zijn classicistisch stadhuis (vernield door een brand) door een neogotisch exemplaar van de hand van Pieter Van Kerkhove. Ook de gemeentebesturen van Stekene en Kruibeke verkiezen een gemeentehuis in dezelfde stijl. Temse bouwt begin 20ste eeuw dan weer een gemeentehuis in eclectische stijl.

De toestroom van arbeiders in de Wase steden en nijverheidsgemeenten en de revival van het geloof doet ook de behoefte aan gebedshuizen stijgen. Naast aanpassingen of uitbreidingen van bestaande kerken in neogotische stijl, verrijzen ook enkele nieuwe mooie Wase pareltjes, waaronder de Neobyzantijns O.L.V.-kerk te Sint-Niklaas.

Het Waasland industrialiseert

Het hoofdzakelijk landelijke karakter van het Waasland en opeenvolgende reconversies in diverse nijverheidstakken met faillissementen tot gevolg verhullen een groot deel van de het industriële verleden van de streek.

Ambachtelijke activiteiten zoals molenaar, timmerman of smid blijven het dorpsbeeld bepalen. Getuigen hiervan zijn de water-, wind en rosmolens (bijvoorbeeld: getijdenmolen van Rupelmonde en de Roomanmolen in Sint-Pauwels), de overblijfselen van smederijen en andere ambachtelijke werkhuizen. Huisnijverheid zoals kantklossen, breien en weven zijn voor vele landarbeidersgezinnen noodzakelijke bijverdiensten. Het klompenmaken (gelinkt aan de canadapopulieren die de bolle akkers omzomen), het mandenvlechten (gelinkt aan de wijmenteelt) en het touwslagen (gelinkt aan de vlas- en hennepsteelt) waren typisch Wase ambachten die tot in de 20ste eeuw uitgeoefend werden. Huisnijverheid bleef lang een belangrijk deel van de Wase economie en liet zijn sporen na in het landschap en het particulier bouwkundig erfgoed ('blokmakershuizen', kavelindelingen,...).

De alom geprezen vlasteelt in het Waasland (met vlasrootputten) en de import van katoen leidde in de 18de eeuw tot het ontstaan van de eerste **weverijen** waarin arbeiders tewerkgesteld waren. Huisnijverheid bleef echter een belangrijk aandeel behouden. Maar gespecialiseerde weeftechnieken en de opkomst van weefmachines deden de fabrikanten geleidelijk overschakelen op controleerbare fabrieksarbeid aangedreven op stoomkracht. De mechanisering leidde vanaf de tweede helft van de 19de eeuw tot specialisatie van de textielnijverheid in Sint-Niklaas, Stekene, Waasmunster en Lokeren. Meubelstoffen, (tafel)tapijten en breigoed werden voornamelijk geproduceerd in Sint-Niklaas. Dekens werden gefabriceerd in Waasmunster.

Zout (Rupelmonde, Temse en Waasmunster), zeep (Sint-Niklaas, Lokeren en Temse), stijfsel (Hamme) en lijm (Sint-Niklaas) waren gebruiksproducten die vanaf de 19de eeuw werden geproduceerd in gespecialiseerde ateliers en fabriekjes. Vele kenden slechts een korte bloeiperiode. Bij het begin van de 20ste eeuw waren de meeste productiepanden in onbruik geraakt. Hier en daar kunnen nog relictten vastgesteld worden.

Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw zien we dat de industrialisering zich verder doorzet in het Waasland.

Zogenaamde stoommolens en molens aangedreven op gas, diesel of elektriciteit namen stilaan de functie van de **molens** op natuurkracht over. Een schoolvoorbeeld hiervan zijn de "Molens van Temse" gebouwd in 1912 en nog steeds in gebruik.

In het begin van de 19de eeuw zet ook de schaalvergroting van de dorpsbrouwerijen zich door. In het begin van de 20ste eeuw telde het Waasland 182 **brouwerijen**, die voor een groot deel in de meest geïndustrialiseerde gemeenten te vinden waren (Sint-Niklaas; Lokeren en Temse). Elke gemeente telde ten minste één brouwerij. Vanaf WO1 zien we een gestage achteruitgang van het aantal brouwerijen. Toch blijven nog heel wat sporen bewaard in het bouwkundig erfgoed van de regio (bijvoorbeeld: brouwerijrelicten in de Vissersstraat te Rupelmonde).

De (post-)middeleeuwse **baksteennijverheid** van Rupelmonde en Stekene groeide in de 19de eeuw uit tot een goed vertegenwoordigde nijverheidstak in het Waasland. De vraag naar baksteen was in de 19de en vroege 20ste eeuw zo groot dat over het hele Waasland industriële steenbakkerijen tot bloei kwamen (Rupelmonde, Steendorp, Temse, Kemzeke, Tielrode, Sint-Niklaas, Burcht en Stekene). De meeste zijn vandaag teloorgegaan, maar laten nog talrijke relicten na in het landschap. Innovaties, zoals de productie van geëxpandeerde kleikorrels in Kruibeke, zijn vandaag nog steeds actief.

De **haarsnijderij** was een specifieke nijverheidstak die bijna uitsluitend in Lokeren werd uitgeoefend. In functie van de viltproductie voor hoeden werden uit Australië en Noord-Amerika geïmporteerde konijnenvellen met behulp van een kwikmengsel van het haar ontdaan. De huisnijverheid bleef bestaan naast de industriële haarsnijderijen.

Door de teelt van suikerbiet als nijverheidsgewas kwamen in Kallo (tot 1972) en Moerbeke **suikerfabrieken** tot bloei.

Aan de oevers van de Schelde, de Durme en de Moervaart kwamen verschillende **scheepswerven** tot stand. Van de talrijke kleine scheepswerfjes uit de 19de eeuw, bleven enkel de werven van Temse (Boel) en Rupelmonde (CNR en NSW) nog in gebruik. Ook zij moesten, eind 20ste eeuw, onder internationale concurrentiedruk de deuren sluiten. Scheephellingen, kranen en loodsen herinneren nog aan deze nijverheidstak. In een nieuwbouwloods op de vroegere CNR-werf te Rupelmonde voert de vzw Tolerant herstellings- en restauratiewerken uit aan varend erfgoed van de Scheldedelta, o.a. het varend erfgoedmonument D'n Bruinen.

In de nasleep van de textielnijverheid en de scheepsbouw ontstonden **constructieateliers** in Temse (machines) en Sint-Niklaas (metaalbouw – Nobels-Peelman).

Onder invloed van de industriële specialisatie werden overal in het Waasland **vakscholen** opgericht.

WASE ART NOUVEAU IN HET WAASLAND - EEN ZWIERIGE KANTEKENING IN DE MARGE

Eind 19de eeuw treedt binnen de architectuur een nieuwe stijl naar voren: de art nouveau. Het betreft een ruime kunststroming (schilderkunst, architectuur en gebruiksvoorwerpen) en is een reactie ten opzichte van de alom aanwezige en overheersende historische stijlen. Kenmerkend voor deze stijl is het gebruik van natuurlijke vormen en vloeiende, golvende of kronkelende lijnen. Daarnaast is er een duidelijke voorkeur in hergebruik van moderne materialen en technieken en hanteert deze stijl een nieuwe opvatting over de vraag hoe de ruimtes ten opzichte van elkaar geordend dienden te worden.

In het Waasland blijven architecten en bouwheren veeleer vasthouden aan de historische stijlen. Slecht een beperkt aantal gebouwen wordt in deze stijl opgetrokken en is vooral terug te vinden in de Wase stedelijke centra (Lokeren en Sint-Niklaas). Begin 20ste eeuw zijn hier nog verschillende percelen onbebouwd of worden nieuwe wijken ontwikkeld en kunnen diverse aansluitende woongelegenheden in art nouveau worden opgetrokken (Stationsstraat in Lokeren of Prins Albertstraat in Sint-Niklaas). In de overige Wase gemeenten betreft het eerder individuele woongelegenheden, des pièces exceptionnelles.

Toch laat deze stijl niemand onberoerd. Nieuwe gebouwen in traditionele stijl worden verlucht met de typische elementen van deze 'nieuwe kunst', zoals sgrafittopanelen met florale motieven of pastelkleurige tegeltaleaus met vrouwenhoofden in verdiepte borstweringen en boogvelden.

WAAS INTERBELLUM - GEEN EENHEIDSWORST

Dankzij de geringe oorlogsschade en de snel oplevende plaatselijke handel en nijverheid heerst er in de Wase stad Sint-Niklaas na WO I een ongekende bouwwoede. Nieuwe wijken - waaronder de koningin Elisabethwijk, de Spoorwegwijk, Paddeschoothof en Mgr. Stillemansstraat - worden ontwikkeld en bebouwd met grote individualistische woningen van gegoede handelaars en industriëlen. Deze wijken bepalen in grote mate vandaag de dag nog het Sint-Niklase stadsbeeld. Elders in het Waasland worden vooral alleenstaande bouwprojecten uitgevoerd.

In dezelfde periode groeit er bij architecten en stedenbouwkundigen ook het idee om de volkshuisvesting over een andere boeg te gooien met het concept tuinwijken: een groene woonomgeving aan de rand van de stad met alleenstaande meersgezinswoningen die zoveel mogelijk het uitzicht van een villa moesten behouden. De Maatschappij voor goedkope woningen en woonvertrekken ontwikkelt ook een typeplan voor de indeling van arbeidershuizen met aandacht voor hygiëne, rust

en ruimte. Op de benedenverdieping wordt een gang met trap, een keuken, een washuis, een woonkamer en eventueel een ontvangstkamer voorzien. De eerste verdieping telt drie slaapvertrekken: een voor de ouders, een voor de jongens en een voor de meisjes. De zolder kan worden gebruikt voor het drogen van het linnen. Het toilet bevindt zich buiten. De tuin wordt nu een noodzakelijk woonelement voor arbeidershuisjes (als rustpunt, maar ook een plaats voor nuttige vrijetijdsbesteding i.p.v. cafébezoek).

Het idee van tuinwijken kent aanvankelijk een matig succes in het Waasland. In Beveren en Kruibeke worden in 1923/24 projecten 'Engels kamp' en 'de tuinwijk' uitgevoerd, de eerste projecten van de Maatschappij voor Huisvesting. De schikking van de huizen doet echter nog sterk denken aan de 19de eeuwse arbeiderswijken. Daarnaast is er nog het initiatief van de familie Hanus, de wijk Oudenbosch in Normandische stijl, buiten het Lokers stadscentrum maar dichtbij de fabriek van de initiatiefnemers.

Binnen de interbellumarchitectuur zijn drie trends waar te nemen: de traditionalistische stijl, de art deco en het modernisme. Deze drie bouwstijlen worden in de jaren 20, 30 en 40 zowel naast als ook tesamen in eenzelfde bouwproject toegepast.

Waas traditionalisme

Het traditionalisme binnen de Wase architectuur manifesteert zich vooral in het verder gebruik van de regionale populaire neostijlen (bv. cottagestijl, Lodewijk XV of XVI stijl). Deze trend wordt vandaag de dag te snel afgedaan als conservatief en ouderwets, een hopeloze achterhoedegevecht met de onvermijdelijke vooruitgang en de uitbouw van een nieuwe samenleving op het as van de oude. De opgelopen oorlogstrauma's liggen inderdaad gedeeltelijk aan de basis van een behoudsgezinde reflex naar het verleden voor de industrialisatie en WOI. Maar ook de gevestigde waarde van deze traditionele stijlen maakt dat neostijlen bij nieuwe bouwprojecten vaak de voorkeur blijft genieten, vooral bij de nouveau arrivés in de Wase hogere sociale kringen die hiermee hun nieuwe status extra in de verf willen zetten. Ook niet onbelangrijk is het feit dat begin 20ste eeuw architectuur-studenten nog steeds in de traditionele stijl worden opgeleid.

Wase art deco

Net als art nouveau is art deco *in se* een decoratieve stijl, toegepast op architectuur. Deze stijl streeft in tegenstelling tot de zwierige fin de sièclestijl naar een vereenvoudiging en geometrisering van vormen (bv. heel gestileerde guirlandes rondom muuropeningen, friezen met zigzag- of tandpatronen). Andere typische art deco kenmerken zijn deuren en

vensters in de meest eigenaardige vormen, een contrastwerking tussen baksteen en pleisterwerk, strak ijzersmeedwerk, zware kroonlijsten met geometrische patronen, decoratief glas-in-lood, decoratief metselwerk... Kortom, het betreft een heel complexe stijl met verschillende tussenvormen wat niet verwonderlijk is gezien de veelheid aan inspiratiebronnen, waaronder de Griekse, Romeinse, Egyptische, Afrikaanse en meso-Amerikaanse kunst.

Deze stijl kon op heel wat bewonderaars rekenen. De nieuwe Sint-Niklase wijken tellen dan ook een aanzienlijk aantal art decowoningen met zuivere art deco signatuur maar ook heel wat woonsten waarvan de traditionele gevel opgesmukt is met art decomotieven.

Naast imposante burgerwoningen werden ook verschillende fabrieken in deze interbellumstijl opgetrokken, o.m. de breigoedfabriek Mercator van de gebroeders Verbreyt.

Enkele topcreaties in art deco stijl zijn het socialistisch volkshuis en het hoofdgebouw van het schoolcomplex van de broeders Hiëronymieten.

Waas modernisme

Functionaliteit is troef bij deze stijl die vervat zit in een algemene culturele beweging die in verzet komt tegen de traditionele opvattingen en vormen van kunst, architectuur, literatuur, geloof, sociale organisatie en het dagelijks leven.

Wase modernistische gebouwen zijn vooral geïnspireerd op het romantisch kubisme met specifiek gebruik van baksteen, het sterke contrasterende spel van horizontale en verticale volumes onder platte daken, de afgewogen asymmetrische compositie, de afgeronde hoekoplossingen, en de hoog oplopende vierkante traptoren, de rondvensters en de smalle verticale ladderramen doorlopend over twee bouwlagen.

Voorbeelden van modernistische huizen of -appartementen zijn terug te vinden in Guido Gezellelaan, Koningin Elisabethlaan, Prins Leopoldlaan met rechthoekige vensters, platte daken, eenvoudige buisleuning aan de gevel, afgeronde rechthoekige erkers....(pakketbootstijl) te Sint-Niklaas.

Sint-Niklaas telt ook enkele mooi winkelpuizen in deze stijl (apotheken, tandartspraktijken, schoenwinkels in de Ankerstraat en Stationstraat).

Een bijzonder modernistische parel is de Christus-koningkerk uit kwartsbeton, het eerste modernistisch kerkgebouw van België. Het kerkgebouw van de hand van Raphaël Verwilghen heeft een driebeukige en rechthoekige constructie en licht hellend zadeldak, geïnspireerd op de Romeinse basilica, en een uiterst sobere binnenruimte vol christelijke symboliek.

WAAS POSTMODERNISME EN 'HET LELIJKSTE LAND TER WERELD'

De architectuur van de laatste 50 jaar blijft voor een groot deel een blinde vlek in de bouwhistorische studies van het Waasland. Toch zijn in het Waasland ook voorbeelden aan te treffen van postmodernistische oefeningen en avant-gardistische experimenten, vaak in meer omfloerste vorm.

Private eengezinswoningen vormen een belangrijk terrein voor nieuwe ontwikkelingen, waarbij veel aandacht gaat naar maatwerk en de wensen van de opdrachtgever. Langzaam groeit ook de interesse voor collectief wonen en nieuwe vormen van stedelijk wonen.

Gebouwen worden doordacht ingeplant in een breder ruimtelijk en maatschappelijk kader, ook op plaatsen die voorheen als problematisch en weinig aantrekkelijk werden gezien.

Landschappen en publieke ruimte worden geaccentueerd door nieuwe bouwprojecten en omgekeerd. Het crematorium op de parkbegraafplaats Heimolen in Sint-Niklaas is hier een voorbeeld van.

Verbouwingen en uitbreidingen van bestaande gebouwen gebeuren met zin voor puurheid en contrast en met recept voor het verleden vanuit de versterking van het bestaande. Een gebouw wordt radicaal ontkleed tot zijn essentie om vervolgens eigentijds ingevuld te worden.

Vanaf de tweede helft van de jaren 90 investeert Vlaanderen in een beleid van publieke opdrachten met architecturale cachet. Ontwerp-wedstrijden bepalen het uitzicht van culturele infrastructuur, onderwijsgebouwen en sociale huisvesting. Vanaf 2000 wordt dit mee gestuwd door de Vlaams bouwmeester.

In het Waasland is het woonproject Middenheide een voorbeeld van 'erfgoed in wording'. Ook de bouwprojecten van Scholen voor Morgen en de bouw van nieuwe gemeentehuizen en andere openbare gebouwen hebben vaak een architecturale waarde die past in de nieuwe tendensen.

Ook andere bouwprojecten en landschappelijke ingrepen, die op architecturaal vlak minder in de kijker lopen of die het moeten stellen met kleinere budgetten, verdienen onze blijvende aandacht. Al te veel wordt het recente bouwverleden herleid tot de hoogstandjes van architecturaal kunnen. Terwijl, net als in het verleden, ook de mainstream bouwprojecten aandacht verdienen. De individualisering van de privéwoningbouw en de ondoordachte ruimtelijke planning vanaf de jaren 50-60 heeft in Vlaanderen, dus ook in het Waasland, geleid tot wat Renaet Braem in 1968 reeds schertsend 'het lelijkste land ter wereld' noemde. Ook deze naoorlogse stroming verdient de nodige aandacht.

Wat brengt de toekomst?

De acute nood aan actualisering van de vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed geeft duidelijk weer dat het inventariseren en waarderen van onroerend erfgoed een proces is dat nooit ophoudt.

Niet alleen omdat er dagelijks nieuw erfgoed bij komt, maar ook omdat de visie op de waarde van het reeds geïnventariseerde onderhevig is aan nieuwe zienswijzen. Zo kan een inventarisitem op basis van nieuwe inzichten als minder relevant worden gewaardeerd. Niettemin kan iets wat in 1980 nog alledaags was, vandaag als uitzonderlijk bestempeld worden.

Inventarissen en waarderingen moeten voortdurend in vraag gesteld worden. Een inventaris is nooit af!

Ook moet afgestapt worden van de veronderstelling dat geïnventariseerd erfgoed automatisch resulteert in een intacte bewaring met gevreesde hoogoplopende kosten en rigide regelgeving. Al te vaak leidt dit tot leegstand, verwaarlozing en onbruik met nefaste gevolgen voor het onroerend erfgoed. Herbestemmingen en aanpassingen met aandacht voor de erfgoedwaarden en zelfs (gedeeltelijke) afbraak moeten op basis van een gefundeerde afweging bespreekbaar worden gemaakt. De wijze waarop wordt nagedacht over de herbestemming van de leegstaande parochiekerken, waarbij de erfgoedwaarde als een van de parameters mee in rekening wordt gebracht, kan hierbij als een positieve evolutie worden gezien.

Het zijn dergelijke crossdisciplinaire afwegingen die ons erfgoed een toekomst zullen geven.

Het is de taak van de IOED zicht te houden op nieuwe tendensen die van invloed kunnen zijn op een innovatieve benadering van archeologische, bouwkundige en landschappelijke relictten. Voor het Wase onroerend erfgoed wordt een open gefundeerde visie ontwikkeld die ruimte laat voor nieuwe zienswijzen.

Als erfgoedzorgers moeten we leren te vertrekken uit het heden, om het verleden aanwezig te maken, en niet omgekeerd. Alleen zo vrijwaren we het erfgoed voor de toekomst.

3. DE STAKEHOLDERS

Een doorgedreven analyse heeft bepaald dat volgende stakeholders van belang zijn voor de werking van Erfpunt.

Intensieve bevraging of peilingen van een groot deel van deze stakeholders in de periode 2014-2015 liggen aan de basis van de SWOT-analyse die leidt tot de beleidsuitdagingen opgenomen in dit beleidsplan.

1. DE BESTUREN

- 1.1 De participerende gemeentebesturen: Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster.
 - 1.1.1 Raad van bestuur Erfpunt
 - 1.1.2 Colleges van burgemeester en schepenen
 - 1.1.3 Waas burgemeesteroverleg
 - 1.1.4 Gemeentelijke ambtenaren: ruimtelijke ordening/stedenbouw, cultuur, erfgoed, milieu, groen, burgerzaken, toerisme en musea.
- 1.2 Potentieel participerende gemeentebesturen: Lokeren, Moerbeke en Zwijndrecht.

2. WAAS ERFGOED WERKVELD

- 2.1 Professionelen
 - 2.1.1 Erfgoedcel Waasland
- 2.2 Wase erfgoedvrijwilligers: Oudheid- en heemkundige kringen, musea, kerkfabrieken, projectmatige erfgoedinitiatieven en particulieren.
- 2.3 Publiek

3. AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED

4. VLAAMS ONROERENDERFGOED WERKVELD

- 4.1 Collega IAD'en en IOED'en
- 4.2 Herita
- 4.3 Monumentenwacht

- 4.4 Regionaal Landschap Schelde Durme
- 4.5 Vlaams bouwmeester
- 4.6 Universiteiten
- 4.7 Private onderzoeksbedrijven en studiebureaus
- 4.8 Simon Stevin Stichting

5. RUIMTELIJKE ONTWIKKELAARS

- 5.1 Interwaas
- 5.2 Maatschappij Linkerscheldeoever
- 5.3 Bouwpromotoren
- 5.4 Overheidsbedrijven (W&Z, AMT, GHA)

6. ONDERWIJS EN ERFGOEDEUCATIE

- 6.1 Het STEM
- 6.2 Lerarenopleidingen

7. FACILITATOREN VAN CREATIEF DENKEN

8. PERSONEEL VAN ERFPUNT

4. DE WETGEVENDE CONTEXT EN SECTORALE PLANNEN

4.1. LOKAAL NIVEAU

Haast alle Wase gemeenten geven aan dat een deel van de sectorale plannen ooit met de beste bedoelingen zijn opgemaakt, maar helaas nu hun doel voorbij schieten. Bovendien is de lokale beleidsvoering omtrent onroerend erfgoed zo divers en vaak projectgebonden dat een globale visiebepaling op het vlak van regionaal onroerenderfgoedbeheer zich opdringt.

BEVEREN

Algemeen

Ingevolge de fusiewet werden op 01.01.1977 de voormalige gemeenten Beveren, Doel, Haasdonk, Kallo, Kieldrecht, Melsele, Verrebroek en Vrasene samengevoegd tot de nieuwe gemeentelijke entiteit 'Beveren', die zich situeert in de noordoostelijke uithoek van de provincie Oost-Vlaanderen en het Waasland.

Met als noordgrens Nederland (met Hulst en het Verdronken Land van Saeftinge) en als oostgrens de provincie Antwerpen (met de Schelde en Zwijndrecht) en met een oppervlakte van ruim 15.000 ha zijn, verspreid over het grondgebied, meerdere sites met bouwkundige, landschappelijke en archeologische erfgoedwaarde aanwezig. De zorg daarvoor vormt een rode draad bij de opmaak van de ruimtelijke/ stedenbouwkundige plannen, die, gezien het grote belang, permanent om deskundige ondersteuning en begeleiding vraagt.

De plannen (structuur- en uitvoeringsplannen op drie niveau's) die opgemaakt worden in toepassing van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening (VCRO) van 27 maart 2009 met latere wijzigingen, vormen uiteraard de basis voor het ruimtelijk beleid. Bij de opmaak ervan krijgen erfgoedwaarden binnen het plangebied steeds bijzondere aandacht.

Naast de bij K.B. en/of M.B. beschermde monumenten, dorpsgezichten en landschappen, vormt de uitgave 'Bouwen door de eeuwen heen' - Delen 7n 1 (B-L) en 7n 2 (S-T) van 1998 - een belangrijk instrument bij de beoordeling van o.a. stedenbouwkundige- en verkavelingsaanvragen.

Sinds enkele jaren wordt de (digitale) 'Inventaris van het bouwkundig erfgoed' periodiek aangevuld en verbeterd (voor onze gemeente ongeveer 300 sites) en als toetssteen steeds meegenomen bij de opmaak van de gemeentelijke planning en bij de beoordeling van vergunningsaanvragen.

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan

Het Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan (GRS) werd goedgekeurd door de Deputatie op 28 september 2006 en vormt de lange termijn beleidsvisie op ruimtelijk vlak.

Het vertrekt van 4 van elkaar verschillende deelruimten binnen de gemeente die elke hun eigen typische ruimtelijke kenmerken en kwaliteiten bezitten.

De noordelijke hoofdruimte is een openruimtegebied dat de dorpen Kieldrecht (met de kern Prosper), Verrebroek, Kallo en op dat ogenblik (planologisch) ook Doel omvat.

De deelruimte Waaslandhaven (dynamische poort tot Vlaanderen) sluit daarbij aan. Zij kreeg door de recente goedkeuring van het zogenaamde afbakeningsRUP van de haven haar definitieve contour en bestemmingen.

De zuidelijke hoofdruimte is een gemengd landelijk gebied waarin zich de kernen Vrasene, Haasdonk en het bosgebied aansluitend bij Westakkers bevinden.

Het gebied Beveren-Melsele vormt de stedelijke hoofdruimte, met als centrale verkeers- en openbaar vervoersas de gewestweg N 70 (oost-west).

De wettelijke planningscontext vermeldt naast de ruimtelijke plannen zelf (in toepassing van de regelgeving op het vlak van de stedenbouw - thans de VCRO) ook andere kaders, meer bepaald :

- Hoofdstuk 2.3.1 (pag. 53) : Beschermde monumenten en landschappen (totaal 49).
- Hoofdstuk 2.3.3 (pag. 55) : Beschermde natuureservaten (totaal 3).
- Hoofdstuk 2.3.4 (pag. 55) : Afbakening van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) waarvoor o.a. volgende gebieden als Grote Eenheid Natuur (GEN) weerhouden zijn :
 - + De slikken en schorren langs de Schelde (12 afbakeningen)
 - + De Wase scheldepolders (5 afbakeningen).

Daarnaast worden in Hoofdstuk 2.4 (pag. 57 e.v.) de volgende voor deze context belangrijke plannen vermeld :

- Het krekensproject dat wordt ontwikkeld door de provincies Oost- en West-Vlaanderen en de Nederlandse provincie Zeeland, onder de auspiciën van Euregio-Scheldemond. Het ijvert voor o.a.

de duurzame bescherming en het herstel van de cultuurhistorische waarden in het krekengebied.

In het krekengebied, waartoe het noordelijk deel van de gemeente Beveren behoort, hangen de natuurwaarden nauw samen met de kreekrestanten. De grote ecologische verscheidenheid is een gevolg van natuurlijke processen die verband houden met de ontstaansgeschiedenis van het gebied en het historisch grondgebruik van de omliggende gronden.

Er worden o.a. ruimtelijke doelstellingen uitgewerkt waaraan uitvoeringsmaatregelen gekoppeld worden. Enkele voorbeelden daarvan zijn :

- Herstel van afgegraven dijken.
 - Herstel en openhouden van kreken.
 - Herstel en beheer van linies, forten en vestingswerken.
 - Bescherming van archeologische sites.
 - Bescherming van waardevolle dorpskernen, landschaps- en verkavelingspatronen.
- Het krekensproject dat wordt ontwikkeld door de provincies Oost- en West-Vlaanderen en Westtoer (Westvlaams provinciebedrijf) formuleert een streefbeeld waarin voor de linies, forten en verdedigingswerken naar stabilisatie en een permanent beheer wordt gestreefd.
- Hiervoor werd een historische en ecologische studie en inventaris van forten en verdedigingswerken uit de 16de tot 18de eeuw opgesteld.
- Op grondgebied Beveren werden verschillende sites gedetecteerd waarvan enkel Fort Liefkens-hoek nog in opstand bewaard is.
- Het Interreg III 'Van Maurits tot Napoleon', een grensoverschrijdend initiatief van de gemeenten Beveren en Sluis dat door Euregio-Scheldemond (Interreg) werd goedgekeurd.
- Het heeft tot doel de educatieve en toeristische ontsluiting van militaire versterkingen bekend te maken. In de gemeente Beveren is de opwaardering van Fort Liefkenshoek een belangrijk onderdeel van dit project.

Ruimtelijke Uitvoeringsplannen

Het gewestplan 'Sint-Niklaas/Lokeren' (K.B. 07.11.1978) is nog steeds voor (delen van) het grondgebied een belangrijk juridisch toetskader. Voor het Linkeroever haven- en industriegebied werd het nagenoeg volledig vervangen door opeenvolgende gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen (gewestelijke RUP's).

Lijst van de in het kader van erfgoedzorg belangrijke uitvoeringsplannen.

Vlaams niveau

Zone voor windturbines langs E 17	MB 04.07.2003
Park en Ride Melsele	MB 04.02.2005
Zeehavengebied A'pen/Waaslandhaven fase 1	MB 16.12.2005
Oosterweelverbinding	MB 16.06.2006
Intertijdengebied Prosperpolder	MB 11.04.2008
Liefkenshoekspoortunnel	MB 09.05.2008
Afbakening Grootstedelijk gebied Antwerpen	MB 19.06.2009
Gevangenis Beveren	MB 15.07.2011
Golf Kallo	MB 24.06.2011
Afbakening Zeehavengebied Antwerpen	MB 30.04.2013
Afbakening Zeehavengebied deel Linkeroever	MB 24.10.2014

Provinciaal niveau

Rioolwaterzuiveringsinstallatie	MB 10.02.2005
Halfweg Kieldrechtbaan	MB 11.02.2011
Glastuinbouw Melsele	in voorontwerp
Westakkers	in voorontwerp

Gemeentelijk niveau

Koppelingsgebieden Verrebroek en Kieldrecht	DEP.27.05.2010
Steenland Kallo	DEP.02.04.2015
Schuttershof Vrasene	MB 24.02.1997
Peerkenswegel Haasdonk (+ uitbreiding)	MB 06.02.2008
BPA Van Puymbroecklaan (+ ontwerp tot wijziging)	DEP.14.05.2009
Dorpspark Melsele	MB 19.10.2005
Hagenmolen Melsele (+ ontwerp tot wijziging)	MB 31.07.2007
Pareinpark	MB 07.11.2007
Meersen zuid	in ontwerp
Begraafplaats Beveren	MB 25.07.1997
Freethielzone ksk Beveren	DEP. 26.03.2009
Masterplan gebied Grote Heide Beveren	in voorontwerp

KRUIBEKE

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan

In het ruimtelijk structuurplan van de gemeente Kruibeke (door de gemeenteraad goedgekeurd op 12 december 2005) is er uitgebreid aandacht besteed aan het onroerend erfgoed. De beleidsdoelstellingen hieromtrent zijn duidelijk:

De gewenste landschapsstructuur overlapt met de gewenste natuurlijke en agrarische structuur. De structuurbepalende elementen van deze drie open ruimtestructuren zijn dikwijls gemeenschappelijk.

*Landschappelijke doelstellingen richten zich specifiek op de morfologische verschijningsvorm en op de cultuurhistorische, sociaal-culturele en wetenschappelijke waarde van het gebied. De belangrijkste doelstellingen bestaan erin **waardevolle landschappen te behouden en te versterken** en, in functie van de gewenste ruimtelijke structuur door landschapsbouw, nieuwe landschappen te vormen. Dit laatste is zeker noodzakelijk in het restgebied tussen de ringdijk van het GOG en de lineaire nederzettingstructuur.*

***Gave landschapsrelicten en historische bakens dienen behouden en binnen hun ruimtelijke context veilig gesteld.** Er dient bijzondere aandacht besteed aan het **ruraal erfgoed, historische hoeses met hun omgeving** en andere. Ook archeologische sites dienen binnen het landschap bewaard. Ze getuigen van de evolutie van het landschap en leggen vaak het verband tussen verleden en heden.*

Als lokaal bestuur uit het Schelde-estuarium wenst Kruibeke, in samenwerking met andere partners, via het Schelde-Landschapspark, een eigen bijdrage te leveren aan de landschapsontwikkeling in het Schelde-estuarium.

Op basis van deze doelstellingen worden op het vlak van onroerend erfgoed een aantal ontwikkelingsperspectieven vooropgesteld:

De prioritaire aandachtsgebieden voor landschapsbehoud en landschapsbouw in Kruibeke zijn de beekvalleien, de open ruimtecorridors en de groene vingers.

De valleigebieden worden gevrijwaard van verdere bebouwing. De typische begroeiing en morfologie dient bewaard en versterkt.

De hydrografische structuur van beken en rivieren dient behouden en versterkt tot een samenhangend landschappelijk geheel.

De oost/ west georiënteerde beekvalleien die vanaf het plateau naar de Schelde stromen, moeten evolueren tot duidelijk herkenbare linten

in het landschap en binnen de lineaire nederzettingsstructuur.

De cuesta van het Land van Waas is sterk aangetast door bebouwing en door de aanleg van de ringdijk van het GOG. De cuesta dient als gradiëntzone versterkt en de hoogteverschillen moeten behouden worden en zichtbaar blijven. De relictten van de cuesta zijn belangrijk en dienen behouden.

*Het bolle akkergebied moet als **landschapsrelict** in het Land van Waas behouden blijven. Er dient voor het gebied een beheer uitgewerkt gericht op het behoud en het versterken van de landschappelijke waarde van het gebied, met behoud van de landbouwstructuren zoals de historische percellering en de begroeiing errond. Open ruimterelaties binnen het landschap zoals vergezichten, gerichte zichten en open ruimtecorridors worden behouden en versterkt.*

De open ruimtecorridors structurerend op regionaal en lokaal niveau, dienen behouden en versterkt omwille van de samenhang binnen het landschap.

Nieuwe bebouwing die het dichtbouwen van het landschap in de hand werkt en de open ruimtecorridors verstoord, dient vermeden.

*De **kasteeldomeinen** dienen binnen hun ruimtelijke en landschappelijke context gerespecteerd.*

De groene vingers of open ruimterelaties tussen het landschap en de nederzettingsstructuur

dienen behouden en versterkt.

Bebouwing die het dichtbouwen van deze open ruimterelaties in de hand werkt, dient vermeden. De groene vingers dienen als basis voor de uitbouw van de groenstructuur binnen de kernen.

Het nieuwe landschap tussen de ringdijk van het GOG en de lineaire nederzettingsstructuur dient vorm gegeven in functie van ofwel de ruimtelijk functionele relatie met de dorpskernen, ofwel de natuurlijke en landschappelijke relatie met de open ruimtestructuren.

Het nieuwe landschap sluit hierdoor ofwel aan de bebouwing, ofwel bij het aangrenzend landschap.

*Het **ruraal en archeologisch erfgoed** dient verder geïnventariseerd en uitgebreid tot erfgoedruimtes, geïntegreerd in het landschap.*

Masterplan Rupelmonde

Voor de deelgemeente Rupelmonde is er een masterplan in opmaak. Bedoeling is om hierin de algemene krachtlijnen vast te leggen van hoe Rupelmonde er zal gaan uit zien, met een horizon op 2030.

Hierbij worden naast een aantal nieuwe (private) ontwikkelingen in de verschillende zones binnen de gemeente, ook meerdere strategische (openbare) zones aangepakt. Meerdere van deze private zones zijn gedurende de geschiedenis heen onaangeroerd gebleven, zodat hierbij de nodige aandacht zal gaan naar de impact op eventuele archeologische site/vondsten. Dit geldt uiteraard ook voor de bestaande publieke zones en pleinen. Ook de heraanleg van een aantal zones/gebieden in de historische kern (zoals voorzien in het masterplan) zal gepaard gaan met de nodige zorg voor eventuele aanwezigheid van archeologisch waardevolle zaken.

Ook bij mogelijke nieuwe ontwikkelingen aan gebouwen met een beschermd/inventaris statuut zal steeds worden gestreefd naar een waardevol behoud en/of geïntegreerd ontwerp met behoud van de beeldbepalende elementen.

Masterplan Kruibeke

Ook voor de deelgemeente Kruibeke is de opmaak van een masterplan lopende. Ook hiervan is het de bedoeling om uit te zoomen op het lokale niveau van deze deelgemeente teneinde een totaalvisie voorop te stellen, waarop de komende ontwikkelingen worden gelijkgesteld.

Het masterplan houdt enerzijds een inventarisatie van het erfgoed en patrimonium in (beschermd monumenten, inventaris bouwkundig erfgoed), dit in relatie tot het landschap en de voetwegen.

De diversiteit van waardevolle gebouwen binnen de kern, m.n. publieke gebouwen, burgerwoningen, arbeiderswoningen, hoeves, tuinwijken etc., bepaalt mee het historische karakter van Kruibeke.

Een belangrijk uitgangspunt van het masterplan zal zijn om dit karakter maximaal te bewaren en hierbij de verschillende waardevolle gebouwen een plek te geven.

Naast de aandacht voor mogelijke residentiële ontwikkeling in het centrum, wordt veel aandacht geschonken aan de schakelfunctie van Kruibeke met het Gecontroleerd Overstromingsgebied. Idee is om de onthaalfunctie van dit overstromingsgebied via de Scheldelei (gelegen nabij de 'inkom' van Kruibeke) te bedienen, in combinatie met het centrum zelf. Hierbij worden een aantal opportuniteiten bekeken in de nabijheid van deze zone in het kader van het optimaliseren van het bestaande erfgoed 'kasteel Altena' met de bijhorende parkzone.

Er wordt nagegaan in hoeverre er bereidheid kan worden gevonden om het kasteelpark (de groene parkzone) meer publiek toegankelijk te maken en te betrekken bij de onthaalpoort van het gecontroleerd overstromingsgebied.

Het masterplan geeft voorts ook een visie omtrent de bestaande structuurbepalende elementen zoals de houtwallen. Door een gebrek aan visie en beleid zijn deze biologisch waardevolle landschapselementen in het verleden op de meeste plaatsen verdwenen of herleid tot fragmenten.

De visie van het masterplan houdt dan ook in dat daar waar mogelijk deze houtkanten zullen worden hersteld en dat binnen de dorpskern verwezen zal worden naar deze landschapselementen door op strategische plaatsen bomen en waterelementen in te planten.

Beschermde landschappen

Binnen de gemeente Kruibeke zijn een aantal Beschermde Landschappen gesitueerd: de Barbierbeekvallei en het gebied in en rond het overstromingsgebied.

Binnen deze gebieden wordt de nodige aandacht besteed tot het behoud van de structuurbepalende elementen.

Gemeentelijke subsidie voor kleine landschapselementen

De gemeente Kruibeke verleent, onder bepaalde voorwaarden, een subsidie voor de aanleg en het onderhoud van kleine landschapselementen zoals hagen, heggen, houtkanten, bomenrijen en hoogstamboomgaarden. Ook natuurtechnische graafwerkzaamheden (zoals het aanleggen en onderhouden van poelen en veedrinkputten komen in aanmerking).

Beheersplan

In Bazel bevindt zich het kasteel Wissekerke dat gelegen is aan een park aangelegd in de Engelse landschapsstijl. Via de opmaak van een beheersplan (volgens de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet) wil de gemeente een visie ontwikkelen voor de komende 20 jaar voor het kasteel en het landschapspark, waarbij rekening wordt gehouden met de ruimtelijke ontwikkelingen en mobiliteit in de onmiddellijke omgeving.

Zo zullen er een aantal maatregelen worden opgenomen om de zone in een specifieke richting te kunnen ontwikkelen, uitgaande van de be-

staande toestand zonder afbreuk te doen aan de potenties overeenkomstig de functies en doelstellingen die het krijgt toegewezen. Op basis van het goedgekeurde beheersplan kunnen de eigenaars (de gemeente en particulieren) met behulp van financiële ondersteuning de werken uitvoeren die zijn opgenomen in de planning van het goedgekeurde beheersplan.

Gemeentelijk NatuurOntwikkelingsplan

Het GNOP is goedgekeurd door de gemeenteraad op 23/10/1995. Het GNOP beschrijft het natuurbeleid in Kruibeke voor de periode 1996 tot 2005. Uit het gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP) blijkt onder meer dat de structuurrijkdom van natuur en landschap zijn afgenomen.

Het plan is aan actualisatie toe, gezien de belangrijke ruimtelijke ontwikkelingen in Kruibeke na 1996. Lokaal betreft het de residentiële ontwikkelingen, op Vlaams niveau een aantal beleidskeuzes genomen in het RSV en de aanleg van het GOG KBR met aansluitend het GRUP natuurverwevingsgebied GOG KBR.

Belangrijk is evenwel dat een aantal actiepunten inzake de vervuilingproblematiek, groenvoorziening, natuurbehoud en -ontwikkeling en educatie zijn gerealiseerd, zoals de goedkeuring van de aanleg van de collector en RWZI-Temse voor de afvalwaterproblematiek, de bescherming als landschap van de Barbierbeekvallei, de bouw van een containerpark in Rupelmonde en de aankoop en het beheer van verschillende groene ruimten.

Gedeeltelijke herziening BPA nr. 1a en 1b centrum Bazel – 1e kwadrant

In Bazel (aan de campus van het OCMW) bevindt zich een oude kloosterkapel. De voormalige kapel werd bij KB van 3 jul 1981 beschermd als monument. Het gebouw is door de jaren heen evenwel in een slechte staat geraakt. Recent kwam het gebouw bij het gemeentelijk patrimonium terecht.

De gemeente heeft dan ook als doelstelling om het bestaande gebouw naar de toekomst toe te vrijwaren in de zin van integratie van de kapel in een ruimer project. Er wordt gedacht aan een herbestemming van het gebouw met woonfuncties, op basis van de oorspronkelijke footprint van de kapel. Om deze herbestemming te kunnen realiseren dient een gedeeltelijke herziening van het huidige BPA te worden doorgevoerd, in onderling overleg met het Agentschap Onroerend Erfgoed.

SINT-GILLIS-WAAS

Beheer van landschapselementen:

- Gemeentelijke subsidiering voor het knotten van knotbomen.
- Gemeentelijke betoelaging van de (her)aanleg van poelen op het grondgebied van de gemeente Sint-Gillis-Waas.
- Gemeentelijk onderhoud van de kleine landschapselementen op het grondgebied van de gemeente Sint-Gillis-Waas.
- Samenwerkingsovereenkomst tussen de gemeente en landbouwers met betrekking tot het onderhouden van houtkanten langs waterlopen.

Gemeentelijke RUP's en BPA's:

Afhankelijk van het gebied waarover ze handelen, zijn specifieke bepalingen opgenomen rond erfgoedwaarde en onroerend goed. Het ontbreekt de gemeentelijke diensten momenteel aan tijd om een inhoudelijke olijsting te maken.

Erfgoedwaarden werden opgenomen in volgende RUP's:

- RUP Vinderoute
- RUP Kluizenmolen
- RUP Herbestemming parkgebied

Voor de BPA's geldt dit voor het BPA Kluizenmolen.

SINT-NIKLAAS

1. Witboek (beleidsintenties bij de start van de legislatuur)

Ruimte geven aan cultuur in al zijn vormen

H14. De grote doorbraak van cultuur bewerkstelligen

E. Monumenten: zorg voor ons patrimonium (p.45-46)

⇒verankering in ruimtelijke planning

⇒ Langetermijnplanning + concrete projecten

⇒ Laagdrempelige advisering en begeleiding

⇒ Bouwkundig erfgoed + dorpsgezichten + waardevolle landschappen (geen vermelding van archeologie!)

<http://www.sint-niklaas.be/sites/default/files/Witboek%20definitief%202007-04-26.pdf>

2. BBC

- PBD09. In overleg met het centraal kerkbestuur een toekomstvisie ontwikkelen over de werking en het beheer van kerken en pastorijen

AP041. Een toekomstvisie voor parochiekerken en pastorijen opmaken

- PBD15. Onze natuur beschermen, uitbreiden en de ecologische waarde ervan verbeteren en uitbreiden

AP075. Het landelijk karakter van de deelgemeenten behouden

- O.a. behoud en opnieuw aanleggen van kleine landschapselementen

- PBD20. Strategisch, integraal en ambitieus cultuurbeleid voeren over alle culturele instellingen en alle deeldomeinen

AP108. De maatschappelijke relevantie van en de collectieve betrokkenheid bij het erfgoed versterken

- Communicatie en sensibilisering
- Zinnvolle herbestemmingen

AP109. Het waardevolle patrimonium op het grondgebied verder in stand houden

- Integratie in ruimtelijke planning en vergunningenbeleid
- Ondersteunen eigenaars (advies en subsidiëring)
- Het goede voorbeeld geven

AP111. De openbare ruimte ontwikkelen met aandacht voor het erfgoed

3. (pre-)masterplannen

Bij recentere masterplannen wordt (bouwkundig) erfgoed mee opgenomen in de visieontwikkeling.

4. Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan

http://www.sint-niklaas.be/sites/default/files/grs_sint-niklaas.pdf

Het plan besteedt eerder weinig aandacht aan bouwkundig erfgoed. De grote landschappen komen wel aan bod met behoud en versterking van de typische landschapskenmerken (valleigebied, Lokers Houtland, Waasland).

5. Gewestelijke, provinciale RUP's

Recent: P RuP Westakkers met aandacht voor geschiedenis van de site.

6. Gemeentelijke RUP's en BPA's

Sinds 2003 wordt bij elke BPA-herziening en RUP systematisch nagekeken of er (vooral bouwkundig) erfgoed aanwezig is. Waar mogelijk en wenselijk wordt dit erfgoed geïntegreerd in de vooropgestelde ruimtelijke ontwikkeling. Er werden nieuwe begrippen geïntroduceerd voor diverse gradaties van erfgoedwaarden:

- Gebouw klasse A (grotendeels intact, van hoge kwaliteit en beeldbepalend)
- Gebouw klasse B (beeldbepalend maar deels verstoord, of beeldondersteunend)
- Straatbeeld (waarde als geheel met (vaak) grotere densiteit aan klasse A en klasse B gebouwen die richtinggevend zijn voor nieuwe ontwikkelingen)
- Vista (vrijwaren van zichtlijnen)
- Waardevolle tuin (meestal ondersteunend voor waardevol gebouw)

De 'bescherming' beperkt zich in hoofdzaak tot straatbeeld, gaat verder dan de wettelijke beperkingen verbonden aan de vastgestelde Inventaris maar minder ver dan beschermde monumenten.

7. Gemeentelijk Natuur Ontwikkelingsplan (GNOP)

⇒ 1996

Plan is niet meer actueel en wordt niet meer actief gebruikt in het beleid.

8. MER's

9. Beheersplannen

Landschapsbeheersplan Stadspark

10. Stedelijke subsidie voor onderhoudswerken aan waardevolle niet-beschermde gebouwen (GR.19-12-2008)

⇒ Vooral gericht op straatbeeld, uitzonderlijk ook interieur of

tuingevels

⇒ Voor werken gericht op instandhouding of herstel van de erfgoedwaarden

⇒ Jaarlijks aan te vragen, 20% met max. 5.000 euro excl. btw

Het reglement wordt momenteel herzien op basis van de nieuwe wettelijke context, met wijzigingen voor stads- en dorpsgezichten. De doelstelling (=duurzaam behoud van erfgoed) blijft echter behouden.

11. Gemeentelijke subsidies voor kleine landschapselementen

<http://www.sint-niklaas.be/sites/default/files/Subsidiereglement%20landschapselementen.pdf>

STEKENE

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan, informatief deel:

3.2.2.2 Relicten van traditionele landschappen

De landschapsatlas geeft op basis van een uitgebreide inventaris de relictten van de traditionele landschappen weer. Vijf groepen van objecten of typen van relictten worden weergegeven: relictzones, ankerplaatsen, lijnrelictten, puntrelictten en zichten.

Voor Stekene kunnen de volgende landschapsrelictten onderscheiden worden:

Relictzones

- *Wullebos en omgeving (R40025)*

Dit gebied is gelegen op de dekzandrug Maldegem-Stekene. De grote boscomplexen zijn goed herkenbaar in het landschap, er is een duidelijke overgang naar de zuidelijk gelegen Moervaartdepressie en het noordelijk gelegen poldergebied. De doorkijken en open ruimten zijn meestal van matige tot kleine omvang. De relictzone wordt doorsneden door de snelweg Antwerpen-Knokke. Enkel het oostelijk deel van deze relictzone ligt op het grondgebied van de gemeente.

- *Bosgebied NW Stekene (R40026)*

Bossen, heide en graslanden gelegen op de dekzandrug Maldegem-Stekene met een grote geomorfologische waarde; de zone is duidelijk herkenbaar in het landschap door de grote boscomplexen. Duidelijke overgang naar het noordelijk gelegen poldergebied. De doorkijken en open ruimten zijn meestal van matige tot kleine omvang. Gebied sterk

verstoord door aanwezigheid van weekendhuisjes. Deze relictzone ligt volledig binnen het grondgebied van de gemeente Stekene.

- *Moervaartdepressie (R40027)*

Behoort tot de landschappelijke hoofdstructuur en sluit aan bij de Durme-Beneden Schelde. Asymmetrische vorm met een steile noordrand (loopt op naar de dekzandrug Maldegem-Stekene) en een zeer zwak hellende zuidrand. Meestal verre en soms weidse zichten. Overwegend open cultuurlandschap met akkers en meersen; bebouwing komt vooral aan de rand voor. Canadapopulieren zijn dominante blikvangers in het gebied. Enkel de noordoostelijke rand van de relictzone valt binnen het grondgebied van de gemeente.

- *Landbouwgebieden Land van Waas (R40031)*

Nagenoeg vlak landschap behalve langs de randen waar de begrenzing met de omliggende landschappen door de topografie bepaald wordt. Langs de randen (cuesta) een beperkt aantal smalle en sterk gerichte vergezichten. De relictzone bestaat uit verschillende kleinere delen, waarvan twee deels binnen de gemeente gelegen zijn. Ook het beschermd landschap Steengelaag valt binnen deze relictzone.

- *Stroppersbos Stekene (R40032)*

Is gelegen op de dekzandrug Maldegem-Stekene. Gedeeltelijk een kleilaag aanwezig in de ondergrond. Huidig Stroppersbos is een deel van het Koningsforeest: een groot boscomplex dat zowat het hele Land van Waas innam in de periode vóór ontginningen 12de-13de eeuw. De doorkijken en open ruimten zijn meestal van matige tot kleine omvang. Afwisseling tussen droge en vochtige bossen, tussen droge en vochtige graslanden en akkers al dan niet omzoomd door rietkragen of door houtkanten. Vanop de hoger gelegen (oude) spoorwegberm mooie en gave zichtpunten op de relictzone. Het zuidwestelijke deel is verstoord door weekendhuisjes. Deze relictzone valt voor meer dan de helft binnen de gemeente.

Ankerplaatsen

- Stroppersbos A40015
- Wullebos A40018

Lijnvormige relictten van landschappen

- *Zoute Vaart en Watergang van de Moerbekepolder (L40015)*
- *Moervaart (L40016)*

Deel van de volledige Durmeloop, verlengde van de Kalerivier. In de

15de eeuw diende de Moerlede - nu de Moervaart - als aanvoerroute voor de Boudelo-abdij die de uit de moeren gepuurde turf vervoerde. Het kanaal heeft een recht verloop, de oevers zijn beplant met bomen; het is een duidelijke visuele blikvanger in het landschap, met een sterk structurerend vermogen.

- *Kanaal van Stekene (L40017)*

Dateert reeds van 1315 toen de Graaf van Vlaanderen een waterweg tussen Gent en Hulst liet graven. In de 18de eeuw werd het kanaal uitgediept en hergraven.

- *Linie (L40018)*

Aarden wal met op regelmatige afstanden redans, gelegen op een uitloper van de dekzandrug. De linie werd aangelegd door de Fransen in het begin van de 18de eeuw (successieoorlog). Resten van de linie zijn bewaard zoals ze eruit zag in de 18de eeuw.

Puntvormige relictten

- Dorpskern Kemzeke (P40087)
- Twistkapelletjes (P40156)
- Boudelohoeve (P40831)
- Archeo Waasland 1 (P40832) --> Hof te Voorhoutte
- Archeo Waasland 2 (P40833) --> Alvinusberg
- Fort Sint-Jan (P40876)
- Dorpskern Stekene (P40877)
- Grenspalen Heikant (P40900, P40901)

Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan, richtinggevend deel:

6.1 Natuurlijke structuur

6.1.1 Gewenste ontwikkeling

Aandacht voor landschappelijk erfgoed

Een aantal landschappelijk waardevolle elementen werden in het provinciaal ruimtelijk structuurplan geselecteerd als relictzones, ankerplaatsen en historische bakens met als doel deze te behouden. Bij de uitwerking van gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen zal derhalve rekening gehouden worden met de omgeving en historische context waarin deze landschapselementen tot stand kwamen.

RUP Uitbreiding Ambachtelijke zone:

Binnen de zone bevindt zich een beschermd landschap, met name het Steengelaag (M.B. 21/05/1981).

RUP Lokale recreatieve knooppunten:

De Boshoeve is gelegen in een relictzone, met name het Bosgebied NW-Stekene, een traditioneel landschap op de grote dekzandrug van Maldegem-Stekene ten oosten van het kanaal Gent-Terneuzen.

RUP “Zonevreemde woningen”:

Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed

Op 14 september 2009 heeft de administrateur-generaal van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) voor de eerste maal de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed voor Vlaanderen vastgesteld. Door die vaststelling is er voor het eerst een eenduidige en overzichtelijke lijst bepaald van het in Vlaanderen gebouwde patrimonium met erfgoedwaarde. De vaststelling van de inventaris heeft een aantal rechtsgevolgen voor de gebouwen die opgenomen zijn. De inventaris wordt jaarlijks bijgewerkt.

Volgens de huidige inventaris worden op het grondgebied van Stekene 82 bouwkundige elementen geteld, waarvan er twee voorkomen op de vermoedenslijst van zonevreemde woningen:

- R 15435: Herenhuis ca. 1870, neogotisch gebouw (Bormte 108)
- R 15470: Boerenhuis (Kiekenhaag 65)

Erfgoedlandschappen

Het decreet landschapszorg voorziet in een decretale basis voor de aanduiding van ankerplaatsen – de meest waardevolle landschappen die reeds geïnventariseerd zijn in de Landschapsatlas (2001). Deze ankerplaatsen dienen bij besluit van de Vlaamse regering te worden aangeduid. Van zodra een ankerplaats ter afbakening opgenomen is in een RUP spreekt men van een erfgoedlandschap en ontstaat er een verbod op handelingen die schade kunnen toebrengen aan dat erfgoedlandschap. Het decreet koppelt aan deze erfgoedlandschappen automatisch dezelfde maatregelen als deze die gehanteerd worden voor het beheer van beschermde landschappen.

BPA Kemzeke, delen 1, 2, 3 (memorie van toelichting):

Parktuin (Kemzekedorp – Heerbaan)

Kwaliteiten en potentie van het binnengebied.

Parktuin en herenhuis Kemzekedorp Nr. 15.

In de woning wonen nu twee gezinnen. De woning van de eigenaar (Kemzekedorp 13) sluit aan op het terrein. Het geheel is privé-bezit.

De voortuin is mooi onderhouden en bezit een ruime vijver en een aantal zeer oude en waardevolle bomen (beuken). Samen met de bomenlaan (met lindes) die de oprit naar de woning vormt, is dit een waardevol stukje groen in het dorp. Ook het ijzeren straathek (op gemetselde sokkel) bezit een karakteristieke waarde.

De rest van het groengebied is echter zwaar verloederd en bijgevolg niet echt waardevol. Vele van de bomen hebben de roestziekte.

Achter het huis bevinden zich de restanten van de walgracht, die vroeger rondom het hele huis lag. Eén van de twee wordt gebruikt als afvoer voor het huis en is verbonden met een achterliggende beek die aan de Heerbaan ligt. Een deel van deze walgracht ligt in de tuin van de notaris (Kemzekedorp 9a-b) en is hier deels dichtgegooid en doet deels dienst als vijver (scheiding met parktuin door betonnen wand). De andere walgracht is proper en zeker waardevol. Ook hier is een gedeelte dichtgegooid.

Beide walgrachten grenzen aan het gebied aansluitend op de Heerbaan, waarvoor een projectvoorstel werd ingediend. De walgrachten kunnen een meerwaarde geven aan de woonzone.

Achter het huis is een deel in gebruik als tuin van de twee inwonende gezinnen.

De woning is door AROHM – Afd. Monumenten en Landschappen opgenomen in “Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen”, een index van bouwkundig erfgoed dat in aanmerking komt voor bescherming.

Hierin worden de waardevolle elementen van de woning als volgt omschreven:

alleenstaand dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok parallel aan de straat) in Vlaamse pannen. De woning werd in 1776 gebouwd doch in de tweede helft van de 19de eeuw aan-gepast. Beschilderde lijstgevel waarin decoratieve aanwending van bepleisterde muurbanden, geblokte ontlastingsbogen en gevelbeëindiging. Beluikte rechthoekige vensters op de licht verhoogde begane grond; steekboogvormig in geprofileerde arduinen omlijsting op de bovenverdieping. Spiegelboogdeur in geprofileerde arduinen omlijsting op neuten en voorzien van een accoladevormige tussendorpel met jaartal 1776, een versierde sluitsteen, en een gekorniste waterlijst.

Gevelbeëindiging met gelede architraaf, fries met rechthoekige geprofileerde panelen en houten kroonlijst op markerende consoles.

Naast het huis staat een sterk verloederd restant van de vroegere brouwerij. Opknappen zou hier te veel geld kosten.

Te Stekene zijn er (nog) geen erfgoedlandschappen aanwezig. In de gemeente bevinden zich, volgens de vermoedenslijst van zonevreemde woningen, wel 21 zonevreemde woningen in een ankerplaats, waarvan drie in Wullebos en 18 in de Stropers.

TEMSE

1. Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan

Binnen het GRS van de gemeente Temse wordt binnen het landschappelijke luik aandacht besteed aan de onroerenderfgoedwaarden.

A. Landschapsatlas

Ankerplaatsen, relictzones, punt- en lijnrelicten

Door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap werd de landschapsatlas van de relicten van traditionele landschappen opgemaakt. Het betreft een inventaris van de relicten van traditionele landschappen, punten lijnrelicten, ankerplaatsen en relictzones.

Ankerplaatsen zijn landschappelijk de meest waardevolle gebieden voor Vlaanderen. Ze vormen een geheel van verschillende, maar samen voorkomende erfgoedelementen. Ze zijn binnen de relictzones uitzonderlijk inzake gaafheid of representativiteit, ze nemen ruimtelijk een plaats in die belangrijk is voor de zorg of voor het herstel van de landschappelijke omgeving, of ze zijn uniek.

Binnen Temse komt slechts een kleine zoneringsring als ankerplaats voor in de zuidwestelijke hoek van de gemeente: 'Oude Durme arm en Sombeke', alsook de ankerplaats 'Schorren van de Durme, de Bunt en monding van de Durme in de Schelde' zijn ook deels gesitueerd op grondgebied Temse. Deze ankerplaatsen strekken zich uit over delen van Waasmunster (Sombeke) en Hamme (Bunt). De zuidwestelijke uitlopers van deze ankerplaatsen liggen in Temse. De Durmevallei heeft, in tegenstelling tot de Scheldevallei, zijn open karakter grotendeels bewaard. De Oude Arm van de Durme en de eigenlijke Durme zijn door dijken omringd. De schorren liggen buiten de dijken, deze zijn met wilg en riet beplant. De meersen die om de waterlopen liggen zijn met lineaire beplanting omringd. Nagenoeg de volledige zuidelijke Schelde-oever, op grondgebied Bornem, zijn ankerplaatsen.

De belangrijkste **lijnrelicten** in de gemeente Temse worden gevormd door de Schelde en Durme, de Barbierbeek en de Bunkerlinie Hoofdweerstandstelling. Deze laatste werd opgericht in de eerste wereld-

oorlog. Met het oog op een mogelijke geallieerde landing in Nederland, bouwden de Duitsers in Antwerpen, ter hoogte van de Hoofdweerstandstelling - tussen de Schelde stroomafwaarts en het kanaal van Turnhout, tussen de Schelde stroomopwaarts en de Zenne en op de Linkeroever - een bunkerlinie, bestaande uit veldversterkingen ondersteund door talrijke bunkers. 214 bunkers vormen de bunkerlinie op de linkeroever. Gedeclasseerd als versterking in 1924.

Deze lijnrelicten vormen de verbinding tussen een aantal **puntrelicten**.

De puntrelicten langsheen de Schelde en de Durme zijn o.a.:

- Te Steendorp: de St. Jan-Evangelistenkerk, de kapel Onze Lieve Vrouw van zeven weeën en het Fort van Steendorp;
- Te Temse: de Amelbergakapel en hoeve, de watermolen, de Onze Lieve Vrouwekerk, het gemeentehuis en de kraan van de voormalige Boelwerf;
- Te Tielrode: de Sint-Jozefkapel en huis Pilaet en omgeving;
- Te Elversele: de kapel van O.L.V. van de Weg en de Sint-Margarethakerk.

Een puntrelict in de omgeving van de Barbierbeek is o.a.:

- De Sint-Jozefskerk te Velle.

De puntrelicten van de Bunkerlinie Hoofdweerstandstelling zijn o.a.:

- Een omwalde site in het noorden (op het grondgebied van Kruibeke);
- Schans Lauwershoek in het oosten.

Relictzones worden afgebakend waar waardevolle landschapkenmerken voorkomen in relatief gave, herkenbare onderlinge samenhang. Het zijn gebieden met een grote dichtheid aan punt- en lijnrelicten, zichten en ankerplaatsen en zones waarin samenhang tussen de waardevolle landschapselementen belangrijk is voor de gehele landschappelijke waardering.

Binnen Temse komen drie verschillende relictzonerings voor:

Het bolle akkergebied Land van Waas en de Vallei van de Barbierbeek.

Deze gebieden vormen aaneengesloten gehelen en strekken zich uit ten noorden van de Wase cuesta. Bolle akkers zijn ontstaan door de ophoging om de afwatering van de ondoordringbare gronden mogelijk te maken (door ploegen van de percelen). Percelen zijn door een gracht begrensd, vroeger steeds begroeid. Dit bolle akkergebied is een nagenoeg vlak landschap behalve langsheen de randen waar de begrenzing met de omliggende landschappen door de topografie bepaald wordt. Langsheen de randen aan de cuesta zijn een beperkt aantal smalle en sterk gerichte vergezichten. Het panorama van op het domein Roomacker is zeer weids en landschappelijk heel waardevol. De percelering is blokvormig, een typisch kenmerk voor het Land van Waas.

Het landschap is opgedeeld in kleine akkers met bomenrijen hetgeen een filterende doorzichtigheid in de hand werkt. Kleine wegdorpen en losse bewoning komen in deze gebieden voor, met een tendens naar verspreiding.

Scheldevallei van Dendermonde tot Kruibeke.

Potentiële archeologische vindplaatsen uit de bronstijd, ijzertijd en de Romeinse periode zijn hier aanwezig. De inpoldering is duidelijk af te lezen uit het perceleringspatroon, i.e. lange en smalle percelen. Verlaten rivierarmen met turfputten (dikke veenpakketten) komen hier voor. In deze relictzone zijn sterk gerichte, smalle vergezichten met grote afwisseling waar te nemen. Het opgaand groen is vaak ruimtebegrenzend. Hier en daar zijn percelen bos aanwezig. Soms hebben de dijken een grillig verloop.

Durmevallei.

De Durmevallei omvat een bedijkte rivier en afgesneden meanders. Hier zijn eveneens potentiële archeologische vindplaatsen aanwezig. In dit gebied ten noorden van de Durme zijn duidelijke meerslanden herkenbaar. Nabij de rivier wordt het landschap ook gekenmerkt door een meerslandschap, met onregelmatige perceelsstructuur. Kleine percelen bos en rietvelden zijn hier aanwezig. De polderdijken kennen ook hier vaak een grillig verloop. Het westelijk gelegen Groot Broek behoort ook tot dit type relictzone en wordt gekenmerkt door kleine percelen met vijvers, waterputten en bebouwing.

B. Gewenste landschappelijke structuur

Het is voornamelijk bij de landschappelijke structuur dat onroerend erfgoed aan bod komt.

Elk landschap wordt gekenmerkt door de specifieke ordening van abiotische, biotische en antropogene elementen en componenten die binnen een landschap aanleiding geven tot een specifiek ecologisch functioneren, een karakteristieke visuele beleving en een eigen menselijk ruimtegebruik. De verschillen drukken zich uit in de diversiteit en herkenbaarheid van landschappen in en rond Temse. Deze kenmerken vormen de basis voor de gewenste ruimtelijke landschappelijke structuur. Bij de ruimtelijke afweging van elke functie stelt het landschap ruimtelijke randvoorwaarden. Vanuit de kennis van de landschapsstructuur en vanuit de samenhang van deze landschapsstructuur worden randvoorwaarden opgelegd aan de ontwikkeling van functies en activiteiten, waarbij behoud en versterking van de structuurbepalende landschapseenheden voorop staan.

De gewenste landschappelijke structuur is opgebouwd uit de volgende principes:

Een duurzame landschappelijke houding en ontwikkeling in Temse nastreven

Dé hoofddoelstelling van de gewenste landschappelijke structuur omvat in eerste orde het omgaan met het landschap vanuit een duurzame ruimtelijke houding. Dit impliceert dat de landschappelijke structuur in Temse dient uitgebouwd en/of ondersteund te worden rekening houdend met de huidige én de toekomstige noden van mens en natuur.

Uitgaan van het landschap als een herkenbaar continu gegeven

Het landschap eindigt nooit, zowel visueel als in haar ontwikkeling doorheen de tijd. De landschappelijke structuur bestaat uit deelaspecten met elk een andere evolutie en waarde. Elk landschap heeft een andere ontstaansgeschiedenis en elk landschap heeft verschillende historische transformaties ondergaan. Deze deelaspecten van het landschap zijn evenmin los van elkaar te koppelen. Ze vormen samen die unieke landschappelijke structuur, die de beelddrager is van een gebied, die dit gebied karakter geeft en die dit gebied zijn waarde en herkenning geeft. Een ruimtelijk bewustzijn bij het begeleiden van elk nieuw proces in het landschap zal steeds rekening moeten houden met de continuïteit van het landschap. Dit houdt in dat er - vanuit een landschappelijk bewuste houding- bij nieuwe processen in het landschap steevast een duidelijke afweging moet gebeuren en eventueel een middenweg dient gezocht te worden tussen het volledig transformeren van een bestaand landschappelijk patroon en het integraal behouden van dit landschap. Duidelijke landschappelijke gehelen zijn in hoofdzaak herkenbaar door hun samenhang. Dergelijke visuele continuïteit genereert identiteit. Versnipperde entiteiten in het landschap en losse landschapscompartimenten zonder identiteit vertonen minder samenhang en zijn bijgevolg minder herkenbaar. Deze continuïteit in het beeld door een grotere landschappelijke eenheid valt ook onder dit continu gegeven. Vanuit deze optiek is een respect voor traditionele landschappen en landschapspatronen nodig. Dit impliceert geenszins een statisch behoud of een fossiliseren van het bestaande landschap, maar het inpassen van nieuwe elementen in de hoofdlijnen van de bestaande structuur. In deze optiek kunnen bepaalde landschappen duchtig gereformeerd worden. De natuurlijke landschappen dienen echter maximaal behouden, ondersteund en versterkt te worden.

Het landschap als visitekaartje voor Temse uitbouwen

Door de drie dominante vervoersassen (en dus talrijke 'passanten') die doorheen het grondgebied van Temse lopen, met name de E17, de N16 én de Schelde, is de herkenbaarheid van duidelijke landschappelijke gehelen van op deze wegen een troef die moet worden uitgespeeld. Bepaalde landschappelijke delen zijn reeds uitgesproken, bijvoorbeeld op de Scheldebrug en op de E17. Het landschap als beeldbepalend element dient in Temse te worden ondersteund en versterkt.

Een eenduidig open ruimtebeleid voeren

Een eenduidig open ruimtebeleid houdt enerzijds een absoluut vrijwaren van bijkomende ontwikkelingen in bepaalde gebieden en anderzijds het bewust sturen en stimuleren van ontwikkelingen in andere gebieden. Vanuit deze zienswijze dienen de oostelijke en westelijke open ruimtegebieden gevrijwaard te blijven van toekomstige residentiële ontwikkelingen. Een differentiatie naar gebruik is evenwel mogelijk (cfr. agrarische structuur). Vanuit deze zienswijze staat ook een absolute vrijwaring van verdere antropogene ontwikkelingen in de valleigebieden van de Durme en de Schelde voorop.

Heraanleggen, behouden, versterken en gebruiken van bestaande en historische kleine landschapselementen

Deze kleine elementen bepalen het uitzicht en de belevingswaarde in grote mate. Het beleid wordt gericht op het behoud en de verdere ontwikkeling van de kleine landschapselementen.

Grenzen, overgangen en bakens in het landschap accentueren

Soms zijn er bepaalde scherpe grenzen tussen verschillende landschappen aanwezig. Het accentueren van deze grenzen of het verzachten van deze grenzen kan de landschappelijke identiteit verhogen.

De cultuurhistorische relictten zoals kerken, forten, kasteelparken, hoevecomplexen,... zijn de bakens van de geschiedenis van Temse. Het zijn belangrijke bakens in de landschappelijke structuur. Het koppelen van bepaalde landschappen aan markante bakens geeft een duidelijk geprofileerd landschap met identiteit. De 'leesbaarheid' van het landschap is afhankelijk van de toegankelijkheid, zichtbaarheid en herkenbaarheid van de bakens.

Stedelijke ruimte én dorpenband landschappelijk ingebed tussen natuurlijke vallei en Groene Rand

De volledige noordelijke rand van de bebouwingsstructuur op de cuesta, die vandaag de dag eerder rommelig en onsamenvattend oogt, kan op lange termijn tot een landschappelijk aaneengesloten geheel worden uitgebouwd, zonder het cultuurlandschap in wezen te veranderen. Door het verbinden van bestaande landschappelijk waardevolle gebieden met elkaar d.m.v. kleinschalige bebouwing, bomenrijen, landschapsbosjes in combinatie met verruigde graslanden én door deze publiek te maken, kan een noordelijke groene rand ontstaan, die de woonkwaliteit verhoogt, het gebied structureert én die een complementaire functie heeft t.o.v. de zuidelijke natuurlijke vallei van Schelde en Durme.

Groene Rand als eigentijdse beheerder van de open ruimte

Door het creëren van een Groene Rand, waarbinnen de functies natuur, laagdynamische recreatie en landbouw verweven voorkomen, wordt een lange termijnperspectief voor de open ruimte geboden. Door bewuste

voorzieningen te stimuleren en door bestaande functies gericht te sturen, kan een nieuwe functionele én landschappelijke entiteit ontstaan in Temse.

Groene ‘rand- en vallei-vingers’ tot diep in de stedelijke ruimte en de dorpenband laten penetreren

De uitgesproken groenelementen uit de Schelde- en Durmevallei en deze uit de Groene Rand dienen tot ver in de bebouwde omgeving van Temse én in de aaneengesloten dorpenband door te dringen. Vanuit de bebouwde ruimte kunnen deze groene elementen een uitgesproken (ver)gezicht op de valleien van de Durme en de Schelde bieden. Het creëren van groene vingers vanuit deze valleien en de Groene Rand, zowel visueel als fysisch, genereert een sterkere samenhang tussen de verschillende (antropogene en natuurlijke) landschappen.

Landschap als drager van geschiedenis en van archeologisch erfgoed

Bij de uitvoering van projecten in cultuurlandschappen of in natuurlijke omgevingen dienen allerhande maatregelen getroffen te worden tot inventarisatie en onderzoek van archeologisch erfgoed.

C. Beleidscategorieën en ontwikkelingsperspectieven

Gave landschappen (bovenlokaal)

De gave landschappen zijn aaneengesloten gebieden waarvan de verschillende landschapselementen een eenheid vormen. De gave landschappen dienen maximaal beschermd te worden. Sommige van deze landschappen zijn reeds geheel of gedeeltelijk beschermd als landschap. Voor de delen die nog niet beschermd zijn, worden de infrastructuren en elementen geweerd die het behoud of het herstel van de gave landschappen verhinderen. De gave landschappen worden door de gemeente Temse beschouwd als verfijning van de door de provincie geselecteerde landschapsrelicten. Het open houden van deze landschapsrelicten kadert bovendien binnen de selectie van de open ruimtecridor op provinciaal niveau: de open ruimte corridor tussen St. Niklaas – Temse en Kruibeke – Beveren en de open ruimte corridor tussen St. Niklaas – Temse en Belsele – Elversele.

De gemeente Temse beschouwt volgende gebieden als structuurbepalend gaaf landschap:

- De Durmevallei en -monding, inclusief de binnendijkse gebieden Groot en Klein Broek en het Tielrodebroek;
- De Scheldevallei, inclusief het Oost-Sive - Schouselbroek, de Verloren Kost, de Ballooi, het Kijkverdriet, het Fort van Steendorp, de Roomkouter, het Gelaagpark en de Vuurkouter.

Waardevolle landschappen (bovenlokaal)

Waardevolle landschappen zijn gebieden met een duidelijke relictwaarde, maar die door bebouwing of andere elementen geen echte eenheid meer vormen. Het beleid in deze gebieden is erop gericht een versterking van de landschappelijke waarde na te streven in verweving met bestaande en/of toekomstige activiteiten in dit landschap. De gave landschappen worden door de gemeente Temse beschouwd als verfijning van de door de provincie geselecteerde landschapsrelicten. Het open houden van deze landschapsrelicten kadert bovendien binnen de selectie van de open ruimte corridor op provinciaal niveau: de open ruimte corridor tussen St. Niklaas – Temse en Kruikeke – Beveren en de open ruimte corridor tussen St. Niklaas – Temse en Belsele – Elversele.

De gemeente Temse beschouwt volgende gebieden als waardevol landschap:

- Het bolle akkergebied van het Land van Waas;
- De relictzones zowel ten oosten en ten westen van de N16.

Kleinschalige waardevolle landschappen

Het beleid bij kleinschalige landschappen is gericht op het behoud en de versterking van elementen die het landschappelijk karakter van deze gebieden bepalen. Deze elementen kunnen de hoofdfunctie zelf zijn (bijvoorbeeld natuur) of deze elementen kunnen de fysische entiteiten zijn die de hoofdbestemming dragen (bv. gebouwen in een beschermd landschap).

Op gemeentelijk niveau worden als structuurbepalende kleinschalige waardevolle landschappen geselecteerd:

- De bronbosjes van Elversele;
- Het Scheldepark;
- De kleiputten van Tielrode / domein Roomakker;
- Het geklasseerd landschap in de omgeving van de hoeve en Sint-Amelbergakapel in de Fonteinstraat 2 te Temse;
- Het geklasseerd landschap Huis Pilaet met park te Tielrode;
- Het beschermd dorpsgezicht van de Kapelhof aan de Pontweg te Elversele.

Structurerende reliëfelementen (bovenlokaal)

Het beleid voor structurerende reliëfelementen is erop gericht om de bestaande karakteristieken te versterken. Het beleid is ook gericht om de zichtlocatie en het landschappelijk-visueel karakter van deze 'vensters' op andere landschappen te bewaren en te versterken. Op deze manier kunnen de bestaande (en nieuwe) landschappen die door deze reliëfelementen worden gedragen worden versterkt.

De gemeente Temse beschouwt onderstaande selectie als verfijning van de door de provincie geselecteerde Wase cuesta:

- De Wase cuesta tussen de Vijfhuizenstraat en Steendorp;
- De Wase cuesta tussen de Zaat en de westelijke gemeentegrens te Elversele.

Structureerende valleigebieden

Het beleid in de valleigebieden is gericht op een zo groot mogelijke natuurlijke meandering van de rivieren. De structuurbepalende valleigebieden worden gevrijwaard van elke vorm van bebouwing en bovengrondse infrastructuur. De bijzondere gradiënten (taluds, meanders, donken, alluviale vlaktes) worden in hun omgeving versterkt. Paden voor zachte recreatie vormen in deze gebieden een essentieel onderdeel voor de beleving van de valleigebieden.

De gemeente Temse beschouwt volgende gebieden als verfijning van de door de provincie aangeduide valleien:

- De vallei van de Barbierbeek;
- De vallei van de Durme;
- De vallei van de Schelde.

De gemeente Temse selecteert volgende gebieden als structurend valleigebied op lokaal niveau:

- De vallei van de Vrouwenhofbeek;
- De vallei van de Hollebeek;
- De loop van de Vlierbeek;
- De loop van de Lange Beek in Elversele;
- De Kouterbeek in Tielrode;
- De Nerderschrijnbeek langs de Ruisstraat.

Kleine landschapselementen

De verspreide bosjes, houtkanten, knotwilgen, beken, sloten en poelen in de landelijke delen van de gemeente vormen waarschijnlijk de belangrijkste elementen van dit landschap. Dit is zeker het geval in het noordelijk gelegen coulisselandschap. Deze kleine elementen bepalen het uitzicht en de belevingswaarde in grote mate. Het beleid is gericht op het behoud en de verdere ontwikkeling van de kleine landschapselementen. Dit impliceert ook het maximaal behoud van het nog resterende typische coulisselandschap in het noordelijk deel van Temse door het tegengaan van verdere versnijdingen.

Cultuurlandschappen in overwegend bebouwde ruimte

Deze cultuurlandschappen worden gevormd door samenhangende elementen, die voornamelijk met het stedelijk gebied samenhangen.

Het beleid in deze cultuurlandschappen is gericht op het ontwikkelen van entiteiten, die als complementair deel een landschappelijk geheel vormen met het stedelijk gebied. Delen van deze nieuwe landschappen, die zowel landschappelijk, als functioneel een uitholling van het stedelijk gebied tot gevolg hebben, kunnen niet getolereerd worden. Uitbreiding van de cultuurlandschappen is enkel mogelijk in samenhang met het stedelijk gebied. In ieder geval moet elk nieuw landschap of elke uitbreiding van dergelijk landschap, voorzien worden van een goede landschappelijke inpassing t.o.v. het achterliggende open ruimtegebied. Dit betekent bijvoorbeeld dat de bouwdiepte voor handelslinten of activiteitenlinten afgewogen moet worden ten opzichte van het achterliggende open ruimtegebied. De nieuwe werklandschappen dienen tevens voldoende gebufferd te worden ten opzichte van woongebieden en open landelijke gebieden. In andere gevallen dient voor een duidelijke overgang (hard of zacht) gekozen te worden tussen bebouwde en niet-bebouwde ruimte. In andere gevallen dient er op bepaalde plaatsen gestreefd te worden naar een maximale openheid in het landschap waarbij bepaalde entiteiten sterk geaccentueerd worden (bv. zicht op bebouwde of onbebouwde ruimte – zie ook groene vingers) of waarbij hoogwaardige architectuur wordt aangewend.

Op gemeentelijk niveau worden als cultuurlandschappen in overwegend bebouwde ruimte geselecteerd:

- Het aaneengesloten woonlandschap van Elversele, Tielrode, Temse en Steendorp;
- De werklandschappen van T.T.S. en de Zaat;
- Het woonlandschap van het Waesmeer;
- Het toekomstige woonlandschap op de Zaat;
- Het kleinschalig werklandschap van Belgomine aan de oevers van de Schelde.

Cultuurlandschappen in overwegend niet-bebouwde ruimte

Het beleid in deze kleinschalige gebieden is gericht op het genereren van eenheid en identiteit. Interne afwerking, integratie van bestaande elementen en overgang naar de open ruimte zijn hier de sleutelwoorden.

Op gemeentelijk niveau worden als cultuurlandschappen in overwegend niet-bebouwde ruimte geselecteerd:

- Het woonlandschap van Velle, Vierstraat en Kettermuit;
- De landelijk gelegen lineaire woonlinten in de bolle akkergebieden;
- Het weglandschap van de N41 op grondgebied van Temse;
- De scheepswerf van Steendorp / Rupelmonde;
- Het bedrijventerrein te Elversele;

- De werklandschappen van de steenbakkerijen te Tielrode en te Steendorp.

Bakens

Het beleid bij bakens is erop gericht hun bestaande vorm en uiterlijk te behouden en te versterken. Het beleid streeft ook na om de zichtbaarheid van deze bakens op variërende afstanden en vanuit verschillende hoeken te vrijwaren en te versterken. Bakens zijn structurerende punten in het landschap die een bijkomende waarde hebben door hun 'leesbaarheid', door hun historisch belang en vergroeiing met het landschap. Afhankelijk van de situering van het baken is het beleid gericht op ofwel het accentueren en op het versterken van deze 'beeldragers' ofwel de integratie van bestaande en nieuwe ontwikkelingen t.o.v. deze punten.

Op gemeentelijk niveau worden als bakens geselecteerd:

- Het gemeentehuis van Temse
- De Onze-Lieve-Vrouwekerk te Temse;
- De brug van Temse;
- De Wilfordkaai;
- De kraan op de Zaat;
- De watermolen aan de Wilfordkaai 23 te Temse;
- De Kristus Koningkerk te Temse;
- De H. Hartkerk, te Temse;
- Het hoekpand aan de Markt 4 te Temse;
- De ex-drankslijterij aan de Kamiel Wauterstraat 14 te Temse;
- De Sint-Amelbergakapel en de hoeve aan de Fonteinstraat te Temse
- Het Fort van Steendorp
- De Sint-Jan-Evangelistkerk te Steendorp;
- Het Kapelhof aan de Pontweg te Elversele;
- De Sint-Margaretakerk te Elversele;
- Het huis Pilaet te Tielrode;
- Sint-Petruskerk, Tielrode;
- Sint-Amelbergakapelletjes gelegen langs de Wegom;
- De Sint-Jozefskerk te Velle;

Lokale open ruimteverbindingen

Het beleid is erop gericht om openruimtecorridors maximaal te vrijwaren van nieuwe ontwikkelingen. Op provinciaal niveau behoren

de oostelijke en de westelijke bolle akkerlanden tot de selectie van open ruimtecorridors van resp. Belsele-Eversele en Sint-Niklaas-Temse/Beveren-Kruike. Deze openruimte corridors worden door de gemeente vertaald door middel van de gave en de waardevolle landschappen. Met betrekking tot de lokale open ruimteverbindingen is het beleid erop gericht om ontwikkelingen op deze plaatsen zodanig te sturen dat een landschappelijke verbinding tussen grote eenheden open ruimte gegarandeerd blijven. Nieuwe ontwikkelingen moeten deze bestaande open ruimteverbindingen maximaal ondersteunen.

Op gemeentelijk niveau worden als lokale open ruimteverbindingen geselecteerd:

- De inrichting van de N419 en de bebouwingstypologie ter hoogte van Vijfhuizen;
- De doorzichten aan de N41, die als vensters op het landschap fungeren;
- Het 'open venster' aan de N16, ter hoogte van het kerkhof;
- De verbinding tussen Elversele en Tielrode;
- De verbinding tussen Tielrode en Temse.

Groene Rand

Het beleid is erop gericht om de Groene Rand op termijn maximaal uit te bouwen, zonder het bestaande ruimtegebruik (bv. landbouw) te benadelen of het bestaande cultuurlandschap grootschalig te transformeren. Het beleid is gericht om een strook van 500m tot 2000m t.o.v. de noordelijke rand van de nederzettingsstructuur op termijn op te waarderen als landschappelijk samenhangend geheel, door middel van kleinschalige bebouwingprojecten (lokale stadsrandbossen, landschapsbosjes), door het verbinden van bestaande natuurlijke en landschappelijke gehelen (bronbosjes van Elversele, Roomakker, Vrouwenhofbeek), door de stelselmatige landschappelijke opwaardering door de aanplanting van perceelsrandbegroeiingen, landschapsbosjes, open ruimtes met landbouwpercelen afgewisseld met poelen, landschapsbosjes en verruigde graslanden,... In deze optiek kan een publiek toegankelijk landschappelijk geheel gecreëerd worden met een maatschappelijke win-win situatie voor Temse (opwaarderen landschap, integratie van bebouwing, recreatief medegebruik). De landbouwfunctie vormt de hoofdfunctie in deze Groene Rand. Met betrekking tot de Groene Rand is het beleid tevens erop gericht om ontwikkelingen op deze plaatsen zodanig te sturen dat een landschappelijke verbinding tussen grote eenheden open (natuurlijke) ruimte gegarandeerd blijven. Nieuwe ontwikkelingen moeten deze bestaande open ruimteverbindingen maximaal ondersteunen. Paden voor zachte recreatie vormen in dit gebied een essentieel onderdeel voor de beleving van de Groene Rand.

2. Gemeentelijk natuurontwikkelingsplan

In 1996 werd in opdracht van de gemeente Temse een gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP) opgemaakt. Het GNOP beschrijft het natuurbeleid dat de komende jaren in Temse dient te worden gevoerd.

Voornamelijk bij het Fort van Steendorp wordt de natuurwaarde aan een erfgoedwaarde gekoppeld. Het fort krijgt een internationale waardering voor zoogdieren alsook voor het landschap van nationale waarde. De herberging van de ruïnes voor vleermuizen maakt het fort tot een van de belangrijkste overwinterplaatsen in Noordwest Europa. De grote aarden wal rond het Fort herbergt verschillende vogels en een gevarieerde vegetatie. De grootste bedreigingen worden gevormd door de onduidelijke eigendomssituatie, alsook door illegale betreding en het illegaal storten van afval.

3. Ruimtelijke Uitvoeringsplannen

In volgende ruimtelijke uitvoeringsplannen wordt expliciet aandacht gevraagd voor de onroerendeerfgoedwaarden.

- RUP Tielrode, met aandacht voor landschappelijk, bouwkundig en archeologisch erfgoed.
- RUP LV De Bock – Elversele, met aandacht voor het landschappelijk erfgoed.

WAASMUNSTER

Ruimtelijk Structuurplan

Waasmunster heeft heel wat kwaliteiten en potenties op het vlak van natuur en natuurontwikkeling. De Durmevallei is hierbij van prioritair belang. Op natuurlijk en landschappelijk vlak moet het typisch vallei-karakter zoveel mogelijk worden bewaard. Voornamelijk voor de fauna en flora is dit uitermate belangrijk. Aan de structuur van de open, aaneengesloten weilanden in het valleigebied mag niet worden geraakt. Enkele gebieden in de vallei werden reeds in bescherming of in natuurbeheer genomen.

In de toekomst kunnen deze gebieden mogelijk worden uitgebreid. Daar waar landbouwactiviteiten worden stopgezet kan een omzetting in natuurgebied worden overwogen.

Er wordt naar gestreefd om de cuesta en het valleigebied zoveel mogelijk met elkaar te linken. De overige beekvalleien verzekeren mee de verbinding tussen de open ruimte en de Durmevallei.

De barrière veroorzaakt door de E17 dient zoveel mogelijk tegengegaan te worden.

Natuuraandachtszones

Deze gebieden hebben een belangrijke natuurwaarde. Deze zullen vermoedelijk door het Vlaams Gewest in het kader van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en Integraal Verwevend en Ondersteunend Netwerk (IVON) worden geselecteerd. Door de gemeente wordt voorgesteld dat de Vlaamse overheid de nodige initiatieven neemt om deze gebieden te realiseren.

De gemeente wenst hierbij niet enkel een adviserende rol te vervullen, waar nodig kunnen eventueel via gemeentelijke uitvoeringsplannen nog aanvullingen op deze afbakeningsprocessen toegevoegd worden.

De gemeente wenst ook actief bij deze afbakeningsprocessen betrokken te worden.

Binnen deze gebieden wordt het behoud en de versterking van de natuurwaarden als prioritair gesteld.

Andere functies kunnen enkel als nevenfunctie aanwezig zijn. Via aankoop, bestemming, beheer en inrichting moet een kader gecreëerd worden om de realisatie van deze gebieden te verwezenlijken.

Volgende gebieden zijn door het Vlaams Gewest aangeduid als potentieel VEN-gebied:

“vallei van de Durme, Rietsnijderij, Hof ter Rijen, Moerasput, Koolput, Palinghuis en Koolputten”

De potentiële natuurverwevingsgebieden die geselecteerd zijn door het Vlaams Gewest zijn (bij benadering): “de ruimere omgeving van de vallei van de Durme met de ontginningsputten, het Blauwendaelkasteel, het gebied tussen de oude spoorwegberm en de Durme en het bos ten noorden van de Rozenbergabdij.”

Met betrekking tot de Durmevallei wordt het volgende beleid als suggestie voorgesteld:

De belangrijke natuurfunctie van de Durmevallei wordt onderschreven. Een groot deel van deze vallei werd reeds op het gewestplan ingetekend als natuurgebied of natuurgebied met een wetenschappelijke waarde of natuurreservaat hetzij als agrarisch gebied met ecologisch belang.

De natuur vormt de belangrijkste functie binnen dit gebied en dient in de toekomst nog verder versterkt te worden.

De verdere ontwikkelingen van dit valleigebied dienen door het Vlaams Gewest verder uitgewerkt te worden.

Ruimtelijke randvoorwaarden worden uitgewerkt in functie van het behoud, herstel en ontwikkeling van de bestaande biotopen.

Activiteiten die een versturende functie hebben voor de natuur dienen zoveel mogelijk geweerd te worden. Waar binnen dit gebied nog landbouwactiviteiten plaatsvinden, dient in overleg met de landbouw een evenwicht gevonden te worden tussen de noden van de landbouw en deze van natuur.

Beheersovereenkomsten e.d. kunnen hierin een belangrijke rol spelen. De landbouw kan enkel een nevenfunctie hebben in dit gebied.

Recreatieve activiteiten dienen beperkt te blijven, enkel zachte recreatie is mogelijk. Indien de betreding van de vallei door hengelaars, wandelaars e.d. de natuurfunctie in gevaar brengt, kan steeds geopteerd worden om door b.v. natuurlijke barrières delen van het gebied ontoegankelijk te maken.

De vallei van de Durme is steeds een meersenlandschap geweest dat gekenmerkt werd door natte grasweiden. Langs de linkeroever worden deze natte weiden gevoed door de natuurlijke bronnen die op de scheiding van de cuesta en de klei ontstaan. In deze bronrijke gebieden is een unieke flora ontstaan die zeker bewaard moet worden. Er wordt dan ook voorgesteld om de grootste delen van de vallei te behouden als historische graasmeersen of als gecontroleerd overstromingsgebied.

Binnen dit valleigebied werden in het verleden reeds verschillende naaldboombossen aangeplant. Op termijn dienen deze bossen vervangen te worden door de vroegere graslanden. Naaldbomen horen niet thuis binnen dit open valleilandschap.

Enkel grascultuur dient nog toegelaten te worden.

Mogelijke andere aandachtspunten met betrekking tot de natuurontwikkeling en waterbeheersing zijn de volgende en worden als suggestie meegegeven:

- Aandachtspunt 1: het 'Groot Broek' palende aan de Mirabrug en de 'Koolputten' tot de vroegere spoorwegbedding teruggeven aan de rivier en van deze zone een gecontroleerd getijdengebied maken
- Aandachtspunt 2: palend aan het bestaande natuurgebied "De rietsnijderij" de put die gerealiseerd wordt na de zandwinning verder voorbehouden ten behoeve van natuurontwikkeling
- Aandachtspunt 3: de zone ten zuiden van de E17 en tussen de Durme kan ingericht worden als een gecontroleerd getijdengebied. Zo worden de waterplassen die ontstaan zijn als gevolg van de uitgravingen van de E17 teruggegeven aan de rivier en kan de natuur zich verder ontwikkelen.
- Aandachtspunt 4: hetzelfde als bij aandachtspunt 3 kan gebeuren aan de andere kant van de E17 waar de hamputten zich ontwikkeld hebben. Er wordt voorgesteld om aan een deel van deze putten een zachte

recreatieve functie te geven (vissen, zwemmen, zeilen en plankzeilen).

Er wordt voorgesteld om het bestaande kerkhof en de hierop aansluitende volkstuintjes uit het natuurgebied te onttrekken en te behouden (zie verder).

Natuurverbindingsgebieden en ecologische infrastructuur van bovenlokaal belang

De natuurverbindingsgebieden en ecologische infrastructuur van bovenlokaal belang worden geselecteerd door de provincie Oost-Vlaanderen. Het beleid in deze gebieden is gericht op de ontwikkeling van de natuur als belangrijke nevenfunctie.

De stuifzandrug Waasmunster, Sint-Niklaas, Belsele, Sinaai (bosjes als verbinding) en de bolle akkergebieden Land van Waas (bolle akkers als verbinding) werden door de provincie als natuurverbindingsgebieden geselecteerd (de Durmevallei werd eveneens als natuurverbindingsgebied geselecteerd, maar deze zal vermoedelijk als natuurverwevingsgebied of in het VEN door de Vlaamse overheid worden opgenomen).

Met betrekking tot het cuestafront en de stuifzandrug wordt het volgende beleid voorgesteld en als suggestie meegegeven:

De aandacht dient te gaan naar een omvorming van dit gebied naar waardevolle vegetatiestructuren zoals heide, schraal grasland en stuifduinvegetaties, bij voorkeur in een mozaïekstructuur met beboste delen. De beboste delen worden best via een omvormingsbeheer omgezet tot waardevollere bostypes.

De bossen dienen verbonden te worden tot een continue structuur. Bij voorkeur worden gebieden die reeds lang een akkerfunctie hebben gebruikt om bijkomende bebossing te voorzien. Dit dient in onderling overleg met de landbouw te gebeuren.

Speciale aandacht dient eveneens te gaan naar ontsnipperingsmaatregelen ter hoogte van de E17 die een sterke barrière vormt.

Beekvalleien

De beekvalleien zijn structuurbepalend voor de natuurlijke en landschappelijke structuur.

Het beleid voor deze beekvalleien is gericht op het behoud en de versterking van de aanwezige natuurwaarden, alsook op het uitwerken van een integraal waterbeleid (watertoets). De biologische diversiteit wordt bevorderd met respect voor de hoofdgebruikers van het gebied.

Volgende ontwikkelingsperspectieven worden hierbij vooropgesteld:

- vrijwaren van de beekvalleien van een verdere verdichting van de bebouwing
- streven naar een natuurlijk verloop van de beken

- streven naar een verbetering van de waterkwaliteit
- werken aan een natuurvriendelijk oeverbeheer en voorzien van streekeigen groenvegetatie langs de beken als extra accentuering van deze beken in het landschap.

Voor de realisatie van deze ontwikkelingsperspectieven dient grondig overleg gepleegd te worden met de betrokken landbouwers.

Volgende beken worden niet limitatief geselecteerd:

- Klaverbeek
- Belselebeek
- Lokerenbeek
- Slingerbeek

De beekvalleien zijn in overdruk aangeduid op de gewenste openruimte-structuur. De uitgangspunten met betrekking tot de beekvalleien primen boven deze van de agrarische structuur.

Landschap

Binnen de gemeente bevinden zich verschillende uitgestrekte open landbouwgebieden. Bij de uitwerking van de agrarische structuur worden randvoorwaarden vastgelegd zodat de landschappelijke kwaliteiten van deze gebieden behouden kunnen blijven in evenwicht met de hoofdfunctie binnen deze gebieden zijnde de landbouw. Vrijwel alle landbouwgronden behoren tot een landschappelijk waardevol landschap. De open ruimtegebieden en hun landschap worden nader bestudeerd naar aanleiding van de agrarische structuur (zie verder).

Binnen de open ruimtegebieden is de versterking van de Kleine Landschaps Elementen (KLE) een belangrijk aandachtspunt. De gemeente wenst via subsidiereglementen en eigen projecten de aanplant en het herstel van de KLE te stimuleren.

De landschappelijke inpassing van de kernen en de verspreide bebouwing komt bij de bespreking van de nederzettingsstructuur en de economische structuur aan bod (zie verder).

Ook met betrekking tot de gewenste lijninfrastructuur worden een aantal uitspraken gedaan die een invloed hebben op het landschap (zie verder).

Herwaardering, uitbreiding en verbinding van de bestaande bossen

De belangrijkste doelstellingen m.b.t. de bosgebieden zijn het tegengaan van versnippering en het verbeteren van de ecologische mogelijkheden. Het is daarom noodzakelijk de bestaande bossen te beschermen, te bufferen tegen externe invloeden, bosuitbreiding te realiseren en bos-

gebieden te verbinden. Delen van deze bossen kunnen ook geselecteerd worden als natuurverwevingsgebied door de Vlaamse overheid of als natuurverbindingsgebied door de provincie.

De relatie van de aanwezige bossen met de woonparkomgevingen dient verder geaccentueerd te worden.

Groene vingers

Er wordt naar gestreefd om ter hoogte van de dorpskernen de natuurfunctie op de stuifzandrug en de beek- en Durmevallei via groene vingers tot in deze kernen te laten doordringen.

Binnen de open ruimte dient aandacht te gaan naar kleine landschapelementen e.d..

Binnen de dorpskern van Waasmunster wordt aansluitend met het kasteel Blauwendael een park uitgebouwd, gemengd met een natuurfunctie die in relatie dient te staan met de Durmevallei.

Aanpak van zonevreemde cultuurhistorische waardevolle gebouwen en woningen

In het kader van de opmaak van het RUP zonevreemde woningen zal de gemeente de cultuurhistorische gebouwen en woningen inventariseren. Met dit begrip worden enerzijds woningen en gebouwen bedoeld die door hun voorkomen een essentieel onderdeel vormen van het landschap. Het betreft enerzijds beschermde monumenten of architecturaal waardevolle gebouwen.

Deze woningen en gebouwen kunnen principieel verbouwen, herbouwen of uitbreiden, indien aan een aantal randvoorwaarden kan voldaan worden. Voorwaarden zijn dat de verbouwing, herbouw of uitbreiding gebeurt in de geest van het oorspronkelijke gebouw en dat de aanvrager kan aantonen dat naar de omliggende omgeving een belangrijke meerwaarde wordt gerealiseerd.

In het RUP zonevreemde woningen worden deze randvoorwaarden verfijnd naargelang de specifieke ruimtelijke context. Ook op het vlak van functies kunnen binnen het RUP zonevreemde woningen mogelijkheden worden voorzien b.v. het benutten van een stal of dergelijke als kunstatelier, beperkte kantoorruimte, ... teneinde het cultuurhistorisch patrimonium optimaal te kunnen behouden.

Extra mogelijkheden op het vlak van volume en mogelijke functie-wijzigingen kunnen slechts verleend worden indien kan aangetoond worden dat dit noodzakelijk is teneinde het cultuurhistorisch gebouw te kunnen bewaren.

Gemeenschapsvoorzieningen

Kerkhof Sombeke

De mogelijkheid moet voorzien worden om dit kerkhof uit te breiden.

Het kerkhof is vandaag op het gewestplan deels in woongebied en deels in agrarisch gebied opgenomen. Hiervoor dient een gemeentelijk ruimtelijk uitvoeringsplan opgesteld te worden. De exacte inplanting van deze uitbreiding dient naar aanleiding van het RUP vastgelegd te worden. Rekening houdende met de locatie van dit kerkhof onmiddellijk aansluitend op de woonkern Sombeke, valt een uitbreiding van het kerkhof op deze locatie te verantwoorden. De grootte van de uitbreiding (rekening houdende met de behoefte zoals weergegeven in het informatief gedeelte) zal naar aanleiding van de opmaak van het RUP dienen bepaald te worden.

Gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP)

In het kader van het tweede milieuconvenant werd een gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP) opgesteld, waarvan de eindversie afgeleverd werd in december 1996. Het GNOP omschrijft het beleid dat de gemeente voor haar grondgebied wil voeren op het vlak van natuurbehoud en natuurontwikkeling. Het is in het bijzonder gericht op het behouden, ontwikkelen en vergroten van de natuurwaarden.

De voornaamste natuurknelpunten te Waasmunster houden verband met de milieukwaliteit, de ruimtelijke bestemming, het landgebruik, de recreatiedruk, en de versnippering en geringe oppervlakte van de natuurgebieden.

• Knelpunten i.v.m. de milieukwaliteit

- ernstige vervuiling van zowat alle waterlopen door het lozen van ongezuiverd, huishoudelijk afvalwater
- bodemverontreiniging en vervuiling van grachten in het meersengebied, door overstromingen van de verontreinigde Durme
- bodem- en grondwatervervuiling door particulieren in het gebied voor verblijfsrecreatie en de woonparkomgeving Heide
- ongecontroleerd storten van tuinafval over heel de gemeente en vernietiging van potentieel waardevolle natuur door ophoging en storten van inert afval
- overbemesting, vooral op de vele maïsakkers en in de meersen

• Knelpunten i.v.m. de ruimtelijke bestemming

- verkavelingsdruk in de Heide, ter hoogte van het Van Eyckpark, en ter hoogte van de open ruimte te Sombeke
- toename van de vakantiewoningen in de zone voor verblijfsrecreatie, grenzend aan het bosgebied ter hoogte van Patotterij; stijgende recreatiedruk op de bossen

- *Knelpunten i.v.m. het landgebruik*

- in de Durmevallei: het gewijzigde gebruik van het meersengebied heeft het cultuurlandschap in snel tempo gewijzigd, o.m. door het graven van vijvers en inrichten van tuintjes, het beplanten van percelen met canadapopulier, naalduhoutaanplantingen en gewijzigde landbouwmethodes

- in het zandgebied en de cuesta: sterke bemesting in het agrarisch gebied werkt verrijging van de vegetatie aan de randen van de akkers en weiden in de hand.

- *Knelpunten i.v.m. de recreatiedruk*

- watersportrecreatie op de Durme en in het gebied Ten Ryen-Hamstraat (verstoring is reeds in grote mate beteugeld)

- betreding van kwetsbare natuurgebieden

- vissen: veroorzaakt mogelijke verstoring tijdens de broedperiode

- motorcrossactiviteit: geeft aanleiding tot bodemverstoring, geluidshinder, verdwijnen van planten

Er worden voor Waasmunster acht hoofddoelstellingen geformuleerd inzake natuurbehoud- en ontwikkeling:

- vrijwaren van de open ruimte, behouden en ontwikkelen van de kleine landschapselementen die erin voorkomen

- de Durmevallei als internationaal belangrijke ecologische verbinding erkennen en de versterking van deze functie steunen

- streven naar verbinding van natuurgebieden en landschappelijk waardevolle zones, ook buiten het valleigebied van de Durme

- ontwikkelen van een gemeentelijk beleidsplan inzake de zuivering van afvalwater en het onderhoud van beken

- recreatiebeleid: principieel weren van alle vormen van harde recreatie (vnl. gemotoriseerde sporten) uit de gebieden die in de inventaris van natuurwaarden besproken zijn, alsook uit de grotere gebieden die nagestreefd worden

- sensibilisatie van de bevolking voor natuurbehoud en -ontwikkeling

- actieve steun aan de plaatselijke natuurverenigingen

- integratie van de GNOP-doelstellingen in het gemeentelijk structuurplan

Naast deze hoofddoelstellingen worden specifieke beleidsopties vastgelegd per landschapseenheid.

Beleidsopties worden bepaald voor: het gehele grondgebied van de gemeente, de vallei van de Durme, het dekzandgebied, het

stuifzandgebied en de cuestahelling, en het lemig plateau en de cuestahelling (Sombeke).

Op basis van de geïdentificeerde knelpunten en de geformuleerde algemene en specifieke doelstellingen werd als laatste gedeelte van het GNOP een concreet actieplan uitgewerkt. De acties worden gegroepeerd in vier pijlers:

- *Acties rond sensibilisatie van de bevolking en verspreiding van informatie rond natuurbeheer en natuur- en landschapsontwikkeling*
 - opruimactie van groot huisvuil en tuinafval uit enkele bosgebieden die een grote natuurwaarde hebben
 - informatie en sensibilisatie in verband met natuurbeheer en natuurontwikkeling
 - plaatsen van educatieve borden ter hoogte van de Durme-vallei en uitwerken van een brochure
 - promotie van natuureducatieve wandelpaden en fietsroutes: voorzien van brochures
 - sensibilisatie van de eigenaars van bospercelen voor het opstellen van beheersplannen en de subsidiemogelijkheden in het kader van het bosdecreet
 - sensibiliseringscampagne voor het verwijderen van storende perceelsrandafbakening: voorstellen van vervangingsmaterialen of promoten van de inheemse haagsoorten
- *Acties rond integraal waterbeheer (grond- en oppervlaktewater)*
 - algemene verbetering van de kwaliteit van de waterlopen (detailinventarisatie van de lozingen die niet op bestaande rioleringen zijn gekoppeld of die uitmonden in de waterlopen, optimalisatie van de beekruiming, uitbouw van kleinschalige waterzuivering in afgelegen gebieden)
 - optimalisatie van de watertafel ter hoogte van de volledige vallei van de Durme en de Sombeekse meersen
 - detailinventarisatie van de grondwaterkwaliteit: permanente controle ter hoogte van de biologisch waardevolle gebieden
- *Acties rond de bovengemeentelijke en grensoverschrijdende milieu-problematiek*
 - nodige overlegacties tussen het gemeentebestuur enerzijds en de buurgemeenten en overheidsdiensten anderzijds met betrekking tot gemeentegrensoverschrijdende milieuaspecten
- *Acties rond landschaps- en natuurbeheer en natuurontwikkeling*
 - gemeentelijke subsidieregeling voor de aanplanting van bosplantsoen en lijnvormige groenelementen

- heraanplanten van de historische dreven met de inheemse boomsoorten
- gemeentelijke ondersteuning voor de aanleg van (veedrink)poelen, aangepast onderhoud ervan
- beheer van de bermen: specifiek beheer overeenkomstig het bermtyp
- aanbrengen van nestkasten ter hoogte van de open ruimte van Waasmunster
- verwijderen van Amerikaanse vogelkers uit de bosgebieden
- opstellen beheersplan voor het gemeentepark Blauwendael
- aankoop van biologisch waardevolle gebieden door de gemeente
- Steengelaag: bescherming van het landschap
- Heide: opstellen van een inrichtingsplan
- verbod op motorcrossactiviteit ter hoogte van de zandwegels en de biologisch waardevolle gebieden
- natuurlijke inrichting en behoud van de zandwegels
- afsluiten van beheersovereenkomsten met de landbouwers
- opstellen van een groen BPA voor de volledige vallei van de Durme
- het agrarisch plateau inkleuren als landschappelijk waardevol gebied of vraag indienen voor de rangschikking van het landschap.

4.2 PROVINCIAAL NIVEAU

Met het nieuwe decreet op de ruimtelijke ordening van 18 mei 1999 heeft het provinciebestuur de taak gekregen om een **Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan** (PRS) op te stellen. Ondertussen is de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening reeds opgesteld. Deze is in werking getreden op 1 september 2009.

In het PRS wordt de provinciale visie op de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie toegelicht en worden de taakstellingen die opgelegd zijn door de hogere overheid verder uitgewerkt.

Het ontwerp van het provinciaal ruimtelijk structuurplan (PRS) werd op 10 december 2003 door de provincieraad definitief vastgesteld. Op 18 februari 2004 keurde de Vlaamse regering het goed. Op 24 maart 2004 is het PRS in werking getreden.

In het PRS voor Oost-Vlaanderen wordt aandacht gevraagd voor het onroerend erfgoed (archeologisch, bouwkundig en landschappelijk erfgoed). De term “onroerend erfgoed” wordt niet gebruikt, maar zit vervat binnen het “cultuurhistorische landschap” dat zowel archeologische, bouwhistorische en landschappelijke erfgoedwaarden kan bevatten (ook wel algemeen landschapsrelicten genoemd).

In het informatieve gedeelte wordt in twee hoofdstukken aandacht gevraagd voor het cultuurhistorische landschap.

In hoofdstuk 2, “Openruimtestructuren”, wordt binnen de cluster “Landschappelijke structuren” aandacht gevestigd op de erfgoedwaarden van het landschap. Specifiek wordt gesproken over het “Bodemarchief als ondergronds landschap” (4.5), het probleem van de “Degradatie en versnippering van cultuurhistorische en archeologische waarden” (4.7) en de potenties van de landschappelijke erfgoedwaarden als ontwikkelingssturend element.

In hoofdstuk 3, “Toeristische recreatieve structuren”, ziet men een potentie in de “Aandacht voor historische en archeologische rijkdom van de Vlaamse steden en historische kernen” (6.4).

In het richtinggevend gedeelte wordt melding gemaakt van de volgende punten.

In hoofdstuk 1, “Algemene uitgangspunten”, is sprake van “De historische ruimtelijke context en de bestaande ruimtelijke structuur als aanknopingspunt en randvoorwaarde voor een kwalitatieve ruimtelijke ontwikkeling” (3.3).

In hoofdstuk 4, “Gewenste nederzettingsstructuur”, wordt melding gemaakt van een “Ruimtelijk beleid met betrekking tot verspreide, gegroepeerde en individuele bebouwing in buitengebied” (4.5). Dit kadert voornamelijk in het bespreekbaar maken van een functiewijziging van oude hoeves, vaak met erfgoedwaarde, in buitengebied.

In hoofdstuk 5, “Gewenste openruimtestructuren”, wordt aandacht gevraagd voor “Ontwikkelingsperspectieven van sites van archeologisch belang” (4.6) en spreekt men binnen de “Verdere doorwerking van de gewenste landschapsstructuur en de geformuleerde ontwikkelingsperspectieven” van het creëren van een beleidskader voor erfgoedlandschappen. Ook wordt binnen de “Gewenste agrarische structuur” (6.3) voor de “Polders van Meetjesland en Waasland” melding gemaakt van “Stimulerende maatregelen om landschappelijke integratie van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen zoveel mogelijk binnen een moderne bedrijfsvoering in te passen”.

Verder is er het **Bestuursakkoord van de Provincie** met punt 6.3. “Erfgoed” “De Provincie wil haar ervaring in het depotbeleid aanwenden om te komen tot een gebiedsdekkend depotbeleid. Hierbij speelt het Erfgoedcentrum Ename een cruciale rol”.

Bij de **merkpijlers uit het meerjarenplan 2014-2016** staat bij “Cultuur” het volgende geformuleerd: “De Provincie drijft de komende jaren de inspanningen op om het erfgoed in Oost-Vlaanderen op een kwaliteitsvolle manier te bewaren en toegankelijk te maken voor het publiek. De provinciale consultants staan de erfgoedbeheerders met raad en daad bij en de monumentenwachters waken preventief over historisch waardevol erfgoed met regelmatige inspecties en gespecialiseerd advies. Waar nodig stelt de Provincie regionale erfgoeddepots ter beschikking om collecties al dan niet tijdelijk te bewaren. De Oost-Vlaamse erfgoedcollecties zijn digitaal beschikbaar via erfgoedinzicht.be en religieuserfgoed.be.”

Verder maakt de ADW actief deel uit van het netwerk **Provinciaal Onroerend Erfgoeddepots Oost-Vlaanderen**.

4.3 FEDERAAL EN VLAAMS NIVEAU

Hieronder volgt een niet limitatieve lijst van wetten en decreten waar de onroerenderfgoedbeheerder mee in contact kan komen. We sommen de belangrijkste voor u op:

Decreet houdende de intergemeentelijke samenwerking van 6 juli 2001, en volgende

Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013

Vanzelfsprekend ligt de origine, voedingsbodem, toekomstige werking en geldelijke steun van en voor de ADW in dit decreet.

Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij decreten van 18 mei

1999, en volgende

Besluit van de Vlaamse Regering van 5 juni 2009 tot aanwijzing van de instanties die over een vergunningsaanvraag advies verlenen

Besluit van de Vlaamse Regering van 29 mei 2009 betreffende de dossiersamenstelling van de aanvraag voor een verkavelingsvergunning

In afwachting van de publicatie van de uitvoeringsbesluiten aangaande hoofdstuk 5, Archeologie, wordt er gewerkt en geadviseerd vanuit de bestaande regelgeving.

Besluit van de Vlaamse Regering van 29 mei 2009 tot vaststelling van een gewestelijke stedenbouwkundige verordening betreffende toegankelijkheid

In het geval van beschermd erfgoed worden er uitzonderingsmaatregelen geformuleerd.

Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening gewijzigd bij de decreten van 8 mei 2009 en volgende

Decreet van 8 mei 2009 houdende de algemene bepalingen betreffende het energiebeleid

In het geval van beschermd monumenten worden er uitzonderingsmaatregelen geformuleerd.

Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, en volgende

Decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, en volgende

Bosdecreet van 13 juni 1990, en volgende

Conceptnota van 24 juni 2011 'Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk'

In deze nota koppelt de minister o.a. het hebben van een strategische toekomstvisie voor de lokale parochiekerk als een voorwaarde voor het verkrijgen van toekomstige restauratiepremies.

Het decreet van 12 juli 2013 houdende de toekenning van subsidies voor gebouwen van de eredienst, gebouwen voor de openbare uitoefening van de niet-confessionele morele dienstverlening en crematoria

Omzendbrief BB 2014/2 betreffende de subsidies voor (niet-beschermd) gebouwen van de eredienst, gebouwen voor de openbare uitoefening van de niet-confessionele morele dienstverlening en crematoria

Er kan een premie toegekend worden van maximaal 30% voor de renovatie, studies voor herbestemming en studies en aanpassingspremies voor nevenbestemming voor niet-beschermde gebouwen gebruikt door een erkende eredienst

Besluit van de Vlaamse Regering van 14 mei 2009 tot organisatie, inrichting en beheer van begraafplaatsen en crematoria

Dit besluit verplicht de Vlaamse gemeenten een lijst op te maken van de graven van lokaal belang op hun grondgebied. Opname op deze lijst verplicht de gemeente wel de zorg en het onderhoud van deze graven voor de komende 50 jaar op zich te nemen.

4.4 RAAD VAN EUROPA

Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, Faro 27 oktober 2005 (ratificatie in België is nog niet gebeurd)

In het verdrag wordt gesproken over het belang van zogenaamde 'erfgoedgemeenschappen'. Het verdrag onderschrijft tevens de participatie van de samenleving bij cultureel erfgoed. Dit betekent dat de samenleving invloed heeft en krijgt op de selectie en behoud van cultureel erfgoed.

European Landscape Convention, Firenze 20 november 2000 (ratificatie in België in 2004)

Het doel van dit verdrag is het bevorderen van de bescherming, het beheer en de inrichting van landschappen en het organiseren van Europese samenwerking op dit gebied. De Europese landen hebben zich hiermee onder meer verplicht landschappen te erkennen als uitdrukking van de diversiteit van hun gezamenlijk cultureel en natuurlijk erfgoed, en een beleid te hebben gericht op de bescherming en het beheer van het landschap.

European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage, La Valetta 26 januari 1992 (ratificatie in België in 2010)

Deze overeenkomst beoogt het cultureel erfgoed dat zich in de bodem bevindt beter te beschermen. Het gaat om archeologische resten als nederzettingen, grafvelden en gebruiksvoorwerpen. Uitgangspunt van het verdrag is dat het archeologisch erfgoed integrale bescherming nodig heeft en krijgt. Dit is gevat in drie principes: streven naar behoud *in situ* van archeologische waarden. De bodem is de beste garantie voor een goede conservering van archeologische resten, het tijdig rekening houden in de ruimtelijke ordening met de mogelijkheid of

aanwezigheid van archeologische waarden, zodat er nog ruimte is voor archeologievriendelijke alternatieven en de verstoorder betaalt voor het doen van opgravingen en het documenteren van archeologische waarde, wanneer behoud *in situ* niet mogelijk is

Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe, 1 oktober 1985 (ratificatie in België in 1993)

Het verdrag stipuleert dat de bescherming van het architectonische erfgoed een essentieel doel is van de ruimtelijke ordening: niet alleen bij de planologische uitwerking, maar ook het vormgeven aan ontwikkelingen.

The Florence charter – Historic gardens 1981

Een basisdocument voor het behoud en de restauratie van historische parken en tuinen.

The Venice charter - international charter for the conservation and restoration of monuments and sites, 1964

In het charter wordt de filosofie verwoord die bepaalt hoe er dient te worden omgegaan met de restauratie en conservatie van waardevolle gebouwen en monumenten.

Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling (PDPO III, 2014-2020)

Projecten die het verbeteren van de leefbaarheid op het platteland vooropstellen, komen in aanmerking om 65% van de projectkosten terugbetaald te krijgen. Het project moet echter wel kaderen in het thema “Beleving op het platteland kansen geven met respect voor de streekidentiteit” en kunnen onder meer omvatten de bevordering van toeristische activiteiten, de instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed, de bevordering van plattelandskwaliteiten, hoeve- en streekproducten, korte keten, landbouwverbreding, boerenmarkten, duurzame energie, klimaatadaptatie...

